

ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย :
กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนข่าวชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น
ตำบลนาโถ่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

นางสาวสุมารีย์ ชูจิตร

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกการเมืองการปกครองท้องถิ่น สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2561

**Factors of Civil Society Promotion for Democracy Development :
A Case Study of Rice Mill Group for Natural Conservation in the
Local Community of Na So Sub-District, Kutchum District,
Yasothon Province**

Miss Sumaree Chujitr

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Local Politics and Government

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2018

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย :
กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนชาวมุสลิมมัธยมศึกษาในชุมชนท้องถิ่น
ตำบลนาโถ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ชื่อและนามสกุล นางสาวสุมารีย์ ชูจิตร

วิชาเอก การเมืองการปกครองท้องถิ่น

สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์ศรี

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2562

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์ศรี)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนศักดิ์ สายจำปา)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ นิยมไทย)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชา รัฐศาสตร์

ชื่อการศึกษา **ค้นคว้าอิสระ** ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย :
กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนท้องถิ่น
ตำบลนาโถ้ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ผู้ศึกษา นางสาวสุมารีย์ ชูจิตร **รหัสนักศึกษา** 2578001147 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาธรรมิ ปีการศึกษา 2561

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ (1) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย (2) เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย (3) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขกระบวนการดำเนินงานภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย

วิธีดำเนินการวิจัย คือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสารและกลุ่มตัวอย่างเลือกเฉพาะเจาะจง จำนวน 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มตัวแทนสมาชิก รวม 17 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์เจาะลึกแบบมีโครงสร้าง นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมาวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) ตัวของผู้นำชุมชน มีความเสียสละรับผิดชอบ เป็นที่ยอมรับของคนในและนอกชุมชน ฝ่ายสมาชิกมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ทางด้านองค์กรชุมชน มีการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการ ภายในองค์กรมีความยืดหยุ่นสูง เครือข่ายชุมชน มีการเชื่อมโยงประสานงานติดต่อสื่อสาร การมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาประชาธิปไตย จึงพบว่า ปลอดภัยรัฐและทุน มีการแสดงออกด้วยความสมัครใจ รู้จักสิทธิตนเอง ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และมีอำนาจต่อรองสูง (2) ด้านการดำเนินงาน สามารถปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ เช่น เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรทำนาโดยไม่ใช้สารเคมีทุกชนิดที่คำนึงถึงคือเรื่องสุขภาพความปลอดภัยทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์พันธุ์ข้าวและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อเป็นกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ในการทำงานหรือการจัดการในธุรกิจชุมชน เพื่อสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน เพื่อแปรรูปข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร เพื่อจัดจำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศในระบบแฟร์เทรดและส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้านอันเป็นปัจจัยที่ให้ชุมชนเข้มแข็ง ทั้งสามารถปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานในแต่ละปี มีการควบคุมตรวจสอบจากสมาชิกและสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์เพื่อความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กร (3) ด้านปัญหาและแนวทางแก้ไข ยังมีบางกลุ่มไม่เข้าใจเรื่องการดำเนินงาน จึงเกิดความไม่พอใจในคณะกรรมการบริหาร อาจเป็นเพราะขาดการประสานงานที่ต่อเนื่อง ไม่มีการประชุมทุกเดือน สมาชิกไม่กล้าแสดงความคิดเห็น แต่เข้ามาเพราะต้องการรับรู้หรือได้รับหนังสือแจ้งจากทางกลุ่มหรือเข้าร่วมประชุมเพราะต้องการเบี่ยงเบนเท่านั้น ด้านการแก้ไขคือ ต้องหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ควรสร้างจิตสำนึกรักชุมชนเอาใจใส่ดูแลรับผิดชอบงานร่วมกัน แต่ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นปรึกษาหารือกันได้ในเวทีประชาคม

คำสำคัญ ปัจจัยส่งเสริม ภาคประชาสังคม การพัฒนาประชาธิปไตย กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา
ตำบลนาโถ้

Independent Study title: Factors of Civil Society Promotion for Democracy Development : A Case Study of Rice Mill Group for Natural Conservation in the Local Community of Na So Sub-District, Kutchum District, Yasothon Province

Author: Miss Sumaree Chujitr; ID: 2578001147; **Degree:** Master of Political Science

Independent Study advisor: Dr. Pisan Mukdaratsami, Associate Professor; **Academic year:** 2018

Abstract

This research aims to (1) study factors contributing to the civil society promotion for democracy development, (2) study operating patterns and processes of the civil society for democracy development, and (3) study the problems and corrective guidelines for operation of the civil society for democracy development.

The research method is the quantitative research employing documentary method and purposive sampling of 2 groups, namely, 17 community leaders and member representatives, the tool used in data collection was structured in-depth interview, the outputs of which were analyzed in the descriptive manner.

The study found that (1) community leaders were devoted and responsible, were accepted by the members residing inside and outside the society, the members participated in acquiring benefits on community organization and managed the affairs in the form of committee, the interior organization was highly flexible, the community networks were connected for communication, and the participation was the democracy development, therefore, the society was without the State and capital, voluntarily expressed, knew their own rights, and promoted the learning processes with high bargaining power, (2) on operation, the society could abide by the objectives and plans, such as promoting the agriculturists to do farming without chemicals by taking into consideration the health and safety of producers, consumers, environments, conserving rice seeds and native cultures to be the activities as beneficial to learn working and managing community affairs so as to provide welfares for the members and the society, so as to process the paddy to be the rice, so as to sell it in the country and foreign countries in the fair trade system, and so as to promote grouping of villagers being a factor causing strength of the society, including ability to implement annual operating plans, having control and check by the members and cooperative audit office for the strength of the group/organization, (3) on problems and corrective guidelines, there were certain groups who had not yet understood on operation, causing dissatisfaction to the board of executive directors, which may be caused by continually lack for coordination, no monthly meeting and the fact that the members dare not express their opinions. but become the membership due to the need to or the need to get notified in writing by the groups or merely for meeting allowance. It is proposed that in order to solve the problems, there must be continual meetings to exchange opinions for one another and the community loving sprit should be created and jointly responsibility ought to be discussed in public arena.

Keywords: Promotion factors, Civil society, Democracy development, Rice mill group for natural conservation, Na so sub-district

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้สำเร็จลุล่วงตามที่ตั้งใจไว้ ด้วยความช่วยเหลือเอาใจใส่และมีความกรุณาในการให้คำแนะนำปรึกษาในสิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์ ที่สำคัญยังเป็นกำลังใจให้ผู้เขียน ได้มีความมุ่งมั่นให้ประสบความสำเร็จของ รองศาสตราจารย์ ดร. พิศาล มุกดาร์สมิ อาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระ อีกทั้งยังตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี จนการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองสำเร็จสมบูรณ์ได้และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนศักดิ์ สายจำปา อาจารย์ที่เป็นกรรมการสอบค้นคว้าอิสระ ผู้ศึกษาผู้ศึกษาซึ่งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่งจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณพ่อแม่ครูบาอาจารย์ที่ให้การสนับสนุนข้าพเจ้าให้มีทุนทรัพย์ในการศึกษาค้นคว้าอิสระและให้การช่วยเหลือในทุกเรื่องด้วยดีตลอดมาและขอขอบพระคุณผู้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ทุกท่าน ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการตอบแบบสัมภาษณ์ที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์และอาจารย์ที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ให้ความรู้รวมทั้งแนวคิดต่างๆ ในระหว่างที่ศึกษาระดับปริญญาโท ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ฝ่ายเลขานุการบัณฑิตศึกษา ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำแนะนำด้านเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อกับทางมหาวิทยาลัย จึงทำให้ได้รับความสำเร็จในครั้งนี้

ศุมารีย์ ชูจิตร

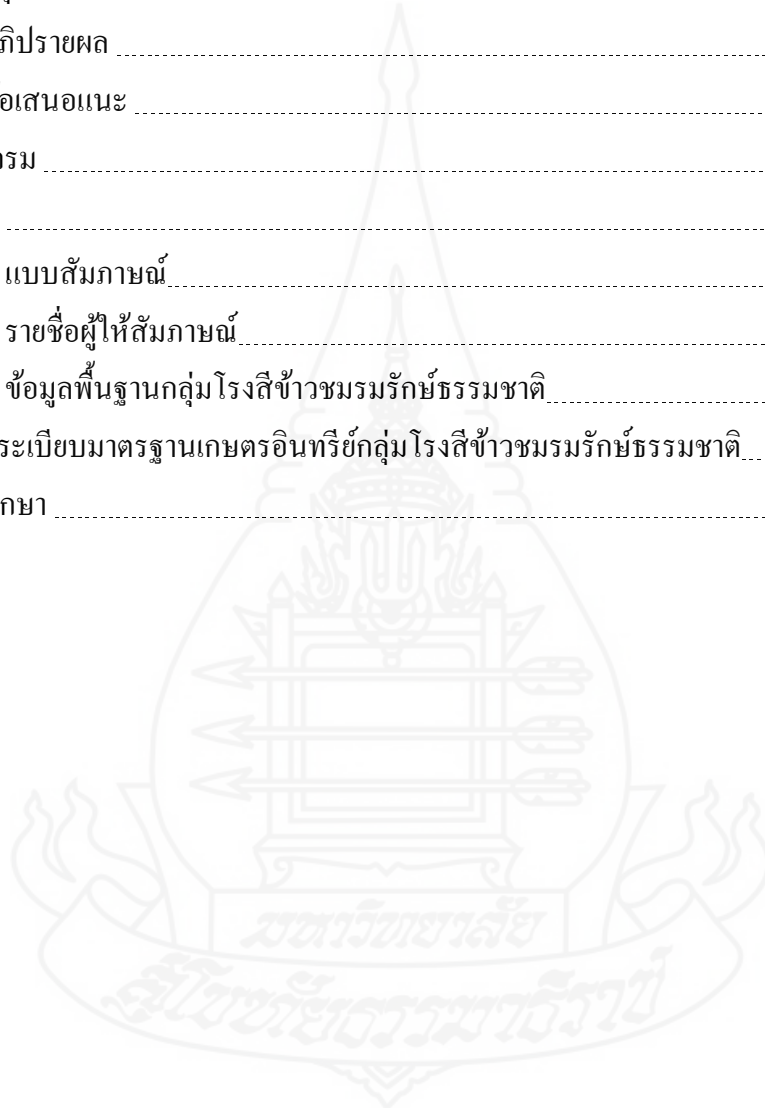
ตุลาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
แนวคิดของประชาสังคมท้องถิ่น.....	10
แนวคิดของการมีส่วนร่วม.....	22
แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น.....	28
กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมกลุ่ม โรงเรียนข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ.....	31
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	38
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	48
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	48
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	49
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	50
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	50
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
ตอนที่ 1 ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย.....	52
ตอนที่ 2 กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมของกลุ่มภาคประชาสังคม.....	73
ตอนที่ 3 ปัญหาและแนวทางแก้ไขกระบวนการดำเนินงานกลุ่มภาคประชาสังคม.....	85

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	91
สรุปการวิจัย	91
อภิปรายผล	94
ข้อเสนอแนะ	100
บรรณานุกรม	102
ภาคผนวก	108
ก แบบสัมภาษณ์	109
ข รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	112
ค ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มโรงเรียนชาวมรรักษ์ธรรมชาติ	117
ง ระเบียบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์กลุ่มโรงเรียนชาวมรรักษ์ธรรมชาติ	121
ประวัติผู้ศึกษา	128

ณ

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 แสดงสมาชิกแยกตามหมู่บ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม	58
ตารางที่ 4.2 แผนการดำเนินงานประจำปีของกลุ่มโรงเรียนสตรีศรีนครินทร์	74

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 4.1 โครงสร้างองค์ประชุมชนกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติ	64
ภาพที่ 4.2 สรุปละบวนการดำเนินงานกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติ	79

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) เป็นภารกิจตามพระราชบัญญัติเศรษฐกิจการเกษตร พ.ศ.2522 โดยมีการระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคเกษตรกร สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้ให้ความเห็นชอบต่อแผนพัฒนาการเกษตร ซึ่งแผนพัฒนาการเกษตร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ภายใต้วิสัยทัศน์ “ภาคเกษตรก้าวไกลด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ตลาดนำการผลิต ชีวิตเกษตรกรมีคุณภาพ ทรัพยากรการเกษตรมีความสมดุลและยั่งยืน” ที่ครอบคลุมภาคการเกษตร ประกอบด้วย การสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการสินค้าการเกษตร การเพิ่มความสามารถด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม การจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ผ่านกลไกขับเคลื่อนในระดับนโยบายและหน่วยปฏิบัติ ที่เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เพราะฉะนั้น ภาคการเกษตรของไทยจึงเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12) เป็นรากฐานในการสร้างความมั่นคงทางอาหารของประเทศและของโลก โดยที่ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในภาคการผลิตทางการเกษตร มีการรวมกลุ่มภาคประชาสังคมที่เน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อผลักดันให้สามารถดำเนินงานในรูปแบบของธุรกิจชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

การพัฒนาประเทศจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกันจากภาคีทุกฝ่ายทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนและภาคประชาสังคม ในภาวะที่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนยิ่งขึ้น ซึ่งประชาสังคมจะเข้มแข็งได้หากทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน เป็นหุ้นส่วนซึ่งกันและกันอันเป็นพื้นฐานของการทำงานที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือชุมชนและสังคม โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่อาศัยอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้น จึงต้องให้ความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมประเพณี หากเพื่อความเข้มแข็งของตนเอง ครอบครัว และ

ชุมชนท้องถิ่น ถ้าประชาสังคมในชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ประเพณีก็จะเข้มแข็งตามไปด้วย

ในการจัดตั้งกลุ่มได้รับการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พุทธศักราช 2519 ทะเบียนเลขที่ ยส. 3/2519 ซึ่งในช่วงเริ่มต้นผู้นำชุมชนได้นำปัจจัยการผลิต (ปุ๋ยเคมี) มาจำหน่ายให้กับสมาชิก แต่ประสบปัญหาการขาดทุนและไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพด้วย พร้อมกับการเสีระบบนิเวศน์ภายในชุมชน จึงได้หยุดระทำการตั้งแต่บัดนั้น ในขณะที่ชาวบ้านและกลุ่มเกษตรกรก็ประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ เรื่องข้าวไม่เป็นราคา แต่ในขณะที่เดียวกันปี พ.ศ. 2523 ทั้งผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนาคือพระสงฆ์และองค์กรพัฒนาเอกชน จึงมีแนวคิดที่จะแก้ปัญหาในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เอื้อให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อระดมความคิดโดยริเริ่มจากการปรึกษาหารือระหว่างผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนาและประชาชนในชุมชนที่มีความสนใจแก้ปัญหาชุมชนเพื่อที่จะทำตามความตั้งใจและทำตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

ต่อมาในปี พ.ศ. 2533 ประชาชนในชุมชนจึงตัดสินใจร่วมกันจัดตั้งกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินั้นมา ซึ่งมีองค์กรพัฒนาเอกชนคือเพื่อนสมุนไพรรพington คอยประสานเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้บริ โภคในกรุงเทพฯ เข้ากับเครือข่ายคือ “ชมรมเพื่อนธรรมชาติ” และกลุ่มผู้ผลิตที่อำเภออุทุม เพื่อส่งเสริมการจัดจำหน่ายข้าวหอมมะลิปลอดสารเคมี เมื่อมีช่องทางการตลาดก้าวเข้าสู่ธุรกิจชุมชน พร้อมกันนั้น โรงสีข้าวจึงเกิดกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นภาคประชาสังคม กลุ่มผู้นำในชุมชนและสมาชิกกลุ่มพร้อมใจกันตั้งชื่อว่า “กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติ” เหตุผลที่ใช้ชื่อนี้ดังกล่าวนั้นมีเป้าหมายเพื่อณรงค์ให้เกษตรกรปลูกข้าวโดยไม่ใช้สารเคมี ดังนั้นโรงสีจะรับบริการสีข้าวเฉพาะข้าวปลอดสารเคมีเท่านั้น ส่วนการทำงานรวมกันเป็นองค์กรภายใต้ชื่อ “กลุ่มเกษตรกรทำนา นาโสด” ที่เกิดการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นจึงเป็นองค์กรชุมชนที่มีพลังและมีอำนาจต่อรองสูง

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน พ.ศ. 2560 ก็ยังมีการดำเนินกิจกรรมตาม โครงสร้างขององค์กรชุมชนในการจัดการตนเองภายในกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็น “รูปแบบคณะกรรมการ” กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติที่ให้การช่วยเหลือหรือส่งเสริมภาคประชาสังคมโดยมีสมาชิกที่ครอบคลุมพื้นที่ ทั้งภายในชุมชน และภายนอกชุมชน ทั้งพื้นที่ใกล้เคียงที่สำคัญคือ โรงสีข้าวเป็นกลไกในการรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน พร้อมกันนี้ ในการรวบรวมผลผลิตจากการจัดซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิก ซึ่งก่อนการรับซื้อข้าวเปลือก จะมีการประชุมสมาชิกเพื่อกำหนดราคารับซื้อข้าวเปลือกร่วมกัน กับการนำแนวคิดเกษตรกรที่ยั่งยืนที่คำนึงถึงคือเรื่องสุขภาพความปลอดภัยทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภคและรักษาสังแวดล้อม พร้อมกับการผลิตที่หลากหลาย สร้างกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการจัดการธุรกิจชุมชนให้แก่

ประชาชน สมาชิก ลูกหลานคนรุ่นใหม่ ให้รู้จักแก้ไขปัญหาของชุมชนและมีการจัดตั้งธนาคารชุมชนเพื่อการออมทรัพย์ของสมาชิก

ประโยชน์ที่ประชาชนในชุมชนจะได้รับจากกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ เช่น มีความปลอดภัยในการผลิตที่ไม่ใช้สารเคมีและได้รับประทานอาหารที่ปลอดภัย โดยกลุ่มเกษตรกรทำนา นาโถ้ จะเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคก่อนเป็นอันดับแรก ถ้าเหลือค่อยนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ส่วนการจัดสรรกำไรให้เป็นไปตามข้อตกลงของกลุ่มตามกำไรที่ได้และตามความเหมาะสม ทั้งนี้สมาชิกจะได้รับราคาขายข้าวเปลือกที่เป็นธรรม พร้อมกับการได้รับสวัสดิการจากกองทุนสวัสดิการชุมชน

ความเป็นชุมชนและความเป็นประชาสังคมมีผลต่อความเป็นอยู่หรือการดำรงตนของสมาชิกในสังคมนั้นๆ โดยมุ่งไปสู่สุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี เช่น เมื่อมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทร รู้สึกอบอุ่น รู้สึกมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การมีจิตสำนึก ความเป็นประชาสังคมย่อมมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปันทรัพยากรที่มีอยู่อย่างทั่วถึง และเป็นธรรม เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ความเป็นชุมชน (Social Energy) ทำให้แก้ปัญหาตามวัตถุประสงค์แก้ปัญหาความขาดแคลนลงได้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากภายในชุมชนและจากภายนอกชุมชนหรือการเป็นประชาสังคมของชุมชนท้องถิ่นเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกัน จากประสบการณ์จริง จากกิจกรรมจริง จึงทำให้เกิดพลังร่วม เป็นชุมชนทางการเมืองที่เข้มแข็ง เป็นความภาคภูมิใจของชุมชนท้องถิ่นที่ได้มีโอกาสทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อชุมชนเป็นการช่วยเหลือเพื่อนเกษตรกรด้วยกันและพิสูจน์ได้ว่าประชาสังคมนอกภาครัฐคือเกษตรกรก็มีความสามารถในการจัดการตนเองในชุมชนท้องถิ่นได้ ขอเพียงได้มีโอกาสและการสนับสนุนที่เหมาะสม การมีทุนทางสังคมและการใช้ภูมิปัญญาเดิมมาผสมผสานกันได้อย่างลงตัว พร้อมกับนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยในการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเจริญเพิ่มขึ้น โดยเน้นการใช้วัสดุทุกชนิดอย่างประหยัดและได้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า มีการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการจัดการตนเอง ที่มุ่งหวังให้ประชาสังคมมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กับทั้งมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งยังสอดคล้องกับช่องว่างของตลาดข้าวที่สนองต่อความต้องการของผู้บริโภคและความห่วงใยในชีวิตของชาวเกษตรกรที่อยู่ร่วมกันในสังคมไทย

การผลิตข้าวของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ จึงได้รับการรับรองจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ซึ่งมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เป็นข้อกำหนดที่เกษตรกรผู้ผลิตจะต้องปฏิบัติตามและเป็นหน่วยงานรับรองจะใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจประเมินการผลิต ที่ได้ปฏิบัติตาม

เกณฑ์มาตรฐาน ในการกำหนดมาตรฐานโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ ทั้งเกษตรกรผู้ผลิต ผู้ประกอบการและผู้บริโภคจะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจ การมีมาตรฐานจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญของเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ นอกจากนี้ ในการตัดสินใจกำหนดมาตรฐานจะต้องมีการสร้างฉันทามติ (Consensus building) เพื่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยอมรับ ดังนั้น ข้อตกลงในมาตรฐานเกษตรอินทรีย์จึงเปรียบเสมือนเป็น “สัญญาประชาคม” ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ซึ่งมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เป็นภาพสะท้อนของสภาพการณ์ผลิตหรือการแปรรูปผลผลิตที่เกษตรกรได้พัฒนายกระดับความสามารถในการผลิตและแปรรูปให้ก้าวหน้ามากขึ้น (www.greennet.or.th/article/1843.net ออนไลน์ สืบค้นเมื่อ 8 ธันวาคม 2560)

ในชุมชนท้องถิ่นก็มีกลุ่ม โรงเรียนชาวนาชมรมรักษ์ธรรมชาติได้ดำเนินงานจนประสบความสำเร็จและได้ทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องมาหลายปีและยังคงมาตรฐานได้อย่างมีคุณภาพ นอกจากนั้น ทางผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธรเห็นความสำคัญในการรวมกลุ่มที่ร่วมมือโดยพร้อมเพรียงกันและเห็นความสำคัญในการเป็น “ประชาสังคม” จึงประกาศให้เป็น “กลุ่มต้นแบบในการทำเกษตรอินทรีย์” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและความมั่นคงของครอบครัว ชุมชน สังคม ทรัพยากรในท้องถิ่น

นักศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนชาวนาชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนทั้งศึกษากระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมของภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนชาวนาชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขกระบวนการดำเนินงานภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นประชาสังคมที่เข้มแข็งมีความสามารถในการจัดการตนเองได้และพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนชาวนาชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่นตำบลนาโสน อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

2.2 เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนชาวนาชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่นตำบลนาโสน อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขกระบวนการดำเนินงานภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยประชาธิปไตยกลุ่ม โรงเรียนข่าวชมรมรักษารัฐธรรมนูญในชุมชนท้องถิ่นตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนข่าวชมรมรักษารัฐธรรมนูญในชุมชนท้องถิ่นตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้ แนวคิดประชาสังคมท้องถิ่น แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 แนวคิดประชาสังคมท้องถิ่น

ประชาสังคม หมายถึง ส่วนของสังคมทุกส่วนที่ไม่ใช่ภาครัฐ หรือส่วนอื่นๆ ของสังคมที่อยู่นอกภาครัฐคือ ภาคที่ไม่ใช่ภาคประชาชนทั่วไป แต่เป็นประชาชนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เห็นได้ชัดในส่วนที่เป็น “กลุ่มเกษตรกร”

ประชาสังคมคือการตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจ ก่อตัวขึ้นมาเองเป็นอิสระจากรัฐ มีกฎระเบียบที่ตั้งขึ้นมาบังคับใช้ร่วมกันและดำเนินกิจกรรมร่วมกันในพื้นที่สาธารณะ (public sphere) การคานอำนาจระหว่างรัฐกับสังคม รัฐกับกิจกรรมการรวมกลุ่มและการแสดงความคิดเห็นของชุมชน สมาชิกกระตือรือร้นเอาการเอางานถกเถียงร่วมกันในประเด็นร่วมของสังคมในสิ่งที่เป็นผลประโยชน์โดยส่วนรวม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาสังคม ไม่ชอบและไม่ยอมให้รัฐครอบงำหรือบงการ แม้ว่าจะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐ ยอมรับการสนับสนุนจากรัฐ แต่มีความร่วมมือได้ ชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึกร่วมกัน มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อทำการแลกเปลี่ยนข้อมูล มีความคิดเพื่อสร้างเอกลักษณ์ การจะเกิดประชาสังคมได้ก็ต่อเมื่อประชาชนรวมตัวกันโดยไม่มีรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องในการรวมตัว แต่อาจมีเพียงการสนับสนุนจากรัฐเท่านั้นเพื่อให้ชุมชนได้ทำกิจกรรมเองโดยมีความเชื่อและจิตสำนึกร่วมกันในการรับผลประโยชน์จากรัฐหรือเปลี่ยนแปลงนโยบาย แต่ไม่ใช่การยึดกุมอำนาจรัฐ โดยการรวมตัวมีลักษณะการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์หรือวัฒนธรรม ดังนั้น การรวมกลุ่มจึงต้องอิสระ ได้รับการยอมรับตามกฎหมายและปลอดจากการควบคุมของรัฐตามกฎหมาย

3.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม

การศึกษาปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมในชุมชนท้องถิ่นเพราะการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเจริญหรือการที่จะไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยและขึ้นอยู่กับการที่ประชาชนตระหนักถึงการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่ม องค์กรชุมชน เครือข่ายชุมชน ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น และตัดสินใจในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยตนเอง ทั้งการตัดสินใจการกำหนดการพัฒนา เพื่อผลการพัฒนาจะได้สอดคล้องกับความต้องการของตนเองและชุมชนได้ โดยรัฐคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามโอกาสและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

3.3 แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

ในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องให้อิสระกับประชาชนในการมีส่วนร่วมการจัดการตนเอง เน้นให้ประชาชนได้คิดตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรของชุมชน ซึ่งการจัดการตนเองเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ถูกจัดขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ของกลุ่มตนเอง โดยไม่ได้ถูกกำหนดมาจากภายนอกแต่ถูกสร้างสรรค์จากภายในชุมชนเอง ซึ่งชุมชนอาจมีการจัดระเบียบของกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นหลัก โดยที่มีการพึ่งพาชุมชนอื่นค่อนข้างน้อยหรือชุมชนอาจต้องมีการพึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการชุมชนอื่นๆ หรือกับองค์กรทางสังคม เช่น รัฐ แต่ภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าว ชุมชนจะต้องสามารถรักษาหน้าที่สำคัญในการตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันและช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่อยู่ร่วมกันได้

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่องนี้มุ่งหวังจะอธิบายถึงปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจะอธิบายถึงปัจจัยที่ส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยกลุ่ม โรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติ กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยและอธิบายถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขกระบวนการดำเนินงานภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 3 แนวคิดดังนี้ แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคมท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการตนเองในชุมชนท้องถิ่น พร้อมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

กลุ่ม โรงเรียนข้าวมรมรักษัธรรมชาตในชุมชนท้องถิ่น ตำบลนาโส อำเภอกุดชุม
จังหวัดยโสธร

4.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

4.3.1 ประชากร ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนและตัวแทนจากประชาชนในพื้นที่ที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือผู้ที่เคยร่วมทำกิจกรรมของกลุ่ม โรงเรียนข้าวมรมรักษัธรรมชาตที่ครอบคลุมทั้ง 11 หมู่บ้าน/ชุมชน

4.3.2 กลุ่มตัวอย่างวิจัย

1) ผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล 1 คน ตัวแทนผู้นำชุมชน 2 คน ตัวแทนองค์กรชุมชน 1 คน ตัวแทนเครือข่าย 1 คน ตัวแทนพระสงฆ์ในชุมชน 1 รูป

2) ตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือผู้ที่เคยร่วมทำกิจกรรมของกลุ่มโรงเรียนข้าวมรมรักษัธรรมชาตครอบคลุมทั้ง 11 หมู่บ้าน/ชุมชน มีจำนวน 11 คน รวมตัวอย่างวิจัย ทั้งหมด 17 คน

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ปัจจัยส่งเสริม หมายถึง พื้นฐานอันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของกลุ่มโรงเรียนข้าวมรมรักษัธรรมชาตที่เกิดจากปัจจัยนั้นๆ เช่น ผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่ม องค์กรชุมชน เครือข่ายชุมชนและการมีส่วนร่วม

5.1.1 ผู้นำชุมชน หมายถึง บุคคลที่ได้รับการเลือกตั้งหรือการยอมรับจากสมาชิกให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่ม เช่น การประสานงาน ช่วยเหลือให้กลุ่มสามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จ

5.1.2 สมาชิกกลุ่ม หมายถึง บุคคลที่คณะกรรมการได้รับลงทะเบียนให้เป็นสมาชิกกลุ่มโรงเรียนข้าวมรมรักษัธรรมชาตในชุมชนท้องถิ่น

5.1.3 องค์กรชุมชน หมายถึง การรวมตัวของประชาชนโดยภายในชุมชนเดียวกัน มีเป้าหมายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีกิจกรรมร่วมกันในชุมชนตนเอง

5.1.4 เครือข่ายชุมชน หมายถึง การเชื่อมโยงและประสานงานของกลุ่มหลายๆ กลุ่มที่มีอยู่ภายในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยมีเป้าหมาย มีวิธีทำงาน มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอและมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่ม

5.1.5 การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม เพื่อปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ โดยมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมปฏิบัติงานและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและมีการจัดการตนเองได้

5.2 ภาคประชาสังคม หมายถึง การรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ มีการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก กลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวกับการทำกิจกรรมโรงสีข้าวในชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน

5.3 กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัษธรรมชาติ หมายถึง บุคคลที่เข้ามารวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับโรงสีข้าว เช่น การผลิตข้าว การแปรรูปข้าวและการส่งออกข้าว

5.4 ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตเดียวกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีลักษณะเฉพาะของชุมชนและมีความรู้สึกผูกพัน

5.5 การจัดการตนเองของชุมชน หมายถึง คนในชุมชนมีความสามารถในการจัดการชุมชนได้ เช่น การวางแผนการดำเนินงาน โครงการและการประเมินผลงาน

5.6 การมีอำนาจต่อรอง หมายถึง การที่กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัษธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่นมีอำนาจต่อรองจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจและมีอำนาจต่อรองทางการเมืองได้

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เพื่อทราบปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัษธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

6.2 เพื่อทราบกระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนา
ประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนท้องถิ่น

6.3 เพื่อทราบถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขของภาคประชาสังคมในกระบวนการ
ดำเนินงานเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนท้องถิ่น ตำบลนาโถ อำเภอกุดชุมหะ จังหวัดยโสธร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดของประชาสังคมท้องถิ่น

1.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม

1.3 แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

1.4 กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมภาคประชาสังคมกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา

2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนท้องถิ่นมีแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มีดังต่อไปนี้

1.1 แนวคิดของประชาสังคมท้องถิ่น

1.1.1 ความหมายของประชาสังคม

ความหมาย นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายเกี่ยวกับ คำว่า “ประชาสังคม” ว่าเป็นความหมายเดียวกัน กับคำว่า ความเป็นชุมชน หรือ สังคมเข้มแข็ง เช่น ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายประชาสังคมหรือสังคมเข้มแข็ง หมายถึง ประชาชนรวมกลุ่มกันในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่ม องค์กร ชมรม สมาคม มูลนิธิ สหกรณ์ ประชาคม หรืออื่นใดเป็นไปเพื่อพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องไปพร้อมๆ กันเมื่อประชาชนรวมตัวกัน ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันตัดสินใจ มีการเรียนรู้การจัดการ กลุ่มเหล่านี้จะมีความเข้มแข็งขึ้นเรื่อยๆ สามารถสร้างเศรษฐกิจ ในรูปแบบต่างๆ เช่น เกษตรผสมผสาน ตั้งกองทุน

หมู่บ้าน แปรรูปเกษตรสมุนไพรร หัตถกรรม ร่วมกันทำธุรกิจภายในชุมชน เช่น ขายอาหารปลอดสารพิษ ขายสมุนไพรรและจัดการท่องเที่ยว

ประเวศ วะสี ยังเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจุดประกายการคิดในเรื่อง “ประชาสังคม” ให้มีความเข้มข้นอย่างมาก โดยผ่านงานเขียนชิ้นสำคัญคือ “สังคมสมานภาพและวิชา” โดยงานเขียนดังกล่าวประกอบกับบทความย่อยๆและแสดงปาฐกถาและการอภิปรายในที่ต่างๆ พอประมวลเป็นความคิดรวบยอดได้ว่า ในสภาพสังคมไทยปัจจุบัน ภาคส่วนหลัก (Sectors) ของสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างมากคือภาครัฐ คือ “รัฐาภาพ” และภาคธุรกิจเอกชนคือ “ชนาภาพ” ซึ่งปรากฏการณ์นี้ส่งผลทำให้สังคมขาดดุลยภาพและเกิดความล่าช้าในการพัฒนา ของฝ่ายประชาชนหรือภาคสังคม ซึ่งเรียกว่า “สังคมานภาพ” ดังนั้น การเสนอแนวคิดของ ประเวศ วะสี จึงมุ่งไปที่การทำอะไรที่จะเกื้อหนุนให้ภาคสังคมหรือภาคประชาชนมีความเข้มแข็งและเกิดดุลยภาพทางสังคมขึ้น ที่เรียกว่า “สังคมสมานภาพ” โดยนัยนี้ ประเวศ วะสี เชื่อว่าจะต้องพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งที่ชุมชน (Community Strengthening) (ประเวศ วะสี : 2536) จนเกิดคำขยายความตามมา อาทิ ชุมชนเข้มแข็ง ความเป็นชุมชน เป็นต้น ดังนั้น การให้ความหมายของการเป็น “ชุมชน” ในที่นี้ว่าหมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างและมีระบบการจัดการในระดับกลุ่ม (ประเวศ วะสี: 2536) ซึ่งโดยนัยนี้ ประชาสังคมที่เข้มแข็ง ต้องมีรากฐานที่เกิดจากการมีชุมชนที่หลากหลายและเข้มแข็งด้วย มีข้อพึงสังเกตสำคัญต่อเรื่องการเกื้อหนุนภาคสังคม ที่เสนอแนวคิดในเชิงกลยุทธ์ที่ว่า “ความร่วมมือเบญจภาคี” ต่อมาใช้คำว่าพหุภาคี โดยมองว่าชุมชนปัจจุบันอ่อนแอมาก การที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้นั้น จะต้องเกิดจากความร่วมมือกันและการทำงานร่วมกันของภาคสังคมต่างๆ ซึ่งรวมทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนด้วย “สังคมสมานภาพ” จะเกิดขึ้นได้ด้วยกระบวนการถักทอความรักของคนในสังคมและชุมชน โดยถักทอทั้งแนวดิ่ง หมายถึง โครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการและแนวนอนคือ พันธมิตร เพื่อน เครือข่าย หากพิจารณาจากประเด็นดังกล่าวมานี้ ความหมายของ “ประชาสังคม” ของประเวศ วะสี ต้องไม่ปฏิเสธความสำคัญของภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน กล่าวคือ ถักทอความสัมพันธ์เกื้อหนุนระหว่างกัน ประเวศ วะสี เสนอแนวทางการสร้างสังคมสมานภาพที่เชื่อมโยงส่งเสริมซึ่งกันและกัน มีดังต่อไปนี้ เช่น การรวมกลุ่มทำงานเพื่อสังคม องค์กรชุมชน

และกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเพื่อชุมชน วัฒนธรรมเพื่อสังคม การศึกษาเพื่อสังคม ศาสนาเพื่อสังคม ประสิทธิภาพการแก้ปัญหาและสันติวิธี การสื่อสารมวลชน เพื่อสังคม เรียกว่า มรรค 8 คำว่า “เพื่อสังคม” ในที่นี้จึงหมายถึงทำให้ความเป็นสังคมเข้มแข็ง (ประเวศ วะสี 2536: 28-40)

ปิยะพงษ์ บุญบงก์ (2561: 11) ประชาสังคมในมิติที่เน้นเป็นพิเศษในบริบทสังคมไทย ประชาสังคมจะพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง กล่าวคือ เกิดชุมชนท้องถิ่นที่สมาชิกมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันเป็นบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทร มีความรักมีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการขับเคลื่อนบางสิ่งบางอย่างและมีระบบการจัดการของตนเอง โดยการขับเคลื่อนของภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ฮาเบอร์มาส (Habermas) (อ้างอิงใน ปิยะพงษ์ บุญบงก์ 2561: 9) มองประชาสังคมเป็นเรื่องของพื้นที่สาธารณะ (public sphere) มากกว่าเป็นตัวแสดงหนึ่ง โดยพื้นที่ดังกล่าวนำไปสู่ปฏิสัมพันธ์ซึ่งสร้างเสริมประชาธิปไตยที่ค้ำจุนกัน ในนามของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ฮาเบอร์มาส อธิบายว่าพื้นที่ประชาสังคมเปิดให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนในเชิงเหตุผลซึ่งสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่สรรค์สร้างมติมหาชน เหตุผลสาธารณะ หรือเจตจำนงพลเมือง กล่าวอีกคือประชาสังคมช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ หรือกล่าวได้ว่า ประชาสังคมแสดงบทบาทผ่านการส่งเสียงความคิดความอ่านของตนเองหรือการเข้าร่วมปรึกษาหารือ/ถกแถลง/พูดคุยในเวทีสาธารณะ เช่น สภากาแฟ การอภิปรายร่างกฎหมายก่อนโหวต (โดยในยุคหลังรวมถึงผ่านสื่อออนไลน์ด้วย) ภายใต้อุดมคติที่ว่าทุกๆ คนมีสิทธิที่จะมีแนวคิดดีๆ โดยประชาธิปไตยงอกงามจากการเกิดการปรึกษาหารือของทุกฝ่าย

นอกจากนั้นยังมีผู้เสนอว่า ประชาสังคมช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคมอันเป็นรากฐานของการสร้างและธำรงรักษาประชาธิปไตยที่เข้มแข็งจากรากฐานราก จากที่ขับเคลื่อนประชาธิปไตยต้องการพลังร่วมและพลังอาสาสมัครที่แยกผู้คนออกมาจากการเป็นผู้บริโภคในตลาดมาเป็นพลเมืองในประชาสังคม สำหรับข้อวิพากษ์ที่สำคัญคือ ประชาสังคมสร้างประชาธิปไตยหรือประชาธิปไตยสร้างประชาสังคม จากที่ถ้าไม่มีบรรยากาศประชาธิปไตย เช่น การเปิดให้มีส่วนร่วมและการให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ประชาสังคมก็จะไม่เกิด

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2543: 14) กล่าวว่าประชาสังคมมักจะเกี่ยวโยงถึงรัฐเสมอ ฐานคิดที่เชื่อมโยงประชาสังคมกับประชาธิปไตยไทยที่เห็นได้ชัดคือไม่ชอบ ไม่ยอมให้รัฐ

กรอบงานการ ถึงแม้จะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐและความร่วมมือกับรัฐได้ ประชาธิปไตย พวกเสรีนิยมสร้างขึ้นนั้น มอบให้ประชาสังคมเป็นผู้ซึ่งนำกำกับรัฐ คัดค้านรัฐได้และเป็นอิสระจากรัฐได้พอสมควรและไม่ชอบแนวความคิดปัจเจกนิยม (individualism) ซึ่งส่งเสริมให้คนเห็นแก่ตัว ต่างคนต่างอยู่ แกร่งแย่งแข่งขันกันจนไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม หากแต่สนับสนุนให้ปัจเจกรวมกลุ่ม และมีความรับผิดชอบต่อส่วนร่วม โดยในภาคประชาสังคมนั้น มีความตื่นตัวในการมีส่วนร่วม มีสำนึกของความเป็นพลเมืองและให้การยอมรับของประชาสังคมเป็นที่มาของความชอบธรรมของรัฐ อเนก จึงมองประชาสังคมเป็นฐานสำคัญของการสร้างสังคมประชาธิปไตย

ฉรรค์ บุญสวยขวัญ (2552: 34) กล่าวว่า ประชาสังคม หมายถึง ประการที่ 1 เป็นการกระทำร่วมกันของกลุ่มคนที่มีอิสระหรือเหนือจากการกระทำของรัฐ หรือเป็นพื้นที่หรือแนวทางที่สามที่ไม่พึ่งพารัฐ ซึ่งดำเนินการในรูปแบบของกลุ่ม องค์กรหรือสมาคม ประการที่ 2 การเกิดขึ้นของกลุ่มต้องมาจากพื้นฐานของสมาชิกที่มีคุณธรรมร่วมกัน คือ “มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน” หรือสมาชิกต้องมีจิตสาธารณะ ซึ่งพบคุณลักษณะนี้ได้ในนาม “พลเมือง” และประการที่ 3 การดำเนินกิจกรรมต้องเน้นที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ธีรยุทธ บุญมี และอเนก เหล่าธรรมทัศน์ (อ้างอิงใน โกวิทช์ พวงงาม 2553: 323) สองนักคิดทางสังคมคนสำคัญ ที่ได้ให้ความสนใจ กับเรื่อง ประชาสังคม ธีรยุทธ มองว่าการแก้ปัญหาพื้นฐานทางสังคมนั้นควรให้ความสำคัญกับ “พลังที่สาม” หรือพลังของสังคม หากแม้สังคมโดยรวมมีความเข้มแข็ง นักธุรกิจ นักวิชาชีพ นักศึกษา ปัญญาชนกลุ่มชาวบ้านที่สามารถร่วมแรงร่วมใจกันผลักดันสังคมและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตน ปัญหาต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้สังคมที่เข้มแข็งจะเน้นลักษณะที่กระจาย (Diffuse) พลังทางสังคมที่มาจากทุกส่วน ทุกวิชาชีพ ทุกระดับ รายได้ ทุกภูมิภาคของประเทศ และธีรยุทธ บุญมี ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ประชาสังคมก็คือสังคมที่มีความกระตือรือร้น เอาใจใส่งานมาถกเถียงร่วมกันในประเด็นร่วมกันของสังคมในสิ่งที่เป็นผลประโยชน์โดยรวมของภาคสาธารณะหรือส่วนรวม ซึ่งทั้งสองยังมีความเห็นพ้องกันว่า จะต้องปลูกฝังให้ประชาสังคมเป็นอุดมการณ์ใหม่ ที่เน้นการเป็นนอกภาครัฐ และเป็นความหลากหลาย แตกต่างจากกลุ่มต่างๆ ในสังคม การให้การศึกษอบรมเพื่อสร้างประชาชนให้เป็นพลเมือง กระจายการเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้นจนเกิดเป็นเมือง มีเกษตรกรรมที่ทันสมัย พึ่งตนเองได้

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (อ้างอิงใน โกวิทช์ พวงงาม 2553: 324) ประชาสังคม หมายถึง “ส่วนของสังคมทุกส่วนที่ไม่ใช่ภาครัฐ” ส่วนอื่นๆ ของสังคมที่อยู่นอกภาครัฐก็คือ ภาคที่

ไม่ใช่ภาคประชาชนทั่วไป แต่เป็นประชาชนที่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เห็นได้ชัดในส่วนที่เป็นพาณิชยกรรม เกษตรกรรม เพราะฉะนั้น ประชาสังคม จึงหมายถึงนอกภาครัฐหรือองค์กรที่จัดตั้งโดยมิใช่อำนาจรัฐ ไม่มีอำนาจรัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง อีกนัยหนึ่งที่ ชัยอนันต์ ให้ความสำคัญกับ (Civic Movement) หรือ “วิถีประชา” ที่เป็นการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กรต่างๆ โดยเอาตัวกิจกรรมเป็นศูนย์กลางปราศจากการจัดตั้ง ดังข้อเสนอที่สำคัญในเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนา ในช่วงของการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 คือ (Area-Function-Participation-AFP) กล่าวคือจะต้องเน้นที่กระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาของทุกฝ่ายร่วมกันในระดับพื้นที่ย่อยๆ ซึ่งในที่นี้อาจเป็นพื้นที่จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น เขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก เป็นต้น

ชูชัย ศุภวงศ์ (อ้างอิงใน ถวิลวดี บุรีกุล 2556: 11) ให้ความหมายของ ประชาสังคม ว่า การที่ผู้คนเห็นวิกฤติหรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลับซับซ้อนที่ยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การก่อเกิดจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวเป็นกลุ่มหรือองค์กร ไม่ว่าจะ เป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคประชาชน ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือ กระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (อ้างอิงใน ชูชัย ศุภวงศ์ 2541: 161-162 อ้างอิงใน สายัญ จิตตา 2553: 12) อธิบายว่า ประชาสังคม หมายถึง สังคมที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการและ กิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น หรือหมายถึงส่วนของสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐ และไม่ใช่ภาคธุรกิจซึ่งดำเนินงานโดยมุ่งหวังกำไร

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544: 203-204) ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างประชาสังคมว่า เป็นการพัฒนาในมิติทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง เพราะแสดงถึงความสามารถในการผลิตใหม่ทางวัฒนธรรม ที่ดึงให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้ ด้วยการเข้ามามีส่วนในการวางกฎเกณฑ์และกติกาของสังคม เพื่อให้ทุกคนมีส่วนรับผิดชอบ ตรวจสอบและได้ประโยชน์จากสังคมอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งจะช่วยผลักดันให้การพัฒนาในด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจและด้านการเมือง ก้าวหน้าไปพร้อมๆ กันเพราะทุกคนจะรู้สึกได้รับความเป็นธรรมอย่างเสมอกัน ชุมชนก็สามารถปกป้องสิทธิของตนได้ ในส่วนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน กระบวนการสร้างประชาสังคมให้เป็นจริงได้นั้น ขึ้นกับเงื่อนไขสำคัญ

คือ องค์กรชุมชนต้องเข้มแข็ง เพื่อจะได้ทำหน้าที่ปกป้องสิทธิของท้องถิ่น ได้เต็มที่ องค์กรที่ผลิตใหม่ในรูปของเครือข่าย ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนยังมีส่วนช่วยเสริมให้ท้องถิ่นมีศักยภาพมากขึ้น ในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาตลอดจนเป็นกำลังพื้นฐานของระบบประชาธิปไตยแบบประชาสังคมระดับรากหญ้าต่อไป

อนุชาติ พวงสำลี (2542: 76) กล่าวว่า ประชาสังคม หมายถึง สภาพของสังคมที่พึงปรารถนา มีความเป็นสังคมของประชาชนอย่างแท้จริง เป็นสังคมที่ผู้คนทั้งหลายเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดชะตากรรมของสังคมร่วมกัน เป็นสังคมของอารยะร่วมกัน เป็นสังคมที่เราพึงปรารถนา และอีกความหมายหนึ่ง ประชาสังคม คือกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่ต้องเร่งสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้คนที่หลากหลาย กลุ่มองค์กรที่หลากหลายเข้ามาสู่กระบวนการจัดการแก้ไขปัญหา ต้องการสร้างสังคมของกลุ่ม และความหมายของการมีประชาสังคมไม่ได้หมายความว่า มีกลุ่มพลังมวลชนมากคั่นรัฐอย่างเดียว แต่เป็นกลุ่มของประชาสังคมรวมตัวกันไปแก้ไขปัญหาของท้องถิ่น

ประเวศ วะสีและสุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2543: 271) สิ่งที่ยึดโยงประชาสังคมอย่างสำคัญก็คือ “ความร่วมมือ” ดังเห็นได้ว่าลักษณะที่โดดเด่นคือ การรวมกันเป็นกลุ่ม ชมรม องค์กร ยังรวมถึงเครือข่าย บรรทัดฐานแห่งความร่วมมือจึงเป็นหัวใจประการหนึ่งของประชาสังคม และประชาสังคมอาศัยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งนี้ก็โดยการเน้นจุดร่วม ได้แก่ ประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์ร่วม ยิ่งกว่าจะเน้นความต่าง ยอมรับความหลากหลายอย่างประชาสังคม

แลร์รี่ ไดมอนด์ (Larry Diamond อ้างอิงใน Alison Van Rooy. 1998: 17 อ้างอิงใน ปิยะพงษ์ บุญบงก์ 2561: 10) ได้กล่าวว่า ประชาสังคมเป็นอาณาจักรของชีวิตทางสังคมที่มีการจัดตั้งขึ้น เป็นการสมัครใจ ก่อตัวขึ้นมาเอง สนับสนุนตนเอง เป็นอิสระจากรัฐ มีกรอบของกฎระเบียบที่ตั้งขึ้นมาเพื่อใช้ร่วมกัน ต่างจากสังคมโดยทั่วไปตรงที่ประชาชนดำเนินกิจกรรมร่วมกันในพื้นที่สาธารณะ (public sphere) เพื่อแสดงความสนใจ ความเอื้ออาทรและแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน และ แลร์รี่ ไดมอนด์ (Larry Diamond) ยังกล่าวอีกว่า ในการสร้างชุมชนประชาธิปไตย คือการทำงานโดยการศึกษากองพลเมืองและความพยายามในการจัดการ เพื่อการสร้างบรรทัดฐานของพลเมือง ซึ่งจะยั่งยืนได้ถ้าสถาบันของชุมชนของพลเมืองเกิดขึ้น โดยมีเรื่องสำนึกรับผิดชอบ นิติธรรมที่เป็นองค์ประกอบของธรรมาภิบาล ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ ยึดหลักกฎหมาย กระบวนการเหล่านี้ก็จะชอบธรรมที่สุด

เงื่อนไขการเป็นประชาสังคม (อนุชาติ พวงสำลี 2544: 44-45 อ้างอิงใน ทวี ศรีธิ 2553: 11-13) กล่าวถึงเงื่อนไขของความเป็น “ประชาสังคม” ว่าภารกิจในการสร้างหรือผลักดันประชาสังคมยังจำเป็นต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขต่างๆ ที่นำไปสู่การสร้างประชาสังคม ดังนี้

1) สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน ความเป็นกลุ่ม องค์กรที่มีจิตสำนึกสาธารณะนั้น มีความจำเป็นที่สมาชิกขององค์กรต้องมองเห็นอนาคตข้างหน้าร่วมกัน หากมิเช่นนั้นประชาสังคมจะไม่มีพลัง ขาดทิศทางและเป้าหมายร่วมกัน

2) การมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ด้วยองค์ประกอบที่มีความหลากหลาย การมีส่วนร่วมของทุกคน ทุกฝ่ายย่อมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการรับรู้ การตัดสินใจและร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อผลักดัน เปลี่ยนแปลงที่จำเป็นร่วมกัน

3) ความเป็นธรรมชาติที่มีใช้การจัดตั้งหรือแต่งตั้ง ด้วยความเป็นองค์กรของสังคม นอกเหนือจากการควบคุมจากรัฐ ประชาสังคมจึงต้องเกิดขึ้นบนเงื่อนไขสำนึกที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกันบนพื้นฐานของการเติบโตไปอย่างธรรมชาติ หากมีการขึ้นนำจากรัฐจะทำให้ดำเนินกิจกรรมขาดความเป็นอิสระ ในที่สุดขาดความยั่งยืนต่อเนื่อง

4) มีความรักความเอื้ออาทร สมานฉันท์ การรวมกลุ่มของประชาสังคม บนพื้นฐานที่หลากหลายนั้น จำเป็นต้องสร้างบนพื้นฐานแห่งความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรและความสามัคคี ความแตกต่างย่อมเกิดขึ้นได้ ความแตกต่างไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ความแตกแยกเสมอไป เงื่อนไขความรักความสามัคคีจึงเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง

5) มีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ ประชาสังคมต้องสร้างสมองค์ความรู้ที่สามารถปรับใช้และเรียนเพิ่มได้ตลอดเวลา กลุ่มประชาสังคมต้องมีศักยภาพในการแสวงหาความรู้อีกด้วย

6) มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติและกิจกรรมร่วมกัน เงื่อนไขของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคมจะช่วยให้เกิดพลัง “เกิดปัญญาหมู่” เงื่อนไขที่จะสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับพลังที่สามหรือชุมชนนั้นคือ เงื่อนไขแห่งการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคมซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเทคนิควิธีการมากมาย

7) มีการสื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายการร่วมมือการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องความจำเป็นที่จะทำให้ประชาสังคมมีความเติบโตและขยายตัวออกอย่างมั่นคง ระบบการสื่อสารของประชาสังคมไม่ใช่เรื่องง่ายเพราะมิใช่องค์กรที่สั่งงานในแนวดิ่ง แต่เป็นการสื่อสารในแนวราบ ดังนั้น การคิดค้น

8) มีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ จุดอ่อนของภาคประชาสังคม คือ ความสามารถในการจัดการ ดังนั้น การสร้างประชาสังคมจะต้องวางบนพื้นฐานของการจัดการที่ดี การจัดการที่ดีคือ ดีทั้งองค์กร ดีทั้งระบบและประสิทธิภาพ ทั้งคนและองค์กร

จะเห็นได้ว่า ประชาสังคมในความเห็นของนักวิชาการทั้งหลาย จึงสรุปได้ว่า ประชาสังคม เกิดจากการรวมกลุ่มที่หลากหลาย มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีเป้าหมายกิจกรรมร่วมกัน มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ รู้จักการแก้ปัญหาของตนเอง ทั้งนี้รัฐและเอกชน จะไม่เข้าไปครอบงำ เพียงแต่ให้การสนับสนุนร่วมกิจกรรมกลุ่ม ส่วนองค์กรชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานภายในองค์กรหรือชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ

1.1.2 ลักษณะองค์ประกอบของประชาสังคมในชุมชนท้องถิ่น

(ทวิศักดิ์ นพเกสร 2542: 20) ชุมชนจะเข้มแข็งจะต้องมีลักษณะความเป็นประชาสังคมสูง โดยประชาสังคมจะต้องมีส่วนในการถักทอความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนและประชาสังคมจะต้องมีองค์ประกอบเหล่านี้

1) จิตสำนึกประชาสังคม (civil consciousness) ที่หมายถึง การมีความคิดและยอมรับในเรื่องการรวมตัวกันอย่างอิสระ ยอมรับในความคิดเห็นของกันและกันอย่างเท่าเทียมในเรื่องที่จะเรียนรู้ด้วยกัน หรือแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ร่วมกัน มีความตระหนักในการเป็นพลเมือง จะมีการรวมตัว มีการเชื่อมสัมพันธ์กันด้วยการมีแนวคิดที่ตรงกัน และเห็นคุณค่าความแตกต่างที่หลากหลายของสมาชิกในชุมชน ในการทำกิจกรรมร่วมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกความเป็นชุมชนท้องถิ่น

2) การรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรภาคประชาสังคมต้องมีความต่อเนื่องและเป็นกลุ่มเป็นก้อนพอสมควร กลุ่มจะไม่เน้นการจัดองค์กรเป็นหลัก แต่ต้องมีกิจกรรมต่างๆของสมาชิกที่สัมพันธ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกลุ่ม หรือมีการติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงาน การสร้างเสริมจิตวิญญาณภายในองค์กร รวมทั้งการปรับโครงสร้างองค์กรให้มีประสิทธิภาพในการทำงานตามความเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

3) ในระดับพื้นฐานขององค์กรภาคประชาสังคม ต้องมีกฎระเบียบในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกหรืออาจมีลักษณะแบ่งงานกันทำตามความชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละคน มีกลไกหรือกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก ในองค์กรที่ถูกกฎหมายและเปิดเผย ส่วนใหญ่มักมีกลไกสร้างเสริมความสามัคคี ความโปร่งใส ความเอื้ออาทรต่อกันหรือมีความเป็น

ภราดรภาพอยู่ภายในองค์กร หรือการจัดระบบการทำงานภายใต้กรอบแนวคิดประชาธิปไตย (democratic idea) ที่ไม่มีลักษณะเป็นทางการมากเกินไป แต่ก็มีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะผลักดันวัตถุประสงค์ขององค์กรให้บรรลุผลสำเร็จได้

4) โครงสร้างองค์กรประชาสังคม (civic organization) หมายถึง การรวมกลุ่มที่มีระบบการจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา การรวมกลุ่มอาจจะไม่เป็นทางการหรือเป็นทางการก็ได้ (นิติบุคคล) สิ่งสำคัญคือ มีการดำเนินการ แล้วก็ประชุมสม่ำเสมอหรือประชาคม (community) การมีสมาชิก โครงสร้างหรือกระบวนการ สำหรับการตัดสินใจที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกันเช่น การมีโครงสร้างชีวิตชุมชน (Structure of Association) เป็นโครงสร้างที่ทุกคนมาร่วมกันใช้ชีวิตสาธารณะร่วมกัน

5) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน หมายถึง สิ่งที่เรียนรู้และผ่านการแลกเปลี่ยนแนวคิดกับคนอื่นและการเรียนรู้ของชุมชนไม่แยกขาดจากสำนักสาธารณะ การเรียนรู้ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนในวิถีทางที่ทำให้ประชาชนรู้สึก “เป็นเจ้าของ” ชุมชน การสร้างความเป็นชุมชนจึงเป็นหนึ่งเดียวกับการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ชุมชนที่อุดมไปด้วยชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดีหรือชุมชนที่มีประชาสังคมเข้มแข็ง ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

6) ภาวะการนำหรือผู้นำชุมชน ซึ่งลักษณะเด่นของชุมชนที่เป็นประชาสังคมเกิดจากการเป็นผู้ให้โอกาสกับคนเข้ามามีส่วนร่วมและมีแนวคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเสียสละทุ่มเทกับงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ผูกขาดความคิดหรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของชุมชน มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล มองปัญหาชุมชนทั้งชุมชนอย่างเชื่อมโยงกัน พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น การเป็นผู้นำที่หลากหลายเช่นนี้ จะไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกออกจากผู้ตามและคอยปกป้องฐานะของตนเอง หากแต่เป็นผู้นำที่ผนึกตนเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน การเข้าร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นกับประเด็นปัญหาด้านต่างๆภายในชุมชนในเวทีประชาคม มีส่วนร่วมแก้ปัญหาของชุมชน จะทำให้ประชาชนภายในภายนอกชุมชน ที่สำคัญเกิดภาวะการนำภายในชุมชนตนเอง จึงกลายเป็นผู้นำธรรมชาติที่หลากหลายในชุมชน

7) การเป็นอิสระและการปกครองตนเอง (autonomy and self-governing) ประชาสังคมต้องมีอิสระในระดับหนึ่งเช่น มาตรการสำหรับการปกครองภายในคือ วิธีที่จะทำให้ได้รับผลสำเร็จและสามารถหยุดการดำเนินการได้ด้วยอำนาจของตนเอง ซึ่งโดยหลักการแล้วมีการ

ควบคุมกิจการของตนเอง การเป็นอิสระด้านเศรษฐกิจ ซึ่งการทำงานร่วมกันระหว่างประชาชน องค์กรและการเชื่อมโยงกับเครือข่ายช่วยสนับสนุนสมาชิกในชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นได้ ความมีอิสระ ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร หรือการไม่ถูกรอบงำโดยองค์กรอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากองค์กรภาครัฐ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าองค์กรภาคประชาสังคมต้องแยกตัวเป็นเอกเทศจากรัฐ หรือสังคม เพราะคงไม่สามารถเป็นไปได้เช่นนั้นได้ แม้จะเป็นองค์กรนอกกฎหมายก็ตาม ขอบเขตของ ความเป็นอิสระในที่นี้ก็คือ ความเป็นตัวของตัวเอง ความมีศักดิ์ศรี และมีความเท่าเทียมกับองค์กร อื่นๆที่เกี่ยวข้องกันหรือร่วมกันทำงานในลักษณะเครือข่ายต่างๆ (networking) ความเป็นอิสระ นอกจากจะใช้วัดหรือประเมินสมรรถนะหรือประสิทธิภาพขององค์กรแล้ว ยังใช้พยากรณ์ถึง ความสำเร็จของวัตถุประสงค์ที่องค์กรกำหนดไว้ได้ด้วย

8) ความสมัครใจ (voluntary) หมายถึง การรวมตัวที่เกิดจากความสมัครใจ ความพร้อม และความเต็มใจ แต่เป็นลักษณะที่แต่ละคนสามารถเข้าร่วม ลาออกไปเมื่อต้องการ ประชาสังคมเป็นการกำกับตัวเอง การเป็นสมาชิกหรือการเข้ามามีส่วนร่วมในประชาสังคมไม่ต้อง เป็นไปตามกฎหมายหรือข้อบังคับใดๆ แต่ประชาสังคมต้องร่วมกันรักษากฎ ระเบียบของกลุ่มอย่าง เคร่งครัดเพื่อความสงบสุขของกลุ่มประชาสังคมเอง

1.1.3 องค์กรประกอบประชาสังคม ที่กล่าวถึงการดำเนินงานหรือกิจกรรม ซึ่ง เรียกว่า เป็นประชาคมนั้น จะต้องเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ

องค์ประกอบส่วนที่ 1 ได้แก่ ในด้านการมีจิตสำนึกของภาคประชาสังคม (Civil Consciousness) หมายถึง การคิดและการยอมรับในเรื่องของการรวมตัวกันอย่างอิสระด้วย ความรัก ความเอื้ออาทร การยอมรับในความคิดเห็นของกันและกันในอนาคตที่จะเรียนรู้ร่วมกันหรือ แก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่การรวมตัวกันจึงมีลักษณะเป็น “หุ้นส่วน” มีความสัมพันธ์กันในแนวราบ มี อิสระและมีการเรียนรู้ร่วมกัน

องค์ประกอบส่วนที่ 2 ได้แก่ ในด้าน โครงสร้างขององค์กรภาคประชาสังคม (Civic Organization) หมายถึง กลุ่มที่มีการรวมตัวกัน อาจจะรวมตัวกันในรูปขององค์กรที่เป็น ทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้หรืออาจจะเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันชั่วคราวเฉพาะเรื่อง หรือ ต่อเนื่องกันก็ได้ โดยที่สมาชิกของกลุ่มที่มารวมตัวกัน อาจจะเป็นบุคคลในภาครัฐ ภาคธุรกิจหรือ ภาคเอกชน หรือประชาชนก็ได้

สำหรับจำนวนของสมาชิกโดยที่จำนวนสมาชิกไม่จำกัด อาจจะมีเพียง 2-3 ก็ได้แต่ประเด็นที่สำคัญก็คือ กลุ่ม การรวมกลุ่ม องค์กร จะต้องมิจิตสำนึกของประชาสังคมครบถ้วน

การเมืองค์กร หมายถึง มีระบบการจัดการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการนำไปปฏิบัติและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา

องค์ประกอบส่วนที่ 3 ได้แก่ ด้านเครือข่ายประชาสังคม (civic network) หมายถึง โครงสร้างและกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกกลุ่มเข้าด้วยกัน หรือ การเชื่อมโยงองค์กรเครือข่ายประชาสังคมเข้าด้วยกัน

ปัจจัยสำคัญของเครือข่ายประชาสังคมคือ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพและมีการสมานฉันท์ โดยทั่วไปเครือข่ายประชาสังคม เป็นสิ่งที่ช่วยรวมพลังแห่งจิตสำนึกของสมาชิกและองค์กรประชาสังคมก่อให้เกิดเป็นอำนาจที่สาม ที่มีความเข้มแข็งขึ้นมาเป็นลำดับๆ เพราะฉะนั้น ทุกองค์ประกอบภายในขององค์กรจึงต้องมีความสำคัญพอๆ กันและเกื้อกูลต่อกันและกันหรือทำให้องค์กรโดยรวมขับเคลื่อนไปได้อย่างดีมีคุณภาพ

ภมรรัตน์ สุธรรม (2546: 67) ได้กล่าวว่า องค์กรชุมชนสามารถสร้างอำนาจต่อรองในการใช้ทรัพยากรจากภาครัฐ ศึกษาเรียนรู้กลไกตลาดและต่อรองกับภาครัฐกิจ รวมทั้งมีกฎหมายคุ้มครองการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนแบบไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของรัฐ แต่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากร ด้านวิชาการ ด้านข้อมูลและเทคโนโลยีต่างๆ

เดวิด แมททิวส์ (David Mathew) (อ้างอิงใน ถวิลวดี บุรีกุล 2556: 8) ชี้ให้เห็นองค์ประกอบที่สำคัญของประชาสังคมที่เข้มแข็งและสามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดความเข้มแข็งของประชาสังคม คือกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่เราเรียนรู้และผ่านการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นกระบวนการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนและสาธารณะทำให้เราไม่รู้ในสิ่งไม่รู้ ซึ่งไม่อาจรู้โดยลำพัง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมิใช่การรับฟังข้อเสนอและข้อมูลเท่านั้น แต่ประชาชนจำเป็นต้องเข้าใจทัศนคติต่อปัญหาที่คนอื่นเสนอ มีปัญหาบางปัญหาที่เราไม่สามารถรู้ได้โดยลำพังและจะรู้ได้ก็ต่อเมื่อมีการเรียนรู้ร่วมกันกับคนอื่น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องรู้จักสร้างสำนึกร่วมต่อสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนกำหนด ประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน

ลักษณะประชาสังคมในบริบทของสังคมไทย (สงคราม แก้วกันทะ 2551: 19-20 อ้างอิงใน ทวี ศรีธิ 2553: 14-15) กล่าวถึงลักษณะประชาสังคม มีดังนี้

1) มีความหลากหลายในเชิงรูปแบบและเชิงเนื้อหา เช่น

(1) ความหลากหลายในเชิงพื้นที่ในการรวมตัว ทั้งพื้นที่ทางการปกครอง ขอบเขตทางเชิงภูมิโนเวศน์และเขตเศรษฐกิจ

(2) ความหลากหลายของการรวมตัว เช่น กลุ่ม ชมรม องค์กร สมาคม สถาบัน มูลนิธิ สหกรณ์ คณะกรรมการ เป็นต้น

(3) ความหลากหลายในการจัดกิจกรรม กิจกรรมที่แยกออกตามความถนัดของแต่ละกลุ่ม แต่ก็อาจจะมีบางกลุ่มที่ผสมผสานกิจกรรมหลายๆ ด้านเข้าด้วยกันตามความเหมาะสม

(4) ความหลากหลายในประเด็นความสนใจ /ปัญหา/ เจือใจของการรวมกลุ่มแยกออกไปตามความสนใจและดำเนินกิจกรรมไปบนพื้นฐานความสนใจร่วมกัน

2) มีความเป็นชุมชน ซึ่งอาจมีความหมายกว้างหรือครอบคลุมบริเวณขนาดใหญ่ รวมถึงกลุ่ม องค์กรเล็กๆ และไม่ยึดติดอยู่กับความเป็นชนบทหรือเมือง แต่ให้ความสำคัญกับความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน

3) บนสำนึกสาธารณะ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบปัญหาสาธารณะร่วมกันบนสำนึกแห่งความเป็นพลเมือง (Citizenship) ที่เป็นประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน

4) มีกิจกรรมและความต่อเนื่อง หนทางที่จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน หรือเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) นั่นก็คือการเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

5) มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร ต้องการมีการสร้างเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการยึดโยงความสามารถและพลังย่อยๆ ในแต่ละส่วนของสังคมมาเชื่อมต่อประสานกัน

จะเห็นได้ว่า ลักษณะและองค์ประกอบของภาคประชาสังคมที่กล่าวมานี้ ที่ให้ความสำคัญกับทางด้าน โครงสร้างขององค์กร ทางด้านการปฏิสัมพันธ์ของชุมชน การพัฒนาศักยภาพกายตนเองและชุมชน โดยแสดงออกผ่านการคิด การวิเคราะห์ชุมชน การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับด้าน โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะต่างๆ และการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร มีส่วนสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่เอื้อให้เกิดความเป็นชุมชน การมีจิตสำนึกสาธารณะจะเกิดการตัดสินใจลงมือปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชน นั้นๆ เพราะว่าองค์ประกอบที่สำคัญในแต่ละด้าน ทั้งที่เป็นรูปธรรมและทั้งที่เป็นนามธรรม ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญและส่งผลต่อกัน องค์ประกอบต่างๆ ของภาคประชาสังคมที่กล่าวมาหาได้มีความหยุดนิ่ง หากดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมที่เชื่อมโยงกันทุกระดับ

1.2 แนวคิดของการมีส่วนร่วม

1.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมายของ การมีส่วนร่วม คือ (ตติยา กาฬสุวรรณี อ้างอิงใน สาวีณี รอดสิน 2554: 41) การที่บุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรม การพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมๆ นั้น โดยมีกลุ่มหรือ องค์การรองรับ เพราะประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้ สามารถวิเคราะห์ และการตัดสินใจ เพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

การมีส่วนร่วม (ถวิลวดี บุรีกุล 2548: 1-2) กล่าวถึง ความหมายของการมี ส่วนร่วมที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วมในมิติของความลึก หมายถึง การมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดย สมัยครใจ โดยประชาชนต่อโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการ พัฒนาชาติ แต่ไม่ได้หวังว่า จะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาโครงการ

2) การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนใน ชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3) การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีทั้งสิทธิและ หน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาตนเอง ซึ่งต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบ ความจำเป็น

4) การมีส่วนร่วมจะต้องเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่ง หมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้น ได้เป็นผู้คิดริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายาม ตลอดจน ความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความคิดริเริ่มนั้น

5) ในเรื่องของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมคือ การให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์จาก โครงการพัฒนา นอกจากนั้น ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆ ด้วย

6) การมีส่วนร่วมคือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามเพื่อเพิ่ม ความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ ทั้งนี้โดย กลุ่มที่ดำเนินการและกลุ่มความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการไม่ถูกควบคุมโดยระเบียบต่างๆ

7) ในเรื่องการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมคือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา และเกี่ยวข้องกับความพยายามประเมินผลโครงการนั้นๆ ด้วย

โคเฮนและฮัพโฮฟ (Cohen and Uphoff 1980: 8) ได้กล่าวถึงความหมายการมีส่วนร่วม : มิติเชิงกระบวนการ (Process) ของประชาชนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งประกอบด้วย การริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ กำหนดนโยบายจากความต้องการและการตัดสินใจ ปฏิบัติการ อาจจะเป็นการตัดสินใจในระยะเริ่มแรก การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรมหรือการตัดสินใจในช่วงดำเนินกิจกรรม

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโครงการ โดยให้การสนับสนุนด้านการบริหาร การประสานความร่วมมือ รวมทั้งการปฏิบัติการด้วยแรงงาน แร่งเงินและการสนับสนุนทรัพยากรอื่นๆ

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) เป็นการร่วมกันที่จะรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น หรือการมีส่วนร่วมต่อผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในทุกๆ ด้าน

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการร่วมกันควบคุมตรวจสอบผลการดำเนินงานตลอดจนเข้าไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

การมีส่วนร่วม ที่เน้นกระบวนการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ชาวบ้านทั้งในรูปของส่วนบุคคลและกลุ่มต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรม โดยจะต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เข้าร่วมเพราะหวังสิ่งตอบแทน ที่สำคัญการมีส่วนร่วมจะต้องสอดคล้องกับความจำเป็น ความต้องการและวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ด้วย การมีส่วนร่วมมี 4 ลักษณะ ได้แก่

1) การมีส่วนร่วม เป็นการเข้าไปได้รับอำนาจที่จะคิดทำมากขึ้น ไม่ว่าจะในเรื่องการเมืองหรืออำนาจตัดสินใจที่จะดำเนินการใดๆ

2) การมีส่วนร่วม เป็นการร่วมกันอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มีความเท่าเทียมกันและมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง (Active) มิใช่มีส่วนร่วมอย่างเฉื่อยชา (Passive)

3) การมีส่วนร่วม จะต้องได้รับส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการไปจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

4) การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่ผู้ค้อยโอกาสขอแบ่งอำนาจจากผู้มีอำนาจเพื่อปรับปรุงชีวิต

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (โกวิทย์ พวงงาม 2553: 192) ได้กล่าวถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วมในชุมชนท้องถิ่น ดังนี้ 1) ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงลดจนความต้องการของชุมชน 2) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ วิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสนองความต้องการของชุมชน 3) ร่วมวางแผนนโยบายหรือวัตถุประสงค์ วางแผนโครงการ กิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหาความต้องการของชุมชน 4) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล 6) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย 8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล ร่วมบำรุงรักษาโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2552: 195) เสนอแนวความคิดการมีส่วนร่วมตามความหมายกว้างๆ ว่าการที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและ สังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้ จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวทางการปกครองของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้สติปัญญาและความสามารถในการตัดสินใจ กำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ (Means) และเป้าหมาย (Ends) ในเวลาเดียวกัน

1.2.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน (โกวิทย์ พวงงาม อ้างอิงใน รัตนา ปัทมาชัย 2545: 8) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนา โดยมีการจัดลำดับความสำคัญ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะหากบุคคลในชุมชนไม่เข้าใจปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นของตนดีแล้ว การจัดกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ต่างๆ จะไม่เกิดประโยชน์หรือไม่เห็นความสำคัญต่อบุคคลเหล่านั้น

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรม เมื่อบุคคลในชุมชนได้เรียนรู้ปัญหาและสาเหตุได้แล้ว ต้องเรียนรู้ในการวางแผนแก้ไขปัญหา โดยการแสวงหาทรัพยากรหรือความช่วยเหลือที่จะมาสนับสนุนกิจกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยบุคคลในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหารู้จักวิถีคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่างๆ มาใช้ในการวางแผน

3) มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติงาน จะสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เพราะการประเมินผลด้วยตนเอง จะทำให้บุคคลได้ตระหนักว่า กิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วมในการดำเนินการทั้งหมดดีหรือไม่อย่างไร

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นการกระทำโดยไม่มีการบังคับให้ต้องทำหรือไม่ทำ แต่เป็นความสมัครใจที่จะร่วมกันทำ อันเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การร่วมทำกิจกรรม การปฏิบัติตามแผนที่เป็นมติของชุมชน หรือแม้แต่การติดตาม ประเมินผลกิจกรรมและความรับผิดชอบร่วมกัน

1.2.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ชิต นิลพานิชและกุลชน ธนาพงศธร (2552: 362) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1) หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยม ในด้านความขยัน ความอดทน มีความซื่อสัตย์และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ร่วมสนับสนุน เป้าหมายการดำเนินการและอาจจะก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

2) การให้การศึกษอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ ความคิดของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษอบรมโดยให้ประชาชนมีโอกาสได้ทดลองคิด ปฏิบัติจะช่วยทำให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงานและนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา

3) หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนา

4) การสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการทำงานและทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ

อนึ่ง (สำนักงานมาตรฐานการศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย 2545: 118 อ้างอิงใน
รัตนา ปัทมาชัย 2558: 40) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ประการคือ

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

(1) การจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและ
เรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่างๆ

(2) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่ม
องค์กรภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

(3) การอบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่างๆ

(4) การลงมือปฏิบัติจริง

(5) การถ่ายทอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การ
ปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เหมาะสม

2. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความสามารถที่มี
จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหาหรือกิจกรรมการพัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้ ดังนี้

(1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

(2) สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสนับสนุน
ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

(3) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่าง
ต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน

1.2.4 ปัจจัยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

วิลเลียม รีคเตอร์ (William W. Reeder 1974: 49-60) ได้อธิบายปัจจัยต่างๆ ที่มี
อิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ที่แต่ละบุคคลจะมีเหตุผลที่จะทำให้บุคคลตัดสินใจเลือกกระทำ
พฤติกรรมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน คือ

1) ปัจจัยที่ดึงดูดให้เกิดการกระทำ

(1) เป้าประสงค์ (Goals) การกระทำทุกอย่างต้องมีเป้าหมายหรือ
วัตถุประสงค์ อาจเป็นความเชื่อ ความรู้สึก แดงการณ์ของทางราชการและอาจจะเป็นจากเงื่อนไขที่
ตนเองหรือคนอื่นเป็นผู้กำหนดให้เป็นไปตามแนวทางความปรารถนา

(2) ความเชื่อ (Belief Orientation) เป็นความคิดหรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นเองโดยปราศจากการอ้างอิงใดๆ ความเชื่อนี้จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เพราะคนส่วนมากจะเลือกกระทำความเชื่อพื้นฐานที่เขามีอยู่ดั้งเดิม

(3) ค่านิยม (Value Standards) เป็นระบบหนึ่งของความเชื่อ การดำรงชีวิตในสังคมนั้นๆ จะต้องสร้างเงื่อนไขในการดำรงชีวิต

(4) นิสัยและขนบธรรมเนียม (Habits and Custom) เป็นรูปแบบที่สร้างขึ้นมาจากความรับผิดชอบภายในกลุ่ม ซึ่งคนในสังคมจะยอมรับด้วยความเต็มใจเป็นแบบอย่างที่เหมาะสมและมีเหตุผล การกระทำที่แสดงออกมาเช่นนี้เป็นความเคยชิน เป็นประเพณีดั้งเดิมและยึดถือมานาน

2) ปัจจัยผลักดันให้เกิดการกระทำ

(1) ความคาดหวัง (Expectations) เป็นความรู้สึกภายในตัวเราหรือที่เกิดจากตัวบุคคล กลุ่มและสังคม ที่ได้คิดหรือหวังให้ตัวเรามีความเชื่อ มีความรู้สึกหรือแสดงการกระทำออกมาตามที่ต้องการ

(2) ข้อผูกพัน เมื่อมีการรวมกลุ่มกิจกรรมพิเศษขึ้นในสังคมก็จะมีข้อผูกพันที่สมาชิกในกลุ่มจะต้องทำตามสัญญาหรือข้อผูกพันตามที่กลุ่มได้ตั้งขึ้น

3) ปัจจัยสนับสนุน

(1) โอกาส เป็นความเชื่อของคนที่คิดว่าตนเองอยู่ในสถานการณ์ที่สามารถจะเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ตามโอกาสที่ตนมีอยู่ แต่บางคนไม่มีโอกาสที่จะเลือกกระทำได้ เพราะสถานการณ์ไม่เอื้ออำนวย

(2) ความสามารถ การที่คนยอมรับว่าตนเองมีขีดความรู้ความสามารถเพียงใดที่จะสามารถกระทำสิ่งที่ตนต้องการให้สำเร็จลุล่วงไปได้

(3) การสนับสนุน เป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือหรือต่อต้านซึ่งเกิดจากตัวบุคคลหรือกลุ่มให้ความสนับสนุนด้านความคิดเห็นหรือเป็นแรงกระตุ้นให้คนกระทำ สิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปเนื่องจากเขารู้สึกว่ามีผู้สนับสนุนให้เขาทำ

ในขณะที่โรเจอร์ (Roger อ้างอิงใน อภิธรรม ช่างเกวียน 2540: 33-34) ได้กล่าวถึง ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลไกของภาครัฐ ทั้งระดับนโยบายมาตรการ และการปฏิบัติที่เอื้ออำนวยในการสร้างหรือเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน จำเป็นที่

จะต้องทำให้การพัฒนาเป็นระบบเปิดมีความเป็นประชาธิปไตย มีความโปร่งใส รับฟังความคิดเห็นของประชาชนและมีการตรวจสอบ

2) ปัจจัยด้านประชาชน ที่มีสำนึกต่อปัญหาและประโยชน์ร่วม มีสำนึกต่อความสามารถและภูมิปัญญาต่อการจัดการกับปัญหาซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งรวมถึงการสร้างพลังเชื่อมโยงในรูปกลุ่ม องค์กร เครือข่ายและประชาสังคม

3) ปัจจัยด้านนักพัฒนาและองค์กรพัฒนา ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการส่งเสริมกระตุ้น สร้างจิตสำนึก เป็นผู้เอื้ออำนวยต่อกระบวนการพัฒนา สนับสนุนข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนทรัพยากรด้านต่างๆ และร่วมเรียนรู้กับสมาชิกชุมชน

จากนิยามความหมายที่นักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้เสนอมานั้น กล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นอำนาจตัดสินใจของบุคคล กลุ่ม องค์กร ในการเข้าร่วมกระบวนการทำงานที่อาศัยความพร้อมเพรียงกัน เพื่อสร้างพื้นที่ทั้งด้านการทำงานและจิตใจที่จะมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพความคิดระบบ ความเชื่อการยึดมั่นถือมั่นภายในตัวตนแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กรและการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดสามารถเข้าใจสถานการณ์ของงานโดยภาพรวมทั้งหมด โดยเฉพาะการทำให้รู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม องค์กร ที่อยู่ในกระบวนการคิดริเริ่ม ตัดสินใจ การวางแผนงานและการดำเนินงาน ที่ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติงานนั้นมากยิ่งขึ้น

1.3 แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น (โกวิทย์ พวงงาม: 2553: 50) ได้กล่าวถึงว่า เป็นการจัดระเบียบของกิจกรรมในลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นหลัก (Self Sufficient) โดยที่มีการพึ่งพาชุมชนอื่นค่อนข้างน้อยหรือชุมชนอาจต้องมีการพึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการชุมชนอื่นๆ หรือกับองค์กรทางสังคมภายนอกชุมชน เช่น รัฐ แต่ภายใต้ความสัมพันธ์ชุมชนจะต้องดำรงรักษาหน้าที่สำคัญในการตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันและช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาที่มีอยู่ร่วมกันได้

เป้าหมายหลักคือการทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน การส่งเสริมให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดของชาวบ้านด้วย โดยเฉพาะข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ การดำเนินงานควรเริ่มจากโครงการที่ไม่ใหญ่เกินกำลัง ชาวบ้านมีศักยภาพที่

จะดำเนินโครงการนั้นประสบความสำเร็จเช่น พัฒนาตัวเองและครอบครัวก่อน ในบางกรณีรัฐบาลหรือหน่วยงานรับผิดชอบอาจให้ความช่วยเหลือสนับสนุนด้านงบประมาณลงทุน เช่น การสนับสนุนพันธุ์วัว สนับสนุนคั้นกล้าไม่ผล

การช่วยเหลือตัวเองหรือภายหลังปรับเปลี่ยนมาเป็น “การพึ่งตนเอง” เป็นเป้าหมายของกระบวนการทำงานเป็นหุ้นส่วน ที่ภาครัฐและภาคีต่างๆ มีส่วนร่วมสนับสนุนตัดสินใจและการดำเนินงานของชุมชน โดยให้คุณค่าแก่ความรู้หรือภูมิปัญญา วัฒนธรรม ทรัพยากรและกระบวนการชุมชน รวมทั้งให้การสนับสนุนที่สอดคล้องกับการพัฒนาตนเองของชุมชน โดยชุมชนสามารถคงความเป็นอิสระ (Autonomy) ของตนได้

จิม ไอพี (Jim Lfe) (โกวิทช์ พวงงาม 2553: 52) ได้เสนอถึงหลักการเป็นอิสระจากรัฐว่ามีได้หมายถึงการปฏิเสธความสัมพันธ์หรือการสนับสนุนจากรัฐ เพราะจะยิ่งทำให้ภาครัฐซับซ้อนในการตัดงบประมาณ โดยถือว่าชุมชนสามารถดำเนินงานได้ด้วยตนเอง นอกเหนือจากนี้ ไม่ว่าจะพิจารณาด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือการปกครอง ชุมชนก็ยังคงมีความสัมพันธ์กับรัฐ ความเป็นอิสระของชุมชนคือ ความสามารถในการคิดและตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียโดยไม่ถูกผูกขาด รวมทั้งสามารถวิจารณ์และเสนอข้อคิดเห็นต่อรัฐได้

การจัดการชุมชน (โกวิทช์ พวงงาม 2553: 54) ได้กล่าวถึง เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนมีความสามารถในการวางแผนงานและโครงการ สามารถจัดกระบวนการหรือเตรียมการ เพื่อดำเนินการตามแผนงานและโครงการได้ มีทักษะในการดำเนินการตามแผนและโครงการ และสามารถประเมินผลงานได้ด้วยตนเอง หลักการจัดการชุมชน เป็นหลักการสำคัญที่สนับสนุนส่งเสริมหลักการพัฒนาชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สภาก่อตั้งชุมชน (โกวิทช์ พวงงาม 2553: 53) ได้กล่าวถึง การจัดการตนเองของชุมชนว่าเป็นระบบซึ่งใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยคนในชุมชนท้องถิ่นและเพื่อคนในชุมชนท้องถิ่น เข้ามาร่วมในการใช้เวทีพูดคุยเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน

เดคเคอร์ (Decker) (โกวิทช์ พวงงาม 2553: 53) ให้ความหมาย การจัดการตนเองว่าการจัดการตนเองต้องไม่ได้เกิดขึ้นจากการถูกควบคุมจากกฎ ข้อบังคับที่ถูกกำหนดจากบนลงล่าง (Top-Down Rules) โดยภาครัฐ แต่ให้ความสำคัญกับการกระทำของสังคมที่เป็นชุมชนท้องถิ่นและ

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม ที่นำไปสู่การสร้างสรรค์รูปแบบและโครงสร้างที่จัดระเบียบ ขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เป็นพลวัต

ฟ็อสเตอร์ (Foerster) (โกวิท พวงงาม 2553: 54) ให้ความสำคัญกับการจัดการตนเอง ว่ามีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การจัดลำดับชั้นมีลักษณะเป็นโครงข่ายความสัมพันธ์ไม่ใช่ การบริหารแบบสั่งการ หรือให้ความสำคัญกับการยืดหยุ่นและการปรับตัว (Flexibility and Adaptation) การจัดการตนเองขึ้นอยู่กับองค์ความรู้ (Knowledge) ที่มีอยู่ภายในองค์กร นอกจากนี้ในการจัดการตนเอง บุคคลที่มีบทบาทในฐานะเสมือนผู้จัดการจะดำรงตนอยู่ในฐานะผู้กระตุ้น (Catalytic Agent) หรือผู้ส่งเสริม (Cultivators) ไม่ใช่ฐานะผู้กระทำ (Doers) หรือผู้สั่งการ (Commanders) เพื่อให้ระบบการจัดการตนเองมีพัฒนาการที่สอดคล้องกับบริบท (Context) ที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงมีการย้อนโต้ตอบกลับ (Feedback) หรือการกลับไป-มาเพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมของการจัดการตนเอง ยังมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการที่สัมพันธ์ที่มีอยู่ในตัวบุคคล และกลุ่ม ที่มีระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ วิธีคิดที่มีต่อสิ่งต่างๆ จะให้ความหมายและสร้างเอกลักษณ์ให้กับแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม อย่างไร ซึ่งการแสวงหาความเป็นจริงอย่างสมบูรณ์ไม่สามารถรู้ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของการจัดการตนเองที่มีลักษณะปรับตัวเปลี่ยนแปลงตามบริบทที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย ทำให้การจัดการตนเองมีลักษณะเป็นอุปถัมภ์ (Mataphor) ที่มีมุมมองของการอธิบายความจริงในลักษณะของการกระจายที่หลากหลาย เช่น ความจริงของปัญหาในปัจจุบัน เป็นผลที่มาจากการแก้ปัญหาในอดีต การเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย ทำให้เกิดผลที่ใหญ่โตตามมาได้ และการแก้ไขมีคุณค่าน้อยกว่าการปล่อยให้ปกติ เป็นต้น

นักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชนต่างประเทศคือ อาเธอร์ ดันแฮม (Athur Dunham) และ ปีเตอร์ ดู โซทอย (Peter Du Soutoy) ให้ความหมาย การพัฒนาชุมชน ที่เกี่ยวกับแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นว่า เป็นกระบวนการทางสังคมที่ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและปฏิบัติการในรูปของกลุ่ม การสนับสนุนช่วยเหลือจากองค์กรของรัฐบาลหรือองค์กรเอกชน อันเป็นการผนึกกำลังกันเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่น ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน สอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน จะเห็นได้ว่า แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ที่กล่าวมานี้ มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นตัวตนของหน่วยๆ หนึ่ง ที่มีความหมายครอบคลุมระดับหน่วยย่อย ไปจนถึงหน่วยที่มีขนาดใหญ่ในภาพรวม ที่สามารถจัดการตนเองได้ โดยที่การจัดการตนเองนั้นจะมีความซับซ้อนและไม่อยู่ในภาวะดุลยภาพ แต่จะมีลักษณะที่สามารถปรับตัวเปลี่ยนแปลงแบบ

อิสระในเชิงพลวัตตามบริบทที่เกิดขึ้นภายใต้องค์ความรู้ที่มีอยู่ของตนเอง ดังนั้น การส่งเสริมชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ก็จะเป็นผลต่อการลดภาระของรัฐบาล ซึ่งกระบวนการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ที่ทำให้ประชาชน ชุมชนท้องถิ่นมีความคิดอย่างเป็นอิสระในการจัดการตนเอง โดยสามารถก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและทำให้พลังอำนาจของคน กลุ่ม องค์กรในชุมชน จะนำไปสู่เป้าหมายชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้นั้นก็คือ การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง

1.4 กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

1.4.1 กระบวนการจัดการข้าวอินทรีย์ มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รับสมัครสมาชิกที่สนใจเข้าร่วมโครงการข้าวปลอดภัยสารพิษ ข้าวเกษตรอินทรีย์

ขั้นตอนที่ 2 เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนเก็บข้อมูลประวัติฟาร์ม และวาดแผนผังฟาร์มของสมาชิก

ขั้นตอนที่ 3 จัดอบรมให้ความรู้กับสมาชิกเรื่องมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดภัย เทคนิคการปลูกข้าวและพืช สิ่งทดแทนปุ๋ยเคมีและสารเคมี (ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ น้ำหมัก ฮอร์โมนไข่) หรือการผลิตที่หลากหลายมีความมั่นคงทางอาหารหรือมีพลังงานทดแทน

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจรับรองมาตรฐาน โดยผู้ตรวจรับรองระบบการตรวจสอบควบคุมภายในของโครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ จำนวน 18 คน ซึ่งผ่านการอบรมจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

ขั้นตอนที่ 5 รับรองมาตรฐาน โดยคณะกรรมการรับรองของโครงการซึ่งเป็นสมาชิกอินทรีย์ที่ผ่านการรับรองมาแล้วหลายปี

ขั้นตอนที่ 6 มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ขอรับรอง คือ มกท. IFOAM, EU, COR, จากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

ขั้นตอนที่ 7 แจ้งผลการรับรองให้กับสมาชิกโครงการได้รับทราบพร้อมบัตรส่งมอบข้าวและส่งรายชื่อสมาชิกที่ผ่านการรับรองและประมาณการผลิตแต่ละชนิดให้กับฝ่ายสำนักงาน (ฝ่ายบัญชี) ในการรับซื้อข้าวเปลือกต่อไป

ขั้นตอนที่ 8 ผลผลิตที่สมาชิกผลิต ได้แก่ ข้าวหอมมะลิ ข้าวไรซ์เบอร์รี่ ข้าวมะลิแดง ข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียว กข6 ข้าวพันธุ์พื้นบ้าน พืชสมุนไพร และพืชผักสวนครัว

1.4.2 ขั้นตอนการขายข้าว มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 นำรถข้าวขึ้นตราซัง คนขับลงจากรถ

ขั้นตอนที่ 2 เจ้าของข้าว แจ่งชื่อ สกุล ชนิดข้าว กองข้าวทุกครั้ง

ขั้นตอนที่ 3 เดินรถออกจากตราซังเพื่อตรวจคุณภาพข้าว

ขั้นตอนที่ 4 ตกลงราคาข้าวร่วมกัน ก่อนลงข้าวทุกครั้ง

ขั้นตอนที่ 5 เมื่อเรียบร้อยแล้วนำรถไปลงข้าว

1.4.3 การรวบรวมผลผลิต การจัดซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิก ในราคายุติธรรม

ข้อสำคัญ โปร่งใสและเชื่อถือได้ มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ก่อนการรับซื้อข้าวเปลือกทุกๆปี จะมีการประชุมสมาชิกเพื่อกำหนดราคารับซื้อข้าวเปลือกร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 2 จัดทำประกาศราคารับซื้อ ตามเกณฑ์มาตรฐานกระทรวงพาณิชย์ ความชื้น คุณภาพข้าว

(1) ข้าวปลอดสารพิษ รับซื้อในราคาสูงกว่าราคาตลาด 0.25 บาทต่อกิโลกรัม

(2) ข้าวอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยน รับซื้อในราคาที่สูงกว่าราคาตลาด 0.50 บาทต่อกิโลกรัม

(3) ข้าวอินทรีย์มาตรฐาน มกท. IFOAM, EU, COR, รับซื้อในราคาประกันสูงกว่าราคาตลาด 2-3 บาท

(4) ข้าวหอมมะลิทั่วไป รับซื้อในราคาทั่วไปเท่าราคาตลาด

ขั้นตอนที่ 3 จัดเตรียมกระสอบบรรจุภัณฑ์ให้กับสมาชิกเพื่อประกันความเสี่ยงในการปนเปื้อน

ขั้นตอนที่ 4 สมาชิกส่งมอบข้าวเปลือกตามระยะเวลาที่โครงการกำหนด คือ ข้าวอินทรีย์ภายในวันที่ 31 มกราคม ข้าวอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยนภายในเดือนมีนาคม ข้าวปลอดสารพิษภายในเดือนกันยายน

ขั้นตอนที่ 5 เจ้าหน้าที่ฝ่ายบัญชีชั่งน้ำหนัก ตรวจสอบคุณภาพ (ความชื้นไม่เกิน 14%) ถ้ามีความชื้นเกินให้สมาชิกนำไปตากลดความชื้นก่อน

ขั้นตอนที่ 6 เจ้าหน้าที่ตรวจสอบรายชื่อในทะเบียนที่ผ่านการรับรอง ตรวจสอบบัตรสมาชิก (สีชมพูข้าวปลอดสารพิษ สีฟ้าข้าวปรับเปลี่ยน สีเขียวข้าวอินทรีย์) และตรวจดูประมาณการผลิตและน้ำหนักที่ส่งมอบมีส่วนต่างมากหรือน้อยอย่างไร

ขั้นตอนที่ 7 จัดเก็บข้าวเปลือกในฉางเก็บข้าวเปลือกตามแผนผังที่วางไว้ตามประเภทและมาตรฐานข้าว ข้าวปลอดสารพิษ ข้าวปรับเปลี่ยน ข้าวอินทรีย์ แยกกองข้าวชัดเจน

ขั้นตอนที่ 8 ฝ่ายบัญชีบันทึกสต็อกข้าวเพื่อเตรียมแปรรูปต่อไป

ขั้นตอนที่ 9 การแปรรูปผลผลิต การแปรรูปหรือการสีข้าวของกลุ่มมีโรงสีขนาด 60 ตันต่อวัน มีเครื่องยิงแยกสี มีฝ่ายสี 2 กะ เป็นคนในชุมชนดูแลที่ผ่านการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและผ่านการอบรม ในการแปรรูปจากข้าวเปลือกเป็นข้าวกล้อง ข้าวขัดขาวและรำอ่อน แล้วนำไปสกัดเป็นน้ำมันรำข้าวเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างคุณค่าทางโภชนาการ โรงสีจะเปิดดำเนินการวันจันทร์ – วันศุกร์ โดยแบ่งการทำงานเป็น 2 กะ และปรับเวลาตามสภาพการณ์ โรงสีของชมรมมีการใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพถึง 85 % ของกำลังการผลิต 60 ตันต่อวัน

นอกจากนั้น มีการพัฒนาพันธุ์ข้าวโดยทางชมรมจะนำพันธุ์ข้าวหอมมะลิแท้มาเปลี่ยนให้แก่สมาชิกที่ต้องการและประชาสัมพันธ์ชี้แจงให้สมาชิกคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่ดีที่สุด เก็บเกี่ยวให้ทันเวลาเพื่อให้ได้คุณภาพผลผลิตข้าวที่ดีและมีความชื้นต่ำ

1.4.4 การจัดการด้านการตลาด

1) ตลาดภายในประเทศ

(1) ร้านค้าในเมืองยโสธร
 (2) เครือข่ายสหกรณ์การเกษตรอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
 (3) ขายตรงให้กับผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
 (4) กิจกรรมตลาดสีเขียวให้สมาชิกร้านค้าเกษตรอินทรีย์ไปขายให้กับผู้บริโภคในเมืองยโสธร หน้าศาลากลางจังหวัดยโสธร โรงพยาบาลยโสธร โรงพยาบาลกุดชุมและโรงพยาบาลทรายมูล

(5) ส่งเสริมการจำหน่ายข้าวสารและการหาลูกค้า ดำเนินการผ่านเครือข่ายกับหน่วยงานราชการ พ่อค้าโรงสี องค์กรพัฒนาเอกชน สหกรณ์และอื่นๆ แบบบอกต่อ

(6) ข้าวสารของกลุ่มมีจุดขายที่ดี คือคุณภาพข้าวหอมมะลิแท้ ไม่ปนเปื้อน มีข้าวหอมมะลิที่ปลอดสารพิษ ข้าวหอมมะลิข้าวกล้อง ข้าวหอมมะลิดำ ข้าวหอมมะลิแดง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค บรรจุหีบห่อเป็นข้าวถุงและข้าวกระสอบ โดยใช้ตรา “ทุ่งรวงทอง” ที่เป็นตราสัญลักษณ์ของตนเอง

2) ตลาดต่างประเทศ

(1) สหกรณ์กรีนเนท จำกัด เป็นตัวแทนส่งออกประเทศ เยอรมัน สวีเดน อิตาลี และสิงคโปร์

1.4.5 การจัดสรรกำไร

ในส่วนการจัดสรรกำไร จัดให้เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันของกลุ่มหรือตามกำไรที่ได้และตามความเหมาะสมในแต่ละปี ดังนี้

- (1) ทุนสำรอง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10
- (2) เงินปันผลตามหุ้น ไม่เกินร้อยละ 10
- (3) เงินเฉลี่ยคืนให้กับสมาชิก
- (4) เงิน โบนัสกรรมการ ผู้ตรวจสอบกิจการและเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรชุมชน ไม่เกินร้อยละ 10
- (5) ทุนการศึกษาอบรม ไม่เกินร้อยละ 10
- (6) ทุนรับโอนหุ้น ไม่เกินร้อยละ 5
- (7) ทุนสะสมเพื่อใช้ในการสงเคราะห์สมาชิกและครอบครัวตามคณะกรรมการกำหนด
- (8) ทุนสะสมเพื่อจัดให้มีสำนักงานหรือทรัพย์สินที่ใช้สำหรับการเก็บรักษาหรือแปรรูปผลิตผล

1.4.5 ผู้ตรวจสอบกิจการ

ผู้ตรวจสอบกิจการได้มาจากการเลือกตั้งจากสมาชิกและเป็นคนในชุมชนประกอบด้วย นายคำฟอง ทองน้อย นายสวาท มาตรขาว ซึ่งได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี

ให้ผู้ตรวจสอบกิจการอยู่ในตำแหน่งวาระละ 3 ปี จนกว่าจะมีการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการใหม่และจนกว่าจะมีการประชุมใหญ่คราวถัดไป

หน้าที่ผู้ตรวจสอบกิจการ ตรวจสอบกิจการของกลุ่มเกษตรกรแล้วทำรายงานเสนอผลการตรวจสอบต่อที่ประชุมใหญ่/คณะกรรมการดำเนินการเป็นประจำทุกเดือนและนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัด การทำรายงานเสนอนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดให้จัดทำทุกระยะ 6 เดือน

1.4.6 การเงิน- การบัญชี

การเงิน – การบัญชี ในการดำเนินการต่างๆ คณะกรรมการร่วมกันรับผิดชอบทั้งด้านบริหารและด้านการจัดการ โดยมอบหมายให้ นางเปรมยุดา โพธิ์ไพร เจ้าหน้าที่ชมรมรักษ์ธรรมชาติทำหน้าที่รวบรวมเอกสารหลักฐาน การบันทึกบัญชี นางสงกรานต์ อุ่นใจ ตำแหน่งเหรัญญิก และนายสมหวัง ศรีมันตะ ผู้ช่วยเหรัญญิก เป็นผู้เก็บรักษาเงินสดในการ เบิก-จ่าย

การดำเนินการไม่มีความยุ่งยาก ทำให้ง่ายต่อการเบิก –จ่าย ทำให้ทราบฐานะทางการเงินเป็นปัจจุบัน รายวัน รายเดือน รายปี กลุ่มจัดระบบการเงินผ่านระบบบัญชีธนาคารกรุงไทย (สาขาकुคชุม) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เพื่อทราบฐานะทางการเงิน ทั้งกำไรและขาดทุนได้อย่างชัดเจน

1.4.7 ธนาคารชุมชน

ระบบธนาคารชุมชนเป็นวิธีการระดมเงินทุนภายในชุมชนอย่างหนึ่งที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุมชนฯเปิดให้บริการออมทรัพย์ของสมาชิกที่เป็นเกษตรกรและไม่ใช่เกษตรกร และนำเงินออมนี้มาใช้เป็นทุนหมุนเวียน ร่วมฝากเงินกับธนาคารชุมชน จะได้รับโชค 2 ชั้นแต่เงินออมคิดอัตราดอกเบี้ยในอัตราสูงกว่าธนาคารพาณิชย์ สำหรับโชคชั้นที่ 1 อัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์ร้อยละ 3 บาท ต่อปี ฝากประจำ 12 เดือน ร้อยละ 4 บาทต่อปี

สำหรับโชคชั้นที่ 2 เมื่อนำเงินมาฝากกับกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติ จะได้ของกำนัลมากกว่าดอกเบี้ย

- 5,000 บาทขึ้นไป จะได้รับของกำนัลทันทีมูลค่า 200 บาท
- 10,000 บาทขึ้นไป จะได้รับของกำนัลทันทีมูลค่า 400 บาท
- 15,000 บาทขึ้นไป จะได้รับของกำนัลทันทีมูลค่า 600 บาท
- 20,000 บาทขึ้นไป จะได้รับของกำนัลทันทีมูลค่า 800 บาท
- 30,000 บาทขึ้นไป จะได้รับของกำนัลทันทีมูลค่า 1,200 บาท
- 50,000 บาทขึ้นไป จะได้รับของกำนัลทันทีมูลค่า 2,000 บาท

กิจกรรมนี้มีคำขวัญว่า “เรารวมกันเป็น จึงได้เห็นวันนี้ ร่วมทุน สร้างกลุ่ม เพื่อชุมชน”

1.4.8 กิจกรรมทำปุ๋ยหมักชีวภาพที่ใช้ทดแทนปุ๋ยเคมี

ปุ๋ยหมักชีวภาพ มีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

- 1) กากน้ำตาล 1 กิโลกรัม
- 2) เศษอาหาร 3 กิโลกรัม
- 3) น้ำเปล่า 5 กิโลกรัม

วิธีทำ เอาเศษอาหารกับน้ำเปล่ารวมกัน หมักไว้ประมาณ 3 เดือน จนเศษอาหารเปื่อยแล้วนำกากน้ำตาลใส่

วิธีใช้ ปุ๋ยน้ำหมัก 1 ช้อน ต่อ น้ำ 20 ลิตร

ปุ๋ยพีชสด มีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

- 1) ผักตบชวา 5 ส่วน
- 2) รำข้าว 3 ส่วน
- 3) ปุ๋ยคอก 1 ส่วน (ถ้าจะให้ดีต้องเป็นปุ๋ยมูลวัว)

วิธีทำ นำผักตบชวามาล้างหรือบดให้ละเอียด ทิ้งไว้ประมาณสักพักเพื่อให้ผักตบชวาสะเด็ดน้ำ เพราะว่าผักตบชวาจะอุ้มน้ำไว้เยอะ จากนั้นนำไปคลุกเคล้ากับรำข้าวและปุ๋ยคอกที่เตรียมไว้ คนให้เข้ากัน ก็จะได้ปุ๋ยพืชสดตามที่ต้องการ

ปุ๋ยดินระเบิด มีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

- 1) ดินเหนียว 3 ส่วน
- 2) รำอ่อน 3 ส่วน
- 3) ปุ๋ยคอก 1 ส่วน

วิธีทำ นำวัตถุดิบมาผสมกันแล้วปั้นเป็นก้อน จะก้อนเล็กก้อนใหญ่แล้วแต่

ความต้องการ

ปุ๋ยฮอร์โมนไข่ มีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

- 1) ไข่ไก่ 3 ฟอง
- 2) ยาคูลท์ 1 ขวด

วิธีทำ ใส่ขวดเขย่าให้เข้ากันและเปลือกไข่ก็บๆ ให้ละเอียดใส่ลงไปด้วย ผาขวดไม่ต้องปิดแน่น ทิ้งไว้ประมาณ 3-5 วัน จึงนำไปใช้ได้หรือถ้าต้องการจะทำเยอะให้เพิ่มส่วนประกอบ

วิธีใช้ ใช้ปุ๋ยฮอร์โมนไข่ 2-3 ช้อนโต๊ะ ต่อน้ำประมาณ 20 ลิตร

น้ำยาล้างจาน มีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

- 1) น้ำเปล่า 5 กิโลกรัม
- 2) น้ำมะนาว (ต้มสุก) 1 กิโลกรัม
- 3) หัวเชื้อ 1 กิโลกรัม
- 4) ขมิ้นหรือดอกอัญชัน (สำหรับแต่งสีธรรมชาติ)

วิธีทำ ลำดับแรก นำน้ำเปล่าเทใส่ถังแล้วเอาน้ำมะนาวใส่ตามลงไป คนให้เข้ากันแล้วนำหัวเชื้อใส่ตามไปลำดับสุดท้าย แล้วค่อยๆ คนให้เข้ากันจะได้น้ำยาล้างจาน หรือ ถ้าจะเอาสูตรเข้มข้นให้ลดปริมาณน้ำลงเอาแค่ 3 กิโลกรัม จะได้น้ำยาล้างจานสูตรเข้มข้น

1.4.9 กิจกรรมสาธารณประโยชน์เพื่อชุมชนและสังคม

1) โครงการปันข้าวกล้องให้น้องอิม ซึ่งเป็นโครงการที่ทางกลุ่มได้มอบข้าวสารหอมมะลิหรือข้าวกล้องหอมมะลิ ที่กลุ่มจะบริจาคให้กับโรงเรียนต่างๆ ในท้องถิ่น ศูนย์เด็กเล็กในตำบลนาโสน์และศูนย์เด็กเล็กในตำบลไผ่และในพื้นที่ที่มีผู้ปกครองของเด็กมาเป็นสมาชิกกลุ่ม โครงการนี้จะจัดทำขึ้นทุกปี ซึ่งทางกลุ่มจะแบ่งปันให้ตามความเหมาะสม

2) โครงการส่งเสริมปลูกป่าหัวไร่ปลายนาและโครงการส่งเสริมผักสวนครัวรั้วกินได้ ทั้งสองโครงการนี้เชื่อมโยงกับกลุ่มผลิตวัตถุดิบสมุนไพรวัดท่าลาด เป็นแนวคิดที่ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกต้นไม้เพื่อความยั่งยืนของชีวิต เพราะกลุ่มไม่ต้องการให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว แต่ต้องการให้ทำวนเกษตรที่มีไม้อื่นๆ รวมอยู่ด้วยภาษาถิ่นเรียกไม้เบญจพรรณคือมีความหลากหลาย ซึ่งพันธุ์ไม้ต่างๆ ทางด้านฝ่ายส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนจะจัดมาให้กับสมาชิกหรือการมีธนาคารต้นไม้ ซึ่งต้นไม้นี้ก็ให้สมาชิกนำไปปลูกแซมกับคันนาหรือหัวไร่ปลายนาและเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนปลูกผักอินทรีย์ไว้รับประทานเอง อนุรักษ์ผักพื้นเมือง เพื่อการบริโภคและมีผลผลิตที่ดี ลดรายจ่ายในครัวเรือน สามารถดำรงชีพได้ แต่พืชที่ทางกลุ่มห้ามนำมาปลูกคือ ไม้ยูคาลิปตัส

3) โครงการหน้าบ้านสวย หลังบ้านสวน บนบ้านงามตา เป็นโครงการที่กลุ่มเชื่อมโยงกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาโสน์ ส่งเสริมให้ทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบเพื่อปลูกจิตสำนึกในเรื่องการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน หน้าบ้านปรับปรุงภูมิทัศน์ในหมู่บ้านให้น่าอยู่ สะอาด ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและขับเคลื่อน มีจิตอาสาในการรักษาสิ่งแวดล้อม หลังบ้านจัดทำสวนปลูกพืชต่างๆ เพื่อเก็บบริโภค เพื่อให้เกิดประโยชน์อื่นต่อครอบครัวและชุมชนตามแนว “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชการที่๙ ที่ทรงมองเห็นความสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเอง รู้จักความพอมีพอกิน โดยปรับพื้นที่หลังบ้านให้เป็นสวนเพื่อลดรายจ่ายในการนำสิ่งที่ปลูกในสวนมาบริโภค หน้าบ้านสวยงามมีสภาพแวดล้อมที่ดี

2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

กานต์ชนก ประภาศวุฒิสาร (2552: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในเมืองเชียงใหม่ต่อประเด็นปัญหาที่เกิดจากความเป็นเมือง ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2552 พบว่า

1. การพัฒนาที่มุ่งเน้นให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางส่วนภูมิภาค ทำให้เกิดภาวะความเป็นเมืองของเชียงใหม่ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือความเป็นเมืองเชิงพื้นที่ ดังจะเห็นว่า มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเขตเมืองอย่างชัดเจนโดยเฉพาะความหนาแน่นของพื้นที่อยู่อาศัย และการกระจายตัวของพาณิชยกรรม อาคารสูงกระจายอยู่ทั่วไป ไม่มีสิ่งปลูกสร้างต่างๆ อย่างไร้ระเบียบ และการเพิ่มสูงของราคาที่ดินในเขตเมือง ความเป็นเมืองเชิงสังคมกล่าวคือ การเพิ่มขึ้นจำนวนประชากรและความหนาแน่น ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อปีของประชากร ความเป็นเมืองเชิงการเมืองคือ ซึ่งเกิดจากนโยบายทั้งจากภาครัฐส่วนกลาง จากหน่วยงานท้องถิ่น ขณะเดียวกันความเป็นเมืองดังกล่าวก็นำมาสู่ปัญหาของความเป็นเมือง กล่าวคือ ปัญหาจากการกำหนดนโยบายของภาครัฐ โดยขาดการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ปัญหาของการเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ปัญหาช่องว่างทางวัฒนธรรม ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

2. การเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาสังคม พบว่า มีเป้าหมายการทำงานร่วมกันคือ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองให้เป็นไปอย่างมีทิศทางที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยการมีส่วนร่วมต้องเป็นการมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูล โครงการพัฒนาต่างๆ อย่างโปร่งใสชัดเจน มีส่วนร่วมในการนำเสนอ ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ ซึ่งกลุ่มประชาสังคมส่วนใหญ่จะทำงานในลักษณะที่ยืดหยุ่นและเป็นการทำงานในลักษณะอาสาสมัคร หากแต่สามารถที่จะตรวจสอบ ผลักดัน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในเมืองเชียงใหม่ ร่วมกับการสร้างจิตสำนึกร่วมของคนที่อยู่อาศัยในเมืองเชียงใหม่และเด็กเยาวชนรุ่นหลัง

ชรศักดิ์เพชร พลบูรณ์ (2551: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ประชาสังคมในระดับชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำพู การศึกษาประชาสังคมระดับชุมชน พบว่า

1. ลักษณะที่มีความหลากหลาย มีการรวมตัวที่หลากหลาย พบว่า กลุ่มอาชีพต่างๆ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์การเกษตร ทีมกู้ชีพกู้ภัย คณะกรรมการประสานงานป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน

เป็นต้น มีการรวมตัวกันเป็นชุมชนในระดับพื้นที่ เป็นลักษณะกลุ่ม หมู่บ้านหรือโซน เช่น กลุ่มโซนท่าลาด กลุ่มโซนหนองโหนดล้อม กลุ่มโซนหนองจุกจารย์ผาง มีรูปแบบของกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรีแม่บ้าน มีประเด็นความสนใจหรือปัญหาหลากหลาย เช่น การสร้างอาชีพ เยาวชน การเมือง

2. ประชาสังคมในระดับชุมชน ลักษณะบนฐานสำนักสาธารณะ พบว่า การเกิดขึ้นของประชาสังคมมีความเป็นธรรมชาติและอยู่บนเงื่อนไขสำนักความเป็นพลเมือง โดยที่ชุมชนรวมตัวกันเอง หรือจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เอง ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่งตั้ง-จัดตั้งโดยกลไกอำนาจรัฐ

3. ประชาสังคมระดับชุมชน ลักษณะมีความเป็นชุมชน พบว่า มีการรวมกลุ่มของประชาสังคมที่เกิดและเติบโตบนพื้นฐานแห่งความรักความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเอื้ออาทร อันเป็นความสัมพันธ์กันในแนวราบและเป็นพื้นฐานของพลังในแนวทางการร่วมมือมากกว่านำไปสู่การแตกแยกและใช้อำนาจ

4. ประชาสังคมระดับชุมชน ลักษณะมีความเป็นกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่อง พบว่า ประชาสังคมเป็นเรื่องกระบวนการที่ต้องอาศัยเวลาและเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้

5. ประชาสังคมระดับชุมชน ลักษณะการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย พบว่า ประชาสังคมเป็นกระบวนการความสัมพันธ์ทางสังคมบนช่องทางการติดต่อสื่อสารในลักษณะต่างๆ ที่เชื่อมโยงรับรู้การติดต่อสัมพันธ์กันของผู้คนทั้งโดยตรงและผ่านกิจกรรมจนกลายเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ เช่น เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน

จุนาริรัตน์ นวลละออง (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ประชาสังคมในจังหวัดเพชรบุรี : กรณีศึกษากลุ่มคนรักเมืองเพชร พบว่า สาเหตุและความเป็นมาที่นำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มคนรักเมืองเพชร ได้แก่ ความต้องการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่ท้องถิ่นและจังหวัดเพชรบุรีร่วมกัน โดยมีโครงสร้างของกลุ่มคนรักเมืองเพชร เป็นองค์กรประชาสังคมแบบแนวราบ ลักษณะประชาสังคมของกลุ่มมีความหลากหลาย มีความเป็นชุมชน มีสำนักสาธารณะ มีกิจกรรมและความต่อเนื่อง มีเครือข่ายและติดต่อสื่อสาร โดยกระบวนการพัฒนาของกลุ่ม ได้แก่ การเกิดจิตสำนึกระดับสังคม การเกิดกลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจ การก่อรูปของอุดมการณ์ร่วมของสังคมและยุทธศาสตร์ของกลุ่ม เน้นการประชุมแบบเสวนาเพื่อพิจารณาประเด็นปัญหาาร่วมกัน

ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนของการรวมกลุ่มคนรักเมืองเพชร พบว่า แคนนำคนที่มีความซื่อสัตย์และมีความคุ้นเคยกับคนในกลุ่มมาก่อนและบทบาทของกลุ่มประชาสังคมให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเป็นพลเมือง เป็นขบวนการการเมืองภาคพลเมืองและเป็นกลไกการพัฒนาสังคม

ปัญหาหรืออุปสรรคของการรวมกลุ่มคนรักเมืองเพชร ได้แก่ รัฐครอบงำสื่อ ส่งผลให้ประชาชนขาดองค์ความรู้ด้านประชาสังคม พร้อมกับผลกระทบจากการจัดตั้งกลุ่มคนรักเมืองเพชรคือทำให้ภาครัฐต้องปรับการใช้อำนาจหน้าที่ในการสั่งการและส่งผลให้เกิดกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมต่างๆ มากมาย

ณัฐพงษ์ คันทรส (2552: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง กระบวนการประชาสังคมในเขตเทศบาลฟ้าฮ่าม พบว่า ซึ่งมีกระบวนการและกลไกที่สำคัญซึ่งเกิดจากการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ประกอบไปด้วยลักษณะที่มีความสำคัญ คือ

1) ความเป็นกลุ่มประชาสังคมของกระบวนการประชาสังคม 2) ความมีจิตสำนึกสาธารณะของกลุ่มประชาสังคม 3) เครือข่ายและการติดต่อสื่อสารของกลุ่ม 4) การแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลในรูปแบบกิจกรรมการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมสาธารณะประโยชน์ รูปแบบกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณี และรูปแบบกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัยชุมชน

ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรมในด้านการรวมกลุ่มประชาสังคม พบว่า เกิดจากความหลากหลายของประชาชนในเขตพื้นที่ และข้อจำกัดในด้านงบประมาณการสนับสนุนในการทำกิจกรรมประชาสังคม ความแตกต่างระหว่างพื้นที่ชนบทและชุมชนเมือง ที่สำคัญควรคำนึงคือ การรวมกลุ่มประชาชนในการดำเนินกิจกรรมประชาสังคมจำเป็นที่จะต้องร่วมรับผลประโยชน์ระหว่างชุมชนและประชาชนในชุมชนร่วมกัน จะสามารถเกิดกระบวนการที่ยั่งยืน

ทวี ศรีธิ (2553) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาประชาสังคมเพื่อสร้างชุมชนทางการเมืองเข้มแข็ง: กรณีศึกษา หมู่บ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า กระบวนการพัฒนาประชาสังคมเพื่อสร้างชุมชนทางการเมืองเข้มแข็งของบ้านสามขา คือการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ความร่วมมือในการให้ข้อมูลของครัวเรือนร่วมจัดเวทีประชาคม ร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไข

ปัจจัยส่งเสริมให้บ้านสามขาเป็นชุมชนทางการเมืองที่เข้มแข็ง พบว่า ศักยภาพของผู้นำและสมาชิกกลุ่มองค์กร ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน การได้รับการสนับสนุนทุกภาคส่วนและทุนทางสังคม ปัจจัยเกื้อหนุน พบว่า ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เกิดจากความร่วมมือ

ร่วมใจกันในการอนุรักษ์และใช้อย่างรู้คุณค่า ทรัพยากรบุคคล ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลตามระบบเครือญาติ การปฏิบัติตามกฎ กติกาที่ร่วมกันตั้งขึ้นและในการสร้างชุมชนทางการเมืองเข้มแข็งคือ ผู้นำทุกระดับต้องมีความพร้อม สมาชิกกลุ่ม องค์กรต้องมีความตระหนักที่จะร่วมกันดำเนินกิจกรรมกลุ่ม การใฝ่เรียน ใฝ่รู้จากแหล่งอื่นแล้วนำมาประยุกต์ใช้ในหมู่บ้าน ขยายภาคีเครือข่ายความร่วมมือให้มากเพื่อช่วยขับเคลื่อนกลุ่ม องค์กรให้คงอยู่และพัฒนาอย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค พบว่า การตรวจสอบการทำงานของสมาชิกไม่ทั่วถึง การทำงานของหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานทำงานซ้ำซ้อน นักวิชาการในหมู่บ้านยังมีไม่เพียงพอ การเมืองนอกหมู่บ้านมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านและประชาชนบางส่วนยังไม่เข้าถึงบริการของรัฐ

ประพันธ์ การดี (2554) ศึกษาเรื่อง การเมืองภาคประชาสังคมกับการต่อต้านแพชชันแนลชนชั้นข้ามฟากระหว่างตำบลเกาะกลางกับตำบลเกาะลันตาน้อย อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ พบว่า กลุ่มการเมืองภาคประชาสังคมต่อต้านแพชชันแนลชนชั้นข้ามฟากมีโครงสร้างการทำงานที่ไม่มีมีการบังคับบัญชาเหมือนหน่วยงานของรัฐทุกกลุ่ม มีความเสมอหน้ากัน ความสัมพันธ์ซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นแนวราบ เชื่อมโยงทั้งองค์กรสาธารณะประโยชน์และปัจเจกชน คือบุคคลซึ่งไม่สังกัดกลุ่มแกนใดๆ เข้าด้วยกันเป็นเครือข่าย มีการสื่อสารโดยการประสานทางโทรศัพท์ ไปรษณีย์บัตรและการบอกต่อ มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้แสดงออกของความคิดโดยอิสระ เป็นประจำ ซึ่งกลุ่มจะไม่ถูกรอบงำโดยสื่อมวลชนต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มมีสมาคมสื่อสารกันเป็นเครือข่าย

ปัจจัยส่งเสริมหรือสนับสนุนของการรวมกลุ่มการเมืองภาคประชาสังคมกับการต่อต้านแพชชันแนลชนชั้นข้ามฟากระหว่างตำบลเกาะกลางกับตำบลเกาะลันตาน้อย อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ พบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่รับรองเสรีภาพในการรวมตัวกันของประชาสังคม ดังมาตรา 45 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคม สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชนหรือหมู่คณะอื่น” รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 “สนับสนุนในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัยของประชาชนได้ตามเสรีภาพ” มาตรา 43 “รัฐธรรมนูญให้เสรีภาพในการประกอบอาชีพหรือประกอบกิจการและการแข่งขันอย่างเป็นธรรม” มาตรา 45 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อความหมาย”

การมีชาติพันธุ์คือ การมีวัฒนธรรม ประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน ศาสนาเดียวกัน บรรพบุรุษเดียวกันทำให้มีการรวมกลุ่มในลักษณะผู้ร่วมสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน เช่นกลุ่มไทยมุสลิม กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน กลุ่มไทยใหม่ การมีชาติพันธุ์เดียวกันมีส่วนส่งเสริมการรวมกลุ่ม ทำให้เกิดการรวมกลุ่มง่ายขึ้น และความเป็นพวกพ้องหรือพรรคพวกเป็นอุปนิสัยของคนเกาะกันเตา ซึ่งเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวต่างถิ่น คือใจคอเยือกเย็นให้เกียรติผู้อื่น เคารพในความถูกต้องเป็นที่ยอมรับกันมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้แนวคิด “ประชาสังคม” เริ่มเบ่งบาน

พานิชย์ บุญบรรลุ (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาท้องถิ่นในทัศนะของกลุ่มประชาสังคม: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเสา อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมในทัศนะของกลุ่มประชาสังคม ซึ่งกลุ่มประชาสังคมเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมโดยเห็นว่าการมีส่วนร่วมเป็นกลไกที่จะทำให้กลุ่มประชาสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาท้องถิ่น การเข้ามามีส่วนร่วมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มองค์กรที่เข้าไปมีส่วนร่วม นั้น แต่ระดับการมีส่วนร่วมในทัศนะของกลุ่มประชาสังคมยังไม่มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นต่อการพัฒนาท้องถิ่นและต้องการเข้าไปมีส่วนร่วม มีบางกรณีที่ต้องการให้กลุ่มสตรีร่วมประชุมกับองค์การบริหารส่วนตำบลในงานพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลมากขึ้น แต่กลุ่มประชาสังคมยังเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นมากกว่าประชาชนทั่วไป ซึ่งไม่ค่อยรับรู้ถึงงานเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในทัศนะของกลุ่มประชาสังคม พบว่า ทุกกลุ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับขั้นการนำเสนอปัญหาเท่านั้น ส่วนขั้นตอนอื่น เช่น ขั้นตอนการตัดสินใจอาจเข้าถึงเป็นบางครั้ง นอกจากนี้กลุ่มประชาสังคม ยังไม่เคยเข้าร่วมติดตามประเมินผล

ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของกลุ่มประชาสังคม พบว่า ทุกกลุ่มยังมีปัญหาต่อการมีส่วนร่วมคือ กลุ่มประชาสังคมไม่ทราบถึงสิทธิของตนในการเข้ามีส่วนร่วมต่อการพัฒนาท้องถิ่นและ โอกาสที่จะเข้ามีส่วนร่วมก็น้อย

มัสลิน รัตนภูมิ (2554) ศึกษาเรื่อง บทบาทของประชาสังคมในการพัฒนาท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา พบว่า ในด้านบทบาทความเป็นประชาสังคม เช่น มียุทธศาสตร์การรวมกลุ่มของกลุ่มทางสังคม ควรให้ความสำคัญกับบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นทางด้านกฎหมาย รวมถึงบทบาทด้านการเมืองเพิ่มมากขึ้น ด้านการสร้างกลุ่มประชาสังคม ด้านการแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาท้องถิ่น การสร้างกลุ่มประชาสังคมด้านความรับผิดชอบต่อ

สาธารณชนในฐานะพลเมือง การสร้างกลุ่มประชาสังคมด้านการติดต่อสื่อสาร ยุทธศาสตร์การสร้างกลุ่มประชาสังคมในการพัฒนาท้องถิ่นด้านการทำกิจกรรม

ยุทธการ หัวหาญ (2552) การศึกษาเรื่อง การเมืองภาคประชาสังคมกับการพัฒนาประชาธิปไตย: กรณีศึกษาสมัชชาคนจน พบว่า สมัชชาคนจนในรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนมีบุคคลเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้จำกัดอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งเพียงอย่างเดียว โดยเรื่องที่เคลื่อนไหวเรียกร้อง มีทั้งข้อเรียกร้องเฉพาะกลุ่มและประเด็นสาธารณะ โดยมีเป้าหมายของกระบวนการเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมคือ 1) สมัชชาคนจนเป็นเวทีประสานความร่วมมือและรวบรวมกลุ่มปัญหาของประชาชนมากขึ้น 2) สมัชชาคนจนทำให้เกิดการขยายพื้นที่ทางการเมืองของภาคประชาชนให้กว้างขวางออกไป 3) ก่อให้เกิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยทางตรงมากขึ้น

การเคลื่อนไหวของสมัชชาคนจนมีเป้าประสงค์เพื่อสร้างพื้นที่ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาของรัฐ โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น การเคลื่อนไหวมีปัญหาของการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือ 1) การปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน วิกฤตการณ์การเมืองการปกครองไทยแท้จริงแล้วเป็นเรื่องของการแย่งชิงอำนาจของชนชั้นนำทางการเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่ แม้จะเป็นเหตุการณ์การเคลื่อนไหวของพลังทางสังคมในการเปิดพื้นที่ทางการเมืองของประชาชนบ้าง แต่นั่นก็ไม่อาจสร้างฐานคติในฐานะ“พลเมือง” ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนได้อย่างแท้จริง ฉะนั้น ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของไทยในอดีต กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่แท้จริงได้ถูกกลืนหายไป 2) ปัญหาการขาดกระบวนการเรียนรู้และทำความเข้าใจจากภาครัฐต่อกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การรวมศูนย์อำนาจการตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลาง (Centralized Administration) ที่มีลักษณะควบคุมและบังคับบัญชาสูงได้ทำให้สถานะของรัฐมีสภาพเหนือทุกด้านต่อประชาชนและสังคม สภาพดังกล่าวได้ทำลายพลังทางสังคมอื่นในส่วนที่ไม่ใช่ชนชั้นนำ (Elite) โดยเชื่อว่าการกำหนดนโยบาย (Policy) และการพัฒนา (Development) เป็นหน้าที่ของรัฐ ส่วนประชาชนเป็นเพียงผู้รับผลของการพัฒนาจากรัฐ ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยิ่ง

วิจิตร ศรีสอน (2553: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง บทบาทของประชาสังคมที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน พบว่า 1. ความสัมพันธ์ของประชาสังคมที่มีต่อเครือข่าย กลุ่ม องค์กร สมาชิกร วิสาหกิจชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนในด้าน 1) การก่อเกิดกลุ่มองค์กร ขบวนการฐานประชาสังคมเกิดจากฐานปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับความมีน้ำใจ

เอื้อเพื่อแบ่งปัน และผู้นำหรือตัวแทนของชุมชนไปปฏิบัติสัมพันธ์ข้าราชการหรือหน่วยงานของรัฐที่ปฏิบัติงานตรงกับความต้องการของกลุ่ม องค์กร ขบวนการประชาสังคมมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกและนโยบายของรัฐ 2) การพัฒนาองค์กร การจัดการเป็นแบบคณะกรรมการ องค์กรคณะบุคคลได้ผ่านการถูกคัดเลือกและแต่งตั้งขึ้นมาจากการเป็นสมาชิก การดำเนินกิจกรรมแต่ละกลุ่ม องค์กรประชาสังคมมีภารกิจหรือกิจกรรมชัดเจนตามวัตถุประสงค์ที่แต่ละกลุ่มได้ตั้งขึ้นมา มีการเปลี่ยนกิจกรรมใหม่หรือเสริมกิจกรรมอื่นที่เปลี่ยนแปลงไป 3) การขยายผลขององค์กรชุมชนการเชื่อมโยงเครือข่ายมีการเชื่อมโยงในพื้นที่หรือระหว่างกลุ่ม/องค์กรภายในด้วยกัน/การเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก 4) การดำรงอยู่ขององค์กรที่เข้มแข็ง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ขององค์กรที่เข้มแข็ง ได้แก่ การมีคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การดำเนินงานในลักษณะสร้างเครือข่าย การให้ความสำคัญกับฐานทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์และหลากหลายของชุมชน สนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกและกระบวนการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

2. กระบวนการพัฒนาเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งของกลุ่ม องค์กร พบว่า เริ่มตั้งแต่มั่นตอนการเกิดกลุ่ม องค์กร การพัฒนาองค์กร การขยายผลขององค์กรชุมชนและการดำรงอยู่ขององค์กรที่เข้มแข็ง ปัจจัยสำคัญที่ตัดสินใจว่าประชาสังคมมีความเข้มแข็ง พบว่า ชุมชนต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรอย่างต่อเนื่อง สามารถพัฒนาศักยภาพขององค์กรให้มีขีดความสามารถเพิ่มมากขึ้นเพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

3. บทบาทของประชาสังคมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน พบว่า มีการพึ่งตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและพัฒนาสินค้าเพื่อสร้างรายได้เสริม

สาัญญ จิตตา (2553) ศึกษาเรื่อง กระบวนการสร้างการเมืองภาคประชาสังคมของเทศบาลตำบลชัยสมอทอด อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ขั้นตอนและวิธีการสร้างการเมืองภาคประชาชน

1. การให้ความรู้ทางการเมืองคือ ให้ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองตามแนวทางในระบอบประชาธิปไตย เพื่อเป็นการเสริมสร้างแนวทางการเมืองภาคประชาชน เป็นการพัฒนาด้านสิทธิของประชาชน เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชน ชุมชนมีพลังเข้มแข็งเพียงพอที่จะไปคานอำนาจกับพรรคการเมือง ที่จะมาแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและผลประโยชน์ของประชาชน การสร้างความสำนึกทางการเมืองเช่น มีการวางแผนตามขั้นตอน โดยขั้นตอนการดำเนินการใดๆ ก็ตามจะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน

กิจกรรมนั้นอย่างเป็นทางการ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชน ชุมชน สร้างจิตสำนึกในชุมชนให้เห็นความสำคัญในหน้าที่และความเป็นเจ้าของชุมชน (1) การสร้างความสำนึกทางการเมือง เช่น การกำหนดนโยบายให้เป็นรูปธรรม โดยให้องค์กรต่างๆ ในชุมชนกับเทศบาลร่วมกันจัดทำแผนงาน โครงการกำหนดแนวทางร่วมกัน (2) มีการวางแผนตามขั้นตอนมีการจัดตั้งงบประมาณให้ชุมชน โดยขั้นตอนการดำเนินการใดๆ ก็ตามจะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นอย่างเป็นทางการ ให้เห็นความสำคัญในสิทธิ หน้าที่และความเป็นเจ้าของชุมชน

2. วิธีการสร้างการเมืองภาคประชาชน ให้ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทางการเมืองจากหน่วยงานที่มีความรู้ความชำนาญในด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ด้วยการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการเมืองภาคประชาชนที่ถูกต้อง ยึดหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ด้านสิทธิหน้าที่ของพลเมืองและรับข้อมูลข่าวสาร โดยทั่วถึง ให้มีความสำคัญกับการรักษาสิ่งแวดล้อมตลอดจนการเคารพสิทธิในวิถีชีวิตของชุมชน เทศบาลจะต้องเปิดกว้างให้องค์กรภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อเกิดความเข้มแข็งในชุมชน จัดให้มีการลงมือปฏิบัติหรือจำลองสถานการณ์ให้เกิดขึ้น เพื่อประชาชนจะได้มีความเข้าใจด้านการเมืองภาคประชาชนที่เป็นรูปธรรม มีการปรึกษาหารือ ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

อภิชาติ พิบูลย์ (2554) ศึกษาเรื่อง บทบาทของการเมืองภาคประชาชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ศึกษากรณีตำบลในวงใต้ อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง พบว่า

1. การเมืองภาคประชาชนมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ พบว่า โดยเฉพาะเรื่องการจัดการความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกิน โดยใช้วิธีการไกล่เกลี่ย การช่วยเหลือปรับปรุง แก้ไข ป้องกัน ความขัดแย้งด้วยการรับฟังความคิดเห็น หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งฟื้นฟูระเบียบสังคม และบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมทุกฝ่าย

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาทการเมืองภาคประชาชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ พบว่า จิตสำนึกของประชาชน รับผิดชอบต่อหน้าที่ ความรู้สึกตื่นตัวที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมมือรับรู้สิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในตำบลในวงใต้ ความกระตือรือร้น มีจิตสาธารณะ รักและผูกพันในท้องถิ่นที่อยู่ การเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น ปรึกษาพูดคุย เอื้ออาทร เมื่อคนในชุมชนมีความรักความสามัคคีจะทำกิจกรรมก็สำเร็จ

3. วัฒนธรรมชุมชนที่นำไปสู่ความสมานฉันท์ มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม โดยผู้นำต้องสร้างความตระหนัก ความเข้าใจในคุณค่าของความหลากหลาย โดยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน ส่งเสริมให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งสถาบันครอบครัวและบุคคล ตลอดจนสร้างแรงจูงใจแก่ภาคประชาชนที่เป็นแบบอย่างแห่งการเรียนรู้สู่การสมานฉันท์ มีความรักความสามัคคี ให้ความร่วมมือ สักมเอื้ออาทรมีการช่วยเหลือกัน เมื่อมีงานประเพณี

อภิชาติ สวนประเสริฐ (2553) ศึกษาเรื่อง บทบาทของประชาสังคมในการจัดทำแผนชุมชน ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนในเขตชนบทและเขตเมือง ในอำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม พบว่า

1. บทบาทของประชาสังคมในเขตชนบทและเขตเมือง ได้แก่

1) ทำให้เกิดเวทีประชาสังคม ผู้นำชุมชนในเขตชนบทจะเป็นผู้มีบทบาทในการทำให้เกิดเวทีประชาสังคมมากกว่าผู้นำในเขตเมือง เป็นผู้ได้รับการส่งเสริม ฝึกอบรมจากราชการส่วนภูมิภาคให้เข้าใจถึงกระบวนการจัดทำแผนชุมชน

2) การเป็นผู้ดำเนินรายการเวทีประชาสังคม ประชาชนทั้งสองแห่งเข้าใจว่าผู้ดำเนินรายการในเวทีประชาคมจะต้องมีบทบาทของผู้นำชุมชน หรือเจ้าหน้าที่ คณะกรรมการกลุ่มองค์กรในเขตเมืองมีบทบาทดีกว่า จึงส่งผลต่อการเป็นผู้ดำเนินรายการและสนับสนุนทั้งด้านนโยบายและข้อมูลในพื้นที่

3) การกระตุ้นให้เวทีประชาสังคมแสดงบทบาท ผู้นำชุมชนในเขตชนบทมีความรู้ความเข้าใจ หลักการ วิธีการใช้ประโยชน์ในวิชาความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมมา

4) การนำเสนอข้อมูลทางวิชาการในเวทีประชาสังคม เนื่องจากคณะกรรมการกลุ่มองค์กรในเขตเมืองนำเสนอข้อมูลเชิงวิชาการ ในเวทีประชาคมได้มากกว่า เนื่องจากสถานะความเป็นผู้นำในกลุ่มองค์กรมีสูงกว่า

5) การเสนอปัญหาในเวทีประชาสังคม ผู้นำชุมชนในเขตชนบทได้รับการฝึกอบรมในเรื่องวิเคราะห์ปัญหา รับทราบและสะท้อนปัญหาได้ดี

6) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ถูกเสนอในเวทีประชาสังคม คณะกรรมการกลุ่มองค์กรในเขตชนบท เสนอผลการวิเคราะห์ได้ เพราะเขตชนบทมีปัญหาในกระบวนการกลุ่มมากกว่าในเขตเมือง

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของประชาสังคมในเขตชนบทและเขตเมืองในการจัดทำแผนชุมชนมากที่สุด พบว่า การสนับสนุนข้อมูลเชิงวิชาการและความรู้ความเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนจากราชการส่วนภูมิภาคให้แก่ชุมชนในเขตชนบท

อาแว มะแส (2553 อ้างอิงใน อภิชาติ พิบูลย์ 2554: 67) ได้ทำการศึกษาไว้และพบว่า สังคมชนบท สมาชิกของชุมชนมักจะมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ใกล้ชิดผ่านระบบเครือญาติและยังยึดโยงด้วยวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอิทธิพลสูงต่อวิถีชีวิตในแต่ละชุมชน ชุมชนชนบทที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนามักจะดำเนินการในรูปของการทำกิจกรรมร่วมด้วยเสมอ การทำกิจกรรมร่วมเป็นเครื่องมือการพัฒนาที่มีผลอย่างสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพสังคมในชุมชน ใน 4 ด้านด้วยกันคือ ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ด้านความครอบคลุมทางสังคม ด้านความสมานฉันท์ทางสังคมและด้านการสร้างความเข้มแข็ง

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนสตรีศรีนครินทร์ในชุมชนท้องถิ่น โดยการใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อนำผลการวิจัยมาประกอบการวิเคราะห์ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือเชื่อมโยงให้เห็นถึงปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่นและกระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมของภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่นที่ทำให้เกิดความยั่งยืนและในขณะเดียวกันก็เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้านอื่นๆ ภายในชุมชนในระยะยาวด้วย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางแผนดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ต้องการหาคำตอบที่ชัดเจน มีประชากรวิจัยและเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อที่จะสัมภาษณ์ โดยจะคัดเลือกให้ได้ตัวแทนที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้การเลือกกลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Focus Group) ซึ่งผู้วิจัยพยายามเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากรที่กระจายและครอบคลุมในพื้นที่ที่จะศึกษา ในปัจจัยที่ส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนสตรีศรีนครินทร์ในชุมชนท้องถิ่นตำบลนาโสน อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ ประชาชนในพื้นที่คือประชาชนที่สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มหรือเคยสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม ที่มีใช่เป็นประชาชนทั่วไป

1.1 ประชากร

- ผู้นำชุมชน จำนวน 6 คน
- ตัวแทนจากสมาชิกกลุ่ม จำนวน 11 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

- 1) ดร. มัน สามสี ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน (ผู้นำชุมชนคนที่ 1)

- 2) ดร.พงษ์มรินทร์ แก้วใส นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาโเส (ผู้นำชุมชนคนที่ 2)
- 3) นางชุติมา ม่วงมัน ตัวแทนองค์กรชุมชน (ผู้นำชุมชนคนที่ 3)
- 4) พระครูวิสิฐปัญญาคม ประพันธ์ ปัญญาคุณโม (นามสกุล ท่าเล็ด) ตัวแทนพระสงฆ์ในชุมชน 1 รูป (ผู้นำชุมชนคนที่ 4)
- 5) นายเกรียงศักดิ์ เวฬุวนารักษ์ ตัวแทนเครือข่ายชุมชน (ผู้นำชุมชนคนที่ 5)
- 6) นายศิลาธนศักดิ์ ศรีมันตะ (ผู้นำชุมชนคนที่ 6)
- 7) ตัวแทนสมาชิก 11 ชุมชน ชุมชนละ 1 คน จำนวน 11 คน
รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 17 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

นอกเหนือจากผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จากเครื่องบันทึกเสียง และการใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structured Interview) ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่จะทำงานวิจัยภาคสนาม (Field Research) เน้นไปที่ตัวแทนของกลุ่มและตัวแทนของสมาชิก ที่มีบทบาทสำคัญ ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Focus Group) เพื่อให้สามารถได้กลุ่มตัวอย่างที่สามารถให้คำตอบตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้อย่างครบถ้วน โดยมีคำถามที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่คำตอบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ เนื่องจากว่าประชากรวิจัยในพื้นที่ ที่ผู้วิจัยจะไปสัมภาษณ์นั้นจะเน้นเป็นตัวแทนจากกลุ่มตัวอย่างวิจัยและเป็นตัวแทนของสมาชิกกลุ่มอยู่หมู่บ้านละ 1 คน ผู้วิจัยคาดว่าจะทำให้มีความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลที่ได้รับ

2.1 การตรวจสอบเครื่องมือ

ในการจัดทำเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระเพื่อตรวจสอบให้ได้ความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือ โดยได้นำเสนอเพื่อทำการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระแล้ว ก่อนจะนำไปใช้ในการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัยครั้งนี้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยจึงจำเป็นต้องออกปฏิบัติงานวิจัยภาคสนามในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบระเบียบตามขั้นตอน โดยระยะแรกเป็นการศึกษาข้อมูลจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางเบื้องต้น ที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองและขอความร่วมมือจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาโเส่และผู้นำชุมชนกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินชุมชนท้องถิ่นตำบลนาโเส่ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลอาทิ ตำราและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินและเอกสาร (Documentary) ประกอบการศึกษา ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินชุมชนท้องถิ่น

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งมุ่งเน้นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในด้านปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมกลุ่มภาคประชาสังคม ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยผู้ศึกษาเข้าพบผู้นำชุมชนกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินชุมชนท้องถิ่นและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาโเส่ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขออนุญาตขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้

3.3 ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลโดยขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษา เมื่อกลุ่มตัวอย่างยินยอมให้เข้าร่วมการศึกษา ผู้วิจัยจึงสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามแบบสอบถาม

3.4 นำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาบรรยายสรุปเป็นประเด็น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาจะได้นำข้อมูลที่รวบรวมมาจากแหล่งต่างๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มตัวอย่างมาจัดให้อยู่ในระเบียบ โดยทำการตรวจสอบและเลือกสรรเนื้อหาตัดส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องออก มีการจัดเรียงลำดับและจัดกลุ่มข้อมูลเพื่อให้ง่ายต่อการนำไปวิเคราะห์และสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างครบถ้วน ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะนำแนวคิด

ทฤษฎีมาวิเคราะห์แทรกในเนื้อหาและอ้างอิงแนวคิดทฤษฎี จะใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method) เพื่อค้นหาคำตอบของการวิจัยและสรุปผลการวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะ

4.1 แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมุ่งหาข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและความจริงที่เกิดขึ้นด้านปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยและกระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยและปัญหา การแก้ปัญหา กระบวนการดำเนินงานภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ให้เห็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับข้อมูลด้านปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยและกระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชนท้องถิ่นและสภาพบริบทของชุมชนมาอธิบายถึงความจริงเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ครบถ้วนทุกประเด็น

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยสนใจเรื่อง ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย : กรณีศึกษา กลุ่มโรงเรียนสีขาวชมรมรักษัธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น ตำบลนาโถ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มที่เกิดจากการแก้ไขปัญหาตนเอง และมีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลา 28 ปี โดยผลการวิจัยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ ปัจจัยที่ส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนสีขาวชมรมรักษัธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมของกลุ่มภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยกลุ่ม โรงเรียนสีขาวชมรมรักษัธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น ปัญหาและแนวทางแก้ไขกระบวนการดำเนินงานของภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยกลุ่มโรงเรียนสีขาวชมรมรักษัธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยกลุ่มโรงเรียนสีขาวชมรมรักษัธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

สำหรับประโยชน์ในการก่อตั้งโรงเรียนสีขาวที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ การลดภาระของชาวบ้านในการนำข้าวเปลือกไปสีในเมืองและการหาตลาดด้วยตัวเอง โดยโรงเรียนจะรับซื้อข้าวเปลือกในราคาที่ใกล้เคียงกับตลาด พร้อมกับบริการรับซื้อถึงที่ ทำให้เกิดความสะดวกหลายประการ อีกทั้งโรงเรียนสีขาวยังเป็นกลไกในการรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิก แต่คุณค่าที่สำคัญที่สุดก็คือ เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจทำด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน หากทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันปรึกษาหารือกัน จึงเกิดความรักความสามัคคีภายในชุมชนและเป็นวิถีทางที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาวและเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้ในชุมชนท้องถิ่น โดยมีปัจจัยต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริมภาคประชาสังคมดังต่อไปนี้

1.1 ผู้นำชุมชน

มัน สามสี เป็นผู้นำชุมชนหรือผู้นำกลุ่มคนปัจจุบัน เป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนกลุ่มนี้เติบโตขึ้นมาโดยตามธรรมชาติมิใช่การจัดตั้งหรือแต่งตั้งแต่อย่างใด โดยผู้นำชุมชนเป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นและเคยมีตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านมาก่อน ให้สัมภาษณ์ว่า “ปัจจัยที่ส่งเสริมทำให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็ง เกิดการพัฒนาก้าวไปได้ดี คือบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะบุคลากรต้องมีความเอาใจใส่ดูแลในการวางแผนและปฏิบัติงานจริง ถ้าไม่มีการปฏิบัติจริงก็ไม่เกิดประสิทธิผลและยังมีการเชื่อมโยงไปถึงผลผลิตที่ได้จึงเกิดเป็นโรงสีข้าวขึ้นมา หรือความเป็นผู้นำกลุ่มก็ต้องพร้อมที่จะเสียสละทำงานเพื่อส่วนร่วม พร้อมกับนำแนวคิดพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงนำมาปฏิบัติให้เกิดความเหมาะสม และยกตัวอย่างคนที่ประสบความสำเร็จให้คนชุมชนได้รับรู้ สร้างคนให้รู้จักคิดเป็น ชักชวนให้ชุมชนให้รวมกลุ่มย่อย ๆ เช่น กลุ่มเจาะบาดาล ซึ่งเป็นการบูรณาการจากภาครัฐ ซึ่งมีความต้องการน้ำมาทำเกษตรอินทรีย์ได้ ที่สำคัญต้องมีข้อมูลจริง มีกฎเกณฑ์มีความน่าเชื่อถือและมีธรรมาภิบาล พร้อมกันนั้นก็มีคนมาศึกษาดูงานจากภายนอกชุมชนหลายพื้นที่ ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ปรัชญาหรือ (โสเหล่) กันภายในชุมชน ประชาสัมพันธ์เชื่อมโยงกับผู้บริโภค โดยใช้เทคโนโลยี เห็นข้อมูลชัดเจน สร้างกำลังใจขึ้นมาให้แก่มันเองว่าจะต้องพึ่งตนเอง ไม่ใช่ให้คนอื่นมาบังคับ จนกว่าจะประสบความสำเร็จได้ จะต้องอาศัยความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำเป็นอย่างมาก กับทั้งการมีกลุ่มผู้นำชุมชนซึ่งล้วนเป็นบุคคลสำคัญทั้งสิ้น ได้แก่ นายมัน สามสี นายหมุน พลชัย นายวิจิตร บุญสูง นายสมหวัง ศรีมันตะ นายประดิษฐ์ แก้วใส นายวิมล สามสีและนายสุภาพ แก้วใส เป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีปัจจัยส่งเสริมอีกประการหนึ่งที่สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ในชุมชนท้องถิ่นคือ การมีวัฒนธรรม วัฒนธรรมไม่ยอมจำนน สร้างสรรค์ภูมิปัญญาในการพัฒนา ในชุมชนตำบลนาโสนมีการสืบทอดของวัฒนธรรมไม่ยอมจำนน กรณีการขายข้าวเอาเปรียบจากการโก่งต่าชั่งและกดราคาข้าว กลุ่มผู้นำชุมชนได้มองเห็นความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องหนักและรุนแรง ในราวปี พ.ศ. 2523 ได้มีการรวมตัวพูดคุย จนบางครั้งทำให้เจ้าหน้าที่รัฐเกิดความสงสัย และถึงกับมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเคยแอบซ่อนตัวอยู่ใต้ถุนบ้านเวลาที่มีการพูดคุย ในขณะนั้น ชาวบ้านยังมองไม่เห็นหนทาง ในเบื้องต้นจึงเพียงคิดแก้ปัญหากันในระดับตัวบุคคล โดยพยายามที่จะเปลี่ยนไปขายข้าวให้กับพ่อค้าคนอื่นแทน และการไม่ยอมจำนนพยายามค้นร่นต่อสู้อีกค้นหาวิธีต่างๆ ได้พัฒนาเรื่อยมาจนกระทั่งเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์และตั้งโรงสีข้าวชุมชนในที่สุด

การไม่ยอมจำนนและความพยายามในการแก้ไขปัญหา ก่อให้เกิดกระบวนการกลุ่มที่มีการพบปะแก้ปัญหาและปรึกษาหารือกันเป็นประจำ เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทั้งการทำธุรกิจ โรงสีชุมชน เกษตรอินทรีย์ การทำปุ๋ยอินทรีย์ ตลาดสีเขียวและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ที่ช่วยให้มีการพัฒนาความสามารถและภูมิปัญญาของชาวบ้านที่นอกเหนือไปจากคุณค่าทางเศรษฐกิจ จากกระบวนการคิดค้นแก้ไขปัญหาประจำวันทำให้กลุ่มผู้นำต้องแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา จึงสามารถคิดค้นและสร้างสรรค์มาตรการใหม่ๆ สำหรับแก้ไขปัญหาอย่างทันสถานการณ์ในการทำงานก็มีการแลกเปลี่ยนทางด้านความคิดระหว่างคนรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ เพราะวิถีคิดและวิธีทำงานไปด้วยกันได้ โดยเกิดเวทีการพูดคุยแลกเปลี่ยนหรือมีคนกลางประสานความคิดความเข้าใจ ซึ่งทำให้เกิดการถ่ายทอดประสบการณ์และบทเรียนในการจัดการและการแก้ไขปัญหาสิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงกระบวนการหล่อหลอมภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ในการจัดการกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากกระบวนการหล่อหลอมความคิดนี้ จะมีความเหมาะสมกับสภาพชุมชนท้องถิ่นและเมื่อสะสมไปนานๆ จะกลายเป็นภูมิปัญญารุ่นใหม่” (มัน สามสี, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2561)

พงษ์มรินทร์ แก้วใส ให้สัมภาษณ์ว่า “มีการรับรู้ข่าวสารจากช่องทางสื่อต่างๆ ปัจจัยทางการเมืองคือนโยบายของรัฐและในแผนพัฒนาท้องถิ่น 4 ปี (พ.ศ. 2561-2564) ได้เน้นการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจในชุมชนทางด้านการทำเกษตรอินทรีย์ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาแหล่งน้ำ ส่งเสริมการผลิต จำหน่ายอาหารปลอดภัยทั้งภาคการเกษตรและปศุสัตว์ ผู้มาตรฐานระบบอินทรีย์ครบวงจร พร้อมกับการมีธรรมนุญตำบลและจากแนวทางพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้การร่วมมือของกลุ่มผู้นำที่มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาของชุมชน เมื่อชุมชนประสบปัญหา กลุ่มผู้นำจะสื่อสารแลกเปลี่ยนพูดคุยประชุมในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการแสวงหาหนทางแก้ไข ทำให้ชาวบ้านต่างมีความสำนึก ความผูกพันและความร่วมมือในชุมชนก่อให้เกิดความสำเร็จในกิจกรรมและงานทั้งหลายของชุมชนที่ตอบสนองต่อความพอเพียงทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ไม่ละทิ้งชุมชนในขณะที่สมาชิกที่อพยพไปสู่เมืองบางส่วนได้หวนกลับคืนสู่ชุมชน แต่ชาวบ้านบางส่วนไม่ได้เลิกความคิดในการพึ่งพิง และมีความเชื่อมั่นในพลังของชุมชนว่าสามารถแก้ปัญหามาตรฐานของตนเองได้ระดับหนึ่งเท่านั้น” (พงษ์มรินทร์ แก้วใส, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2561)

พระครูวิสิฐปัญญาคุณ ซึ่งพระสงฆ์ไม่มีตำแหน่งใดๆ ในการจัดการภายในองค์กร แต่พระสงฆ์มีบทบาทที่เป็นผู้นำในชุมชนทางด้านจิตวิญญาณ เพราะชุมชนต้องพึ่งพาพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้คนในชุมชนเป็นคนดี เสียสละ ทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วม อยู่ในศีลในธรรม ซึ่งเมื่อก่อนหน้านี้ทางกลุ่มยังต้องพึ่งพาอาศัยใช้พื้นที่ศาลาวัดเป็นศาลาประชาคม เนื่องจากว่าอาคาร

เอนกประสงค์ที่ใช้เป็นที่ประชามนั้น เพราะเนื่องจากสถานที่ที่เป็นอาคารสำหรับที่ประชุมยังไม่ได้สร้างอาคารแล้วเสร็จ แต่ปัจจุบันมีอาคารพร้อมใช้ประโยชน์ในการอบรม เป็นที่พบปะกัน และต้อนรับสำหรับผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานได้ โดยให้สัมภาษณ์ว่า “การปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเข้าใจและปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายในการทำงานชัดเจน มีความรับผิดชอบในการทำงาน งานที่ทำออกมาจึงจะเกิดคุณภาพสูงสุด อีกทั้งมีการช่วยเหลือ ช่วยปกป้อง ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น สืบสานวัฒนธรรมงานบุญ ประเพณีคือ งานบุญคุณลานหรืองานบุญสู่ขวัญข้าว เพราะว่าถือเป็นวันสำคัญของกลุ่มเลขที่เดียว งานประเพณีนี้ทางกลุ่มโรงเรียน ได้กำหนดวันทำบุญคือวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี เป็นวันทำบุญประจำปีของโรงเรียน มีบุคคลต่างๆ เข้าร่วมงานทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ครูอาจารย์และนักเรียน ซึ่งมีกิจกรรมร่วมกันในวันนี้มีทำบุญตักบาตรแด่พระภิกษุสงฆ์ นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพุทธมนต์ เสร็จแล้วก็ถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์ประพรมน้ำมนต์ เมื่อเสร็จพิธีทางพระสงฆ์แล้ว ก็จะเป็นการประกอบพิธีบายศรีสู่ขวัญให้แก่ข้าวและมีกิจกรรมจับสลากแลกเปลี่ยนของขวัญที่ทางชมรมจัดเตรียมไว้ สร้างความสนุกสนานให้เหล่าสมาชิกและผู้คนที่เข้าร่วมงานและมีการแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์พืชระหว่างสมาชิกเพื่อนำไปปลูกในพื้นที่ดินหรือนำไปปลูกในปัดไป สำหรับประเพณีบุญสู่ขวัญข้าวนี้ ซึ่งเป็นนัยยะว่าบ่งบอกถึงความเชื่อ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น นอกจากนี้ ในการทำงานเพื่อส่วนรวมให้คิดว่าเป็นเสมือนหนึ่งเป็นของตน ต้องมีความซื่อสัตย์ มีความอดทน รอบคอบ ผู้นำชุมชนเป็นคนที่เสียส่วนใหญ่ได้ให้การยอมรับจากคนในชุมชนเป็นจำนวนมาก พระครูวิสุทธิปัญญาาคมยังกล่าวอีกว่า บทบาทของผู้นำชุมชนยังมีอีกหลายด้าน ซึ่งผู้นำต้องมีความเสียสละต่อส่วนรวมช่วยเหลือชาวบ้านมาโดยตลอด เป็นผู้ที่หน่วยงานราชการให้ความไว้วางใจและให้ความเคารพนับถือ ประกอบด้วย

- (1) บทบาทในการรวมกลุ่ม การประสานงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาเยาวชนและในด้านการปกครอง
- (2) บทบาทในด้านการทำอาชีพเกษตรกรรม การใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม
- (3) บทบาทในด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน การสานกระติบข้าว ไช สุ่ม ตะกร้า
- (4) บทบาทในการทำพิธีกรรมทางศาสนา
- (5) บทบาทในด้านการจัดการกลุ่ม
- (6) บทบาทในด้านสาธารณสุขและพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อทำหน้าที่ประสานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำ รพ.สต.นาโส่ จะอย่างไรก็ตาม ในการเป็นผู้นำกลุ่มหรือประธานกลุ่ม

ได้มาจากการคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่ม การออกเสียงในที่ประชุมกลุ่ม สมาชิกออกเสียงได้เพียงคนละ 1 เสียงและจะมอบให้ผู้อื่นมาออกเสียงลงคะแนนแทนตนไม่ได้ ในที่ประชุมใหญ่มีมติว่าให้ถือคะแนนเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ ซึ่งประธานกลุ่มจะมีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี” (พระครูวิสิฐปัญญาคม, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2561)

จะเห็นได้ว่า ชุมชนมีลักษณะความเป็นประชาสังคม ความเป็นผู้นำกลุ่มต้องเสียสละทำงานเพื่อส่วนรวม สร้างคนให้รู้จักคิดเป็น มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล มีประเพณี มีวัฒนธรรมในชุมชน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในชุมชน สอดคล้องกับ (ทวิศักดิ์ นพเกสร 2542: 20) โดยองค์ประกอบคือภาวะการนำหรือผู้นำชุมชน ซึ่งลักษณะเด่นของชุมชนที่เป็นประชาสังคมเกิดจากการเป็นผู้ให้โอกาสกับคนเข้ามามีส่วนร่วมและมีแนวคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเสียสละทุ่มเทกับงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ผูกขาดความคิดหรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของชุมชน มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล มองปัญหาชุมชนทั้งชุมชนอย่างเชื่อมโยงกัน พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น (อานันท์ กาญจนพันธุ์ 2544: 203-204) ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างประชาสังคมว่า เป็นการพัฒนาในมิติทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง เพราะแสดงถึงความสามารถในการผลิตใหม่ทางวัฒนธรรม ที่ดึงให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้ ด้วยการเข้ามามีส่วนในการวางกฎเกณฑ์และกติกาของสังคม เพื่อให้ทุกคนมีส่วนรับผิดชอบ ตรวจสอบและได้ประโยชน์จากสังคมอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งจะช่วยผลักดันให้การพัฒนาในด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านเศรษฐกิจและด้านการเมือง ก้าวหน้าไปพร้อมๆ กัน สอดคล้องกับ (อภิชาติ สวนประเสริฐ: 2553) ผู้นำชุมชนในเขตชนบทจะเป็นผู้มีบทบาทในการทำให้เกิดเวทีประชาสังคมดีกว่าในเขตเมือง และได้รับการฝึกอบรมในเรื่องวิเคราะห์ปัญหา รับทราบและสะท้อนปัญหาได้ดี

1.2 สมาชิกกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลักดันด้านการปฏิบัติงานให้บรรลุผล การสนับสนุน ร่วมแรงร่วมใจกัน ซึ่งสมาชิกของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินชุมชนท้องถิ่นตำบลนาโสี อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ประกอบด้วยสมาชิก มีทั้งหมด 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอกุดชุม 4 ตำบล 20 หมู่บ้าน / อำเภอทรายมูล 3 ตำบล 9 หมู่บ้าน / อำเภอป่าดิว 2 ตำบล 3หมู่บ้าน / อำเภอเมือง 5 ตำบล 14 หมู่บ้าน

สมาชิกสมทบภายนอกชุมชน ได้แก่ ผู้ที่สนใจงานชุมชน ซึ่งมีทั้งเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลกุดชุม ผู้สนใจจากต่างจังหวัดและกลุ่มผู้บริโภคในกรุงเทพมหานคร อีกทั้งทั้งหมด จำนวน 200 คน เฉพาะเขตตำบลนาโสีมีสมาชิกกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมโรงสีข้าว รวมทั้งหมดประมาณ 1,184 ครอบครัว

ครอบครัวหรือครัวเรือน ในฐานะหน่วยกระทำที่เน้นศักยภาพ ประกอบด้วย ครอบครัวต้องสามารถมีพื้นที่ในการดำรงชีวิตหรือการดำเนินชีวิต เช่น บ้าน ที่ทำกิน รวมทั้งพื้นที่ ในชุมชนเพื่อสามารถสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน สังคมและต้องมีเวลาเหลือที่จะไปทำกิจกรรม อื่นๆ เป็นการพัฒนาตนเองนอกเหนือจากการทำมาหากินและต้องได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและ เพียงพอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพและพลังอำนาจของกลุ่มภาค ประชาสังคมในชุมชนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

การเก็บค่าสมัครในการเข้าเป็นสมาชิก หุ่นละ 50 บาท แต่ทางกลุ่มกำหนดให้ไม่ เกินคนละ 1,000 หุ่น หรือ ไม่เกินคนละ 5,000 บาท สำหรับเงินหุ่นทางกลุ่มจะนำไปเป็นทุน หมุนเวียนในการรับซื้อข้าวเปลือกภายในกลุ่ม สำหรับการปฏิบัติมีการปันผลให้กับสมาชิกเฉพาะผู้ ที่เป็นสมาชิกเกษตรอินทรีย์ สาเหตุมาจากทางกลุ่มไม่ได้มุ่งเน้นกำไรมากนัก อีกส่วนหนึ่งของกำไร ต้องแบ่งไปเป็นค่าซ่อมบำรุงเครื่องมือ เพราะเป็นเครื่องมือที่ใช้มานานหลายปี จำเป็นต้องบำรุง ซ่อมแซม ตรวจสอบสภาพทุกๆ ครั้งก่อนมีการสีข้าว

ในส่วนของสมาชิกกับคณะกรรมการของกลุ่ม จะปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ของของกลุ่ม โดยมีแผนการดำเนินงาน ซึ่งทางกลุ่มจะผลิตตามกำลังและทุนทรัพย์ที่จะทำ ได้และตามที่ลูกค้าสั่งจอง การปฏิบัติงานของกลุ่มจะไม่หวังแต่กำไรอย่างเดียว แต่จะเน้นคุณภาพ ของผลิตภัณฑ์ สามารถสร้างความพอใจและความไว้วางใจให้กับสมาชิก มีการแบ่งหน้าที่ความ รับผิดชอบชัดเจน คณะกรรมการแต่ละฝ่ายมีความรับผิดชอบทำหน้าที่เต็มความสามารถ คณะกรรมการของกลุ่มฯมีหน้าที่ดูแลความเป็นมาตรฐานของผลผลิตทุกคนต้องเรียนรู้ร่วมกัน เพราะทุกคนผ่านการอบรมมาหมด บางคนจะมีความละเอียดก็จะดูแลเรื่องบัญชี บางคนเก่งเรื่อง เครื่องจักรสามารถซ่อมเครื่องจักร ได้ก็จะอยู่ฝ่ายสีข้าว บางคนจะมีปฏิสัมพันธ์ก็จะอยู่ฝ่ายส่งเสริม เกษตรกรรมยั่งยืน ต่างฝ่ายต่างแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนสมาชิกแยกตามหมู่บ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์
 ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

บ้าน	จำนวน	สมาชิก	อินทรีย์	ปรับเปลี่ยน	ปลอดสาร	ทั่วไป
นาไต้	142	74	8	-	66	68
โสภณปุณ	227	135	89	-	46	92
ท่าลาด	76	43	4	-	39	33
ป่าหวาย	49	15	3	-	32	34
กุดแดง	190	36	36	-	-	154
นาซิม	170	10	10	-	10	160
หนองแคน	75	53	33	-	20	22
หนองผือ น้อย	88	72	29	-	43	16
ดงเย็น	57	33	11	-	23	24
โลกสว่าง	72	44	11	-	33	28
สันติสุข	38	38	20	-	18	-
รวม	1,184	553	254	-	320	631

ข้อมูลจาก : กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ ตำบลนาไต้ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

1.2.1 สมาชิกกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ มีจำนวน 4 ประเภท ดังนี้

1) สมาชิกข้าวอินทรีย์มาตรฐาน มกท. (บัตรสมาชิกสีเขียว) หมายถึง ข้าวที่มีระบบการผลิตที่ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและได้รับการตรวจสอบมาตรฐานจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

2) สมาชิกข้าวอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยน (บัตรสมาชิกสีฟ้า) หมายถึง ข้าวที่อยู่ในช่วงการเริ่มต้นของการทำข้าวอินทรีย์ในปีแรก เป็นช่วงที่มีการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและความอุดมสมบูรณ์ของดิน

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม ใต้อาศัยความรู้ที่มีความหลากหลายและดูข่าวจากโทรทัศน์ในการทำเกษตรพอเพียงของในหลวง การทำอาชีพให้มั่นคง เกษตรกรรมยั่งยืน ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมการเรียนรู้ให้คนในชุมชนทุกอาชีพมีความเข้าใจในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 3 ขั้นตอนคือพอมีพอกิน การรวมกลุ่มและทำธุรกิจค้าขายโดยไม่เกินตัวและความสามารถ ลดการพึ่งพาทายนอก ไม่ตกเป็นเครื่องมือผู้อื่นด้วยความจำเป็นหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เสริมสร้างภูมิปัญญาชาวบ้านและชุมชนที่มีอยู่เดิมสามารถนำมาปฏิบัติได้ มีการพัฒนาด้านเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน โดยจัดกระบวนการผลิตทางเกษตรใหม่ ให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในอาชีพ เกิดการรวมกลุ่มพัฒนาคุณภาพผลผลิต เพิ่มมูลค่าด้านการตลาดและลดต้นทุนการผลิต โดยลดการใช้สารเคมีและสนับสนุนให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทน” (มา ลาพัง, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2561)

บุญมา มาตขาว ให้สัมภาษณ์ว่า “มีแนวคิดว่าการทำนาเกษตรอินทรีย์มีความปลอดภัยต่อสุขภาพ ทำเพื่อตัวเอง เพื่อครอบครัว เพราะเห็นว่าการใช้ปุ๋ยเคมีหรือสารเคมีต่างๆ เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค การทำเกษตรอินทรีย์นั้นทำเพื่อเอื้ออยู่เอื้อกิน (บริโภค) เหลือจากการบริโภคค่อยนำมาขาย เพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว การทำนาอินทรีย์เป็นการลดรายจ่ายภายในครอบครัว เพราะกลุ่มได้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และคิดว่าการรวมกลุ่มมีความมั่นคงกว่า และคิดว่าจะเป็นสมาชิกกลุ่มตลอดไป” (บุญมา มาตขาว, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

ทองพูล กรองทอง ให้สัมภาษณ์ว่า “ชักชวนให้ชุมชนลด ละ เลิกจากสารพิษต่างๆ ปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน ทุกภาคส่วนควรช่วยกันสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบเชิงลบในการใช้สารเคมีทางการเกษตรที่มากเกินไปและไม่เหมาะสม รวมทั้งร่วมกันปลูกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบสำหรับทุกคนที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่การผลิตอาหารและการทำเกษตรกรรม” (ทองพูล กรองทอง, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

พิทักษ์ ศรีวะสุทธิ์ ให้สัมภาษณ์ว่า “ตนเองเป็นผู้ใหญ่บ้านจะมีโอกาสเข้าไปประชุมอยู่ที่อำเภอเพื่อรับฟังนโยบายจากนายอำเภอ เมื่อประชุมเสร็จผู้ใหญ่บ้านก็นำหัวข้อที่ได้รับฟังมานำมาถ่ายทอดกระจายข่าวสารให้ลูกบ้านฟัง สำหรับหัวข้อที่นายอำเภอพูดคุยจะเน้นคือเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์และก็ให้ช่วยกันสอดส่องดูแลมิให้ประชาชนนำยามาหว่านหรือสารเคมีเข้ามาใช้ในชุมชน นายพิทักษ์กล่าวว่าได้เข้าร่วมประชุมในกลุ่มโรงเรียนเป็นบางครั้ง ร่วมรับผลประโยชน์จากกลุ่ม รับฟังความคิดเห็นของหมู่คณะ ทำตามระเบียบชุมชนประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนสังคมได้รับรู้และเห็นความสำคัญ ความจำเป็นของการพัฒนาและส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืน สร้างจิตสำนึกในกลุ่มเกษตรกรด้วยกันให้ตระหนักถึงเรื่องส่วนรวม และเห็นความสำคัญของการพึ่งตนเอง สำหรับบ้านนาซิม หมู่ที่ 6 ผู้ใหญ่บ้านเล่าว่า หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมที่

หลากหลาย เพราะผู้คนได้ย้ายถิ่นฐานมาจากต่างจังหวัดเช่น จังหวัดสุรินทร์และศรีสะเกษ (ส่วน) บางคนมาเป็นสะใภ้ บางคนมาเป็นลูกเขย คนกลุ่มนี้ยังขาดความเข้าใจกระบวนการในการทำงานที่เป็นกลุ่มภาคประชาสังคมและขาดความเข้าใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม และมีบางคนไม่ปฏิบัติตามระเบียบของชุมชน โดยใช้สารเคมีฉีดฆ่าหญ้า ผู้ใหญ่บ้านต้องเรียกมาตัดเดือนบ่อยครั้ง แต่ถ้าเป็นงานกิจกรรมงานประเพณีภายในชุมชนเช่น งานบวช งานแต่ง งานศพ ก็มีการช่วยเหลือกันดี” (พิทักษ์ ศรีวะสุทธิ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2561)

พรจิตร เวฬุวนารักษ์ ให้สัมภาษณ์ว่า “มีการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กร การได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจากภายนอกชุมชนหรือมาจากสมาชิกตามศักยภาพ เพื่อการสนับสนุนกิจกรรม ให้เป็นไปตามเป้าหมายทั้งด้านงบประมาณ งบประมาณส่วนใหญ่ที่ใช้ในการดำเนินการทางกลุ่มฯยังได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเช่น สหกรณ์จังหวัดยโสธรและได้มอบวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตข้าว เนื่องจากว่า ทางกลุ่มมีความเสียสละต่อชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมในวันสำคัญที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น งาน โรงเรียน งานวัด งานประเพณีต่างๆ ตามแต่ละหมู่บ้าน การทำงานมีความเอื้อเพื่อต่อกัน มีความยืดหยุ่น มีความขยันหมั่นเพียร ปฏิบัติงานอย่างจริงจัง ปลูกฝังและชักชวนให้คนในชุมชนเข้ามาฟังการบรรยายเกี่ยวกับเรื่องการทำนาเกษตรอินทรีย์ที่อาคารโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ” (พรจิตร เวฬุวนารักษ์, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

ทิพนตร แก่นจำปา ให้สัมภาษณ์ว่า “เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก ทางกลุ่มพาทำกิจกรรมใดๆ ก็ริบเข้ามาร่วมด้วยช่วยกัน มองเห็นความสำคัญในการเข้าร่วมโครงการต่างๆ ที่ทางกลุ่มมอบให้ เช่น เรื่องที่สำคัญที่สุดคือเรื่องการทำนาเกษตรอินทรีย์ ที่ได้รับความรู้และได้ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ตนเองได้รับมาแล้วตนเองก็ได้ชักชวนเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องให้ทำนาเกษตรอินทรีย์เช่นเดียวกัน เพราะเห็นว่า มีความปลอดภัยต่อสุขภาพ และเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนท้องถิ่น” (ทิพนตร แก่นจำปา, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

มงคล อ่างแก้ว ให้สัมภาษณ์ว่า “มีความรัก ความผูกพันในท้องถิ่น รู้คุณค่า ชักชวนผู้คนในชุมชนมาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม นำผลผลิตมาจำหน่ายให้กับกลุ่ม เพื่อเป็นการเกื้อหนุนหนุนเสริมให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง อยู่ได้อย่างยั่งยืน” (มงคล อ่างแก้ว, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

สายตา ทองน้อย ให้สัมภาษณ์ว่า “มีความตั้งใจที่จะร่วมกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่ม สมาชิก ชุมชน สมาชิกมีความปลอดภัย ทางองค์กรมีแนวความคิดสร้างสรรค์ มีแนวความคิดก้าวหน้าและมีความพยายามจะพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด เชิญชวนโดยประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวของหมู่บ้านและบางครั้งก็แจ้งในศาลากลาง

หมู่บ้านที่ใช้เป็นที่ประชาคมของหมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านได้รับทราบโดยทั่วถึงกัน ซึ่งทำให้ชุมชนสำนึกถึงท้องถิ่น รู้คุณค่าห่วงแหนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่ามากที่สุด สอนให้ลูกหลานรู้จักรักบ้านเกิดของตนเอง และปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมที่เกิดการรวมกลุ่มกันได้คือการมีทุนดั้งเดิมทางสังคมในตำบลนาโสน มีความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณี” (สายตา ทองน้อย, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

บัวทอง บุญศรี ให้สัมภาษณ์ว่า “ตนเองเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มตั้งแต่เริ่มก่อตั้งโรงสี ก็มาช่วยงานด้วยความเต็มใจ ทำเหมือนตนเองเป็นจิตอาสา โดยมีได้หวังผลตอบแทนทำทุกอย่างที่ตนเองพอจะช่วยเหลือกิจกรรมภายในกลุ่ม เช่นเป็นแม่บ้านทำครัวปรุงอาหารเลี้ยงผู้คนที่เข้ามาศึกษาดูงานหรือทางกลุ่มจะส่งไปประชุมศึกษาดูงานจากภายนอกชุมชนหรือตามศูนย์การเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ ก็สามารถไปเป็นตัวแทนของกลุ่มได้ ทำด้วยใจรัก มีความผูกพันกับกลุ่มมาก เพราะรู้สึกมีความสุขกับการทำงานจนถึงปัจจุบันนี้ตนเองก็ยังช่วยเหลือกลุ่มเหมือนเดิม ทำเพื่อตนเองให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนให้มีความยั่งยืน เป็นหูเป็นตาช่วยสอดส่องดูแลกิจการภายในกลุ่ม แต่ปัจจุบันนี้ดีขึ้นกว่าเดิมก่อนเพราะกลุ่มเข้มแข็งขึ้นจึงทำให้มีรายได้ที่แน่นอนกว่า แต่ไม่ได้มากมายนักเพราะว่าเป็นงานชุมชน ซึ่งพอที่จะเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้” (บัวทอง บุญศรี, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

ดังจะเห็นได้ว่า ประชาชนที่มาเป็นสมาชิกจะเข้ามาด้วยความสมัครใจ ทางกลุ่มมิได้บังคับแต่อย่างใด มีเสรีภาพในการรวมตัว มีคุณค่ามีศักดิ์ศรี ช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างสมาชิก สมาชิกจะลาออกเมื่อใดก็ได้ ถ้าหากเมื่อต้องการ แต่สมาชิกกลุ่มจะต้องปฏิบัติตามวัตถุประสงค์และสมาชิกทุกคนมีฐานะเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับ (อนุชาติ พวงสำลี 2544: 44-45 อ้างถึงใน ทวี ศรีธิ 2553: 11-13) ซึ่งการรวมตัวกันของกลุ่มสมาชิกเป็นการรวมตัวแบบแนวราบมิใช่แนวดิ่ง จึงทำให้ชุมชนมีความเป็นอิสระ เกิดกระบวนการเรียนรู้ได้ ความสัมพันธ์แนวราบของชุมชนทำให้สมาชิกในชุมชนมีฐานะเท่าเทียมกัน สามารถเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย โดยใช้วัฒนธรรมภายในองค์กรกับการมีส่วนร่วมในชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญและการรวมตัวก็เกิดจากความสมัครใจความพร้อม กับความเต็มใจ แต่เป็นลักษณะที่แต่ละคนสามารถเข้าร่วม ลาออกไปเมื่อต้องการ ประชาสังคมเป็นการกำกับตัวเอง การเป็นสมาชิกหรือการเข้ามามีส่วนร่วมในประชาสังคมไม่ต้องเป็นไปตามกฎหมายหรือข้อบังคับใดๆ แต่ประชาสังคมต้องร่วมกันรักษากฎ ระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัดเพื่อความสงบสุขของกลุ่มประชาสังคมเอง สอดคล้องกับ (ประพันธ์ การดี: 2554) ที่กล่าวถึงปัจจัยส่งเสริมหรือสนับสนุนการรวมกลุ่มการเมืองภาคประชาสังคม พบว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่รับรองเสรีภาพในการรวมตัวกันของประชาสังคม ดังมาตรา 45 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคม สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กร

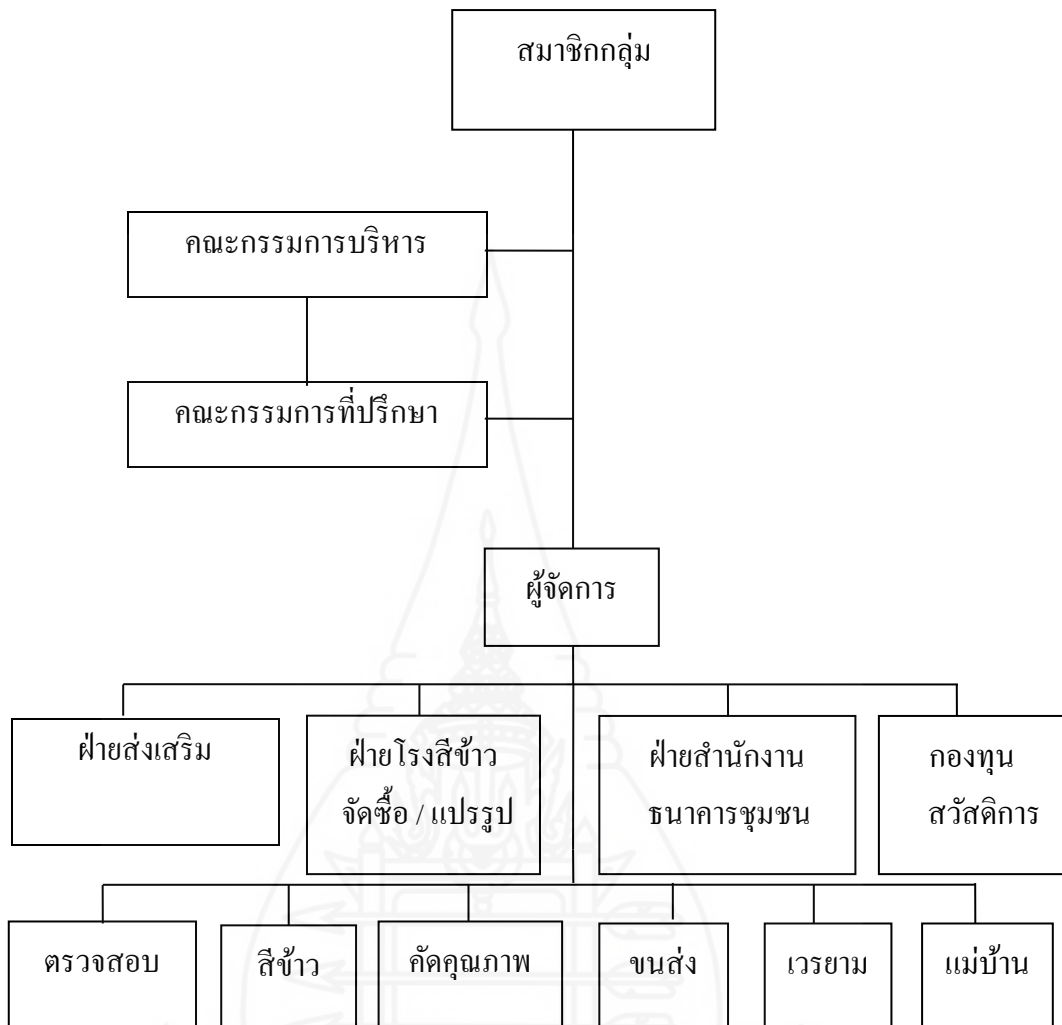
เอกชนหรือหมุ่คณะอื่น”รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 “สนับสนุนในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัยของประชาชนได้ตามเสรีภาพ” มาตรา43 “รัฐธรรมนูญให้เสรีภาพในการประกอบอาชีพหรือประกอบกิจการและการแข่งขันอย่างเป็นธรรม” มาตรา45 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณาและการสื่อความหมาย”

1.3 องค์กรชุมชน

สังคมไทยประกอบด้วยชุมชน หมู่บ้าน ทั้งชุมชนในชนบทและในเมือง ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นชุมชนชนบท อันได้แก่หมู่บ้านที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ความเป็นชุมชนยังรวมถึงองค์กร สมาคม ทั้งแบบราชการและไม่ใชราชการ ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงต่อไปนี้คือองค์กรชุมชนที่มีใช้หน่วยงานราชการ

ในด้านองค์กรชุมชนกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษารัฐธรรมนูญ มีฐานการเริ่มต้นและการดำเนินงานอยู่ที่ชุมชน สถานที่ใช้ประโยชน์แบบบูรณาการ เป็นต้นว่าใช้เป็นที่ทำงานของกลุ่ม ใช้เป็นสถานที่อบรมแก่สมาชิก ใช้เป็นสถานที่บริการกับหน่วยงานต่างๆที่เข้ามาติดต่อ ใช้เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าให้แก่สมาชิกและดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ครอบครัวและชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต สามารถสร้างสินค้าและบริการให้แก่สมาชิกในชุมชนและจำหน่ายแก่คนภายนอกชุมชนได้

ภาพที่ 4.1 โครงสร้างองค์กรชุมชนกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษารวมชาติในชุมชนท้องถิ่น
ตำบลนาโตะ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ข้อมูลจาก: กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษารวมชาติตำบลนาโตะ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ฐิติมา ม่วงมั่น ให้สัมภาษณ์ว่า “ ปัจจัยมี 2 ปัจจัยคือ 1.ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายใน เป็นสิ่งสำคัญที่สุดคือผู้นำกลุ่ม ที่จะนำพาให้กลุ่มไปทิศทางใด บุคลากรภายในกลุ่มหรือความเป็น ทีม มีทีมงานที่ลงตัวซึ่งการเลือกบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญว่าแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่นั้นๆ ที่จะต้องทำ ได้ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในทีมงาน สมาชิกเห็นประโยชน์ร่วมกัน มีการพูดคุยกัน การที่มีจิตสำนึก รับผิดชอบต่อสาธารณะคือต้องมาด้วยแรงบันดาลใจ มิใช่มาด้วยแรงจูงใจที่มากกว่า กลุ่มจึงจะเกิด ความเข้มแข็งและมีความยั่งยืน การทำงานแบบองค์กรเป็นการทำงานเพื่อชุมชน จึงมีความแตกต่าง จากการทำงานตามลำพังเป็นอย่างยิ่ง 2.ปัจจัยภายนอกคือ นโยบายของรัฐ หน่วยงานภาครัฐที่ เกี่ยวข้อง ภาคเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่เข้ามาส่งเสริมและด้านการสื่อสารนวัตกรรม ใหม่ ฐิติมา ยังกล่าวอีกว่า องค์กรชุมชน ประกอบด้วยบุคลากรด้านต่างๆ ในการร่วมคิด ร่วม วางแผน ร่วมการปฏิบัติงาน มีดังต่อไปนี้

1. คณะกรรมการบริหาร 7 คน ได้มาจากการเลือกตั้งจากสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ สามัญประจำปีมีวาระคราวละ 3 ปี

1) ประธานกรรมการ 2) รองประธานกรรมการ 3) เภรัญญิก 4) เลขานุการ 5) กรรมการ 3 คน กรรมการทั่วไปอีก 8 คน รวมทั้งหมด 15 คน มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบกิจการทั้ง ปวงของโรงสี แต่งตั้งและถอดถอนกรรมการดำเนินการ ตรวจสอบและควบคุมการดำเนินการ ตรวจสอบบัญชีและรายงานการเงินของคณะกรรมการดำเนินการ เรียกประชุมใหญ่ประจำปีและ ประชุมวิสามัญ

2. คณะกรรมการที่ปรึกษา มาจากตัวแทนองค์กรชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชนที่ เกี่ยวข้องบูรณาการงานร่วมกัน

- 1) ที่ปรึกษาด้านคุณธรรมและจิตวิญญาณ คือ พระสงฆ์ในชุมชน
- 2) ศูนย์พัฒนาวัตถุพิษสมุนไพร ที่ปรึกษาด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม
- 3) กลุ่มพันธุกรรมข้าวพื้นบ้าน ที่ปรึกษาด้านความหลากหลายทางชีวภาพ
- 4) ที่ปรึกษาด้านงานพัฒนาชุมชนและกระบวนการเรียนรู้
- 5) สหกรณ์กรีนเนท จำกัด ที่ปรึกษางานส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน
- 6) บริษัทสยามออร์แกนิก ที่ปรึกษาธุรกิจเพื่อสังคม
- 7) เจ้าพนักงานส่งเสริมสหกรณ์อาวุโส

3. คณะกรรมการดำเนินงาน มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการ โรงสีทั้งหมดและเป็นคน ในชุมชน ประกอบด้วย

- 1) ผู้จัดการ (ฝ่ายการตลาด)

2) ฝ่ายสำนักงาน (เหรียญกษาปณ์ การเงิน) 3 คน

3) ฝ่ายส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน มีพนักงานประจำ 2 คนและพนักงานชั่วคราว
อีก 4 คน

4) พนักงานขับรถ

4. พนักงานรายวัน

1) ฝ่ายสีเขียว 10 คน เป็นคนในชุมชนส่วนใหญ่

2) แม่บ้านคัดคุณภาพข้าว 14 คน เป็นคนในชุมชนส่วนใหญ่

5. คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการ

1) กองทุนสวัสดิการชุมชน 23 คน เป็นสมาชิกที่คัดเลือกจากแต่ละหมู่บ้านมา
ดูแลงบประมาณ จำนวนเงินประมาณ 20,000 บาท เพื่อจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกทั้งหมด

ในกรณีสมาชิกเจ็บป่วยถ้าหากเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาล จะสามารถเบิกได้ครั้งละ
1,000 บาท ต่อครั้ง

ในกรณีครอบครัวหรือบุคคลในครอบครัวของสมาชิกเสียชีวิต ก็มีสวัสดิการให้
1,000 บาทหรือมีสวัสดิการอย่างอื่น เช่น ข้าวสาร อาหาร น้ำดื่ม

2) กองทุนแฟร์เทรด 15 คน เป็นสมาชิกที่คัดเลือกจากสมาชิกเกษตรอินทรีย์
ดูแลงบประมาณ ประมาณ 200,000 บาท เพื่อจัดสวัสดิการแก่สมาชิกเกษตรอินทรีย์

กองทุนนี้มีไว้สำหรับสมาชิกเกษตรอินทรีย์ไว้กู้ยืมในเวลาจำเป็นแต่ผู้กู้ยืมต้องหา
สมาชิกมา 2 คน เพื่อมาเป็นผู้ค้ำประกัน ยืมได้คนละไม่เกิน 20,000 บาท ให้กู้ยืมเพื่อนำไปทำในสิ่ง
ที่เกิดประโยชน์ต่อสมาชิก เช่น ขุดสระน้ำ ขุดบ่อบาดาลหรือปรับพื้นที่เพื่อทำการเกษตร

6. คณะกรรมการตรวจสอบกิจการ ได้จากการเลือกตั้งจากสมาชิกที่ประชุมใหญ่
สามัญประจำปี 2 คน

7. ระบบการตรวจสอบระบบบัญชี ตรวจสอบโดยสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์
จังหวัดยโสธร” (สุทธิมา ม่วงมัน, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2561)

จะเห็นได้ว่า ในระดับพื้นฐานองค์กรชุมชนภาคประชาสังคมเห็นได้อย่างชัดเจนคือ
การแบ่งหน้าที่กันตามความชำนาญเฉพาะด้าน การทำงานจะเน้นคณะบุคคลมากกว่าปัจเจกบุคคล
เน้นการมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน สอดคล้องกับ (ทวิศักดิ์ นพเกษตร 2542: 20) ต้อง
มีกฎระเบียบในการทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกหรืออาจมีลักษณะแบ่งงานกันทำตามความ
ชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละคน มีกลไกหรือกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก ในองค์กรที่
ถูกกฎหมายและเปิดเผย ส่วนใหญ่มักมีการสร้างความสามัคคี ความโปร่งใส ความเอื้ออาทร
หรือมีความเป็นภราดรภาพอยู่ภายในองค์กร หรือการจัดระบบการทำงานภายใต้กรอบแนวคิด

ประชาธิปไตย (democratic idea) ที่ไม่มีลักษณะเป็นทางการมากเกินไป แต่ก็มีคามเข้มแข็งเพียงพอที่จะผลักดันวัตถุประสงค์ขององค์กรให้บรรลุผลสำเร็จได้และซึ่งได้สอดคล้องกับแนวคิดของ (ชูชัย ศุภวงศ์ อ้างอิงใน ถวิลวดี บุรีกุล 2556: 11) การที่ผู้คนเห็นวิกฤติหรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลับซับซ้อนที่ยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การก่อเกิดจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวเป็นกลุ่มหรือองค์กร ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคประชาชน ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกันภายใต้ระบบการจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย สอดคล้องกับ (วิจิตรา ศรีสอน: 2553) การพัฒนาองค์กรคือมีการจัดการเป็นรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งองค์กรคณะบุคคล ได้ผ่านการถูกคัดเลือกและแต่งตั้งขึ้นมาจากการเป็นสมาชิก การดำเนินกิจกรรมมีภารกิจหรือกิจกรรมชัดเจนตามวัตถุประสงค์ที่กลุ่มได้ตั้งขึ้นมา มีการเปลี่ยนกิจกรรมใหม่หรือเสริมกิจกรรมอื่นที่เปลี่ยนแปลงไป การขยายผลขององค์กรชุมชนมีการเชื่อมโยงในพื้นที่หรือระหว่างกลุ่ม/องค์กรภายในด้วยกัน/การเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก การดำรงอยู่ขององค์กรที่เข้มแข็ง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ขององค์กรที่เข้มแข็ง ได้แก่ การมีคณะกรรมการบริหารหรือผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับ (จุนารัตน์ นวลละออง: 2550) ที่มีความต้องการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้แก่ท้องถิ่น โดยมีโครงสร้างของกลุ่มเป็นองค์กรประชาสังคมแบบแนวราบ ลักษณะประชาสังคมของกลุ่มมีความหลากหลาย มีความเป็นชุมชน มีสำนักสาธารณะ มีกิจกรรมและความต่อเนื่อง มีเครือข่ายและติดต่อการสื่อสาร โดยกระบวนการพัฒนาของกลุ่ม ได้แก่ การเกิดจิตสำนึก ระดับสังคม การเกิดกลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจ การก่อรูปของอุดมการณ์ร่วมของสังคมและยุทธศาสตร์ของกลุ่ม เน้นการประชุมแบบเสวนาเพื่อพิจารณาประเด็นปัญหาาร่วมกัน

1.4 เครือข่ายชุมชน

เกรียงศักดิ์ เวฬุนารักษ์ ให้สัมภาษณ์ว่า “การรวมตัวของกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมหลักเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การอบรม ศึกษาดูงานระหว่างเครือข่าย การรับรู้ด้านข้อมูลข่าวสาร มีการเชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อเป็นเวทีประสานความร่วมมือแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการจัดการองค์กรตลอดจนองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ โดยมีการเชื่อมโยงเครือข่ายขึ้นภายในชุมชนและภายนอกชุมชน นายเกรียงศักดิ์ ยังกล่าวอีกว่า ภายในชุมชน 1. ศูนย์ผลิตวัตถุดิบสมุนไพรวัดท่าลาด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาโหนด (รพ.สต.นาโหนด) และโรงพยาบาลกุดชุม โดยมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำและส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรในชุมชน การดูแลและรักษาสุขภาพ การมีโครงการตรวจสุขภาพประจำปี คือ ตรวจสารเคมีในร่างกายสำหรับสมาชิก ส่งเสริมองค์ความรู้เรื่องยาสมุนไพรเพื่อให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองในการรักษาโรคได้ด้วยยาสมุนไพรพื้นบ้านที่เก็บหาได้ในท้องถิ่นและการมีแนวคิดเรื่องสมุนไพร พร้อมยังช่วย

ให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของต้นไม้ ก่อให้เกิดแนวคิดอนุรักษ์ป่าชุมชน ลดการตัดไม้ทำลายป่า ให้ความรู้เรื่องการปลูกพืชหรือต้นไม้ว่าพืชชนิดใดที่สมาชิกควรปลูกและไม่ควรปลูก หรือพืชชนิดมีฤทธิ์ทางยาแรงโดยหมอยาพื้นบ้านจะรู้วิธีฆ่าฤทธิ์ยาก่อนนำมาใช้และพืชชนิดใดที่ทางกลุ่มให้ปลูกและห้ามปลูก

2. เครือข่ายกลุ่มตลาดสีเขียวของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ (กลุ่มเกษตรกรทำนา นาไต้) เริ่มต้นจากความพยายามของชาวบ้านในการเก็บผลผลิตที่เหลือกินเหลือใช้ของตัวเองจากการทำนาข้าว ปลูกผักปลอดสาร ปรุงอาหารเอง เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่อินทรีย์ ใช้หญ้าเนเปียวมาผลิตอาหารสัตว์ ทำให้มีรายได้หมุนเวียนให้กับสมาชิกเฉลี่ยตั้งแต่ 5,000 บาทถึง 8,000 บาท ต่อคนต่อเดือน (ถ้าไปขายอย่างต่อเนื่อง) การเปิดตลาดสีเขียวเป็นตลาดชุมชนที่ทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคได้พบเจอกันโดยตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง โครงการนี้ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้บริโภคเพื่อสุขภาพ ด้วยเหตุนี้ทางกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติจึงเข้ามาเป็นหลักสนับสนุนส่งเสริมงบประมาณในช่วงเริ่มต้นตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2551 เช่น ค่ารถ ค่าชั้นวางของ รวมทั้งยังช่วยประสานงานขอใช้พื้นที่ที่ว่างในเมืองยโสธรเช่น หอนาฬิกา โรงพยาบาลยโสธร โรงพยาบาลทรายมูล โรงพยาบาลกุดชุม เป็นตลาดอินทรีย์ครบวงจรวางขายผลผลิตเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งยังคอยให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันและตลาดสีเขียวยังมีการค้าขายตามหมู่บ้านต่างๆ ในชุมชนอีกด้วย ซึ่งเกิดจากการเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ในตำบล วนขายสินค้าตามหมู่บ้าน จึงมีคำขวัญว่า “คุ้มโสม กลุ่มอินทรีย์ วิถีพื้นบ้าน ผู้การพึ่งตนเอง” (คุ้มโสม หมายถึง การรวมกลุ่ม)

3. เครือข่ายคนกล้ากินถิ่น เกษตรกรรุ่นใหม่ จังหวัดยโสธร กลุ่มเกษตรกรทำนา นาไต้ สามารถผลิตข้าวคุณภาพจนได้รับรองมาตรฐานระดับสากล แต่เป็นสิ่งที่ท้าทายคือ จะทำอย่างไรให้กลุ่มสามารถยืนอยู่ได้ด้วยการจัดสรรผลกำไรคืนแก่สมาชิกให้ต่อเนื่อง เพราะเนื่องจากว่า โรงสีข้าวทำงานในรูปแบบโรงสีชุมชน บริหารงานยากกว่าโรงสีเอกชน ซึ่งปัจจุบัน ณ ตอนนี้อยู่ระหว่างงานธุรกิจกับงานชุมชน แต่ไม่ใช่ธุรกิจเพื่อหาผลกำไร ในส่วนการจัดการธุรกิจเอกชนมีเป้าหมายคือกำไร แต่การจัดการธุรกิจชุมชนเป้าหมายคือความอยู่ดีกินดีของสมาชิกและสิ่งที่ทำอยู่เป็นสิ่งที่มีความหมายในชีวิต เรื่องนี้อยากให้อำเภอลำบากกับคนที่กลับบ้านมาทำการเกษตร อย่าคิดว่าอาชีพที่ตนเองทำเป็นอาชีพที่ไม่มีคุณค่า ให้คิดว่าอาชีพที่ตนเองทำมีคุณค่าในตัวของมันเอง ที่สำคัญมากต่อผู้บริโภค ต่อคนไทย ต่อคนในโลกที่จะได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยและมีคุณภาพ ดังที่กล่าวมานี้คือบุคลากรที่เคยทำงานในองค์กรชุมชนหรือกำลังทำงานอยู่มีการศึกษาจบระดับปริญญาตรีจำนวนหลายราย ซึ่งเป็นคนในชุมชนทั้งสิ้น

เกรียงศักดิ์ ยังกล่าวอีกว่า มีเครือข่ายในชุมชนใกล้เคียง

4. เครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติหนองยอ ตำบลกำแพง อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร เกิดขึ้นจากการปรึกษาหารือกันระหว่างผู้นำกลุ่ม โดยการใช้นโยบายเกษตรกรรมยั่งยืน โดยการผลิตข้าวที่

หลากหลายและไม่ใช้สารเคมี สร้างกระบวนการกลุ่มเพื่อการเรียนรู้สู่การแก้ไขปัญหาของชุมชน เป็นการพึ่งพาตัวเองในเบื้องต้น รวมถึงการช่วยเหลือกันของเกษตรกรในพื้นที่ในการรวมตัวกัน และกลุ่มเครือข่ายนี้ ช่วยเหลือในเรื่องวัตถุดิบ องค์ความรู้ 5. **เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เพื่อสังคม ตำบลกำแมด อำเภอภูซำ จังหวัดยโสธร** เป็นการรวมตัวของเกษตรกรที่เคยเป็นสมาชิกในโรงสี ชนมรรักษ์ธรรมชาติ นอกจากนี้ กลุ่มเครือข่ายยังได้รวมตัวกับสมาชิกในกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านและกลุ่มพันธุกรรมข้าวของเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกของจังหวัดยโสธร เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน เช่น การฟื้นฟูและอนุรักษ์พันธุกรรมข้าวพื้นบ้าน การคัดและขยายพันธุ์ข้าว การทำเตาเผาชีวภาพ

นอกจากนั้น เกรียงศักดิ์ ยังกล่าวอีกว่ายังมี **เครือข่ายภายนอกชุมชน** เช่น 6. **เครือข่ายเกษตรกรทำนาบากเรือ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร** กลุ่มนี้มีการระดมความคิดของสมาชิกและกำลังทุนเพื่อรับซื้อ-ขายข้าวเปลือก จากการก่อตั้งกลุ่มโดยชาวบ้านดำเนินการเอง เพื่อชาวบ้านเอง ทำให้สามารถปลดหนี้ให้กับเกษตรกรรายย่อยที่เคยตั้งอยู่ภายใต้การกำหนดราคาของนายทุนในช่วงเวลาเดียวกันจากการรับซื้อ-ขายข้าวเปลือก โดยมีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนเพื่อสร้างโรงสีชุมชนขึ้นมา มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้น ยังเป็นเครือข่ายที่ส่งเสริมด้านการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านแนวทางการดำเนินงาน ทั้งรูปแบบการผลิต การแปรรูปและการจัดการด้านต่างๆ ระหว่างผู้นำกลุ่มและคณะกรรมการบริหาร กลุ่มนี้ส่งเสริมให้สมาชิกทำเกษตรอินทรีย์โดยผู้นำกลุ่มมีแนวคิดการมีส่วนร่วมเช่นเดียวกันกับผู้นำกลุ่มโรงสีข้าวชนมรรักษ์ธรรมชาติและมีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน มีการประสานงานเชื่อมโยงกันตลอด กับทั้งยังมี 7. **เครือข่ายภาคีความร่วมมือภาครัฐ** การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับประชาชน ซึ่งการพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชน ไม่ปล่อยให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะทั้งหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในชุมชนต่างก็มีข้อจำกัดไม่สามารถดำเนินงานด้านการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้เต็มกำลัง การร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือตัวเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสนับสนุนส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐอย่างเหมาะสมเป็นสำคัญ ภาครัฐมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนครุภัณฑ์ อาคารโรงเรียน เช่น ฉางเก็บข้าวเปลือก ลานตาก เครื่องซัง เครื่องยิงสี โดยนัยนี้ การตระหนักในบทบาท การจัดวางความสัมพันธ์ของเครือข่ายประชาสังคม จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญ โดยเฉพาะรัฐจำต้องปรับทั้งแนวคิด บทบาท จากที่เคยเป็นผู้ปกครองและคิดแทนประชาชนมาเป็นผู้สนับสนุน รับฟังและเอื้อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมที่หลากหลายของประชาชนในท้องถิ่น 8. **เครือข่ายสหกรณ์กรีนเนทและมูลนิธิสายใยแผ่นดิน** โรงสีข้าวชนมรรักษ์ธรรมชาติ ได้มีการเชื่อมต่อ

ทางด้าน การตลาดกับสหกรณ์กรีนเนท ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ วางแผนการทำงาน และสนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้ ทำงานด้านการตลาดกับผู้ผลิตและผู้บริโภคภายในประเทศและตลาดภายนอกประเทศ ซึ่งตลาดโลกมีความต้องการข้าวอินทรีย์ จึงได้เกิดความร่วมมือทางการผลิตและการตลาดระหว่างโรงสีข้าวชุมชนกับสหกรณ์กรีนเนท มีเกษตรกรเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ และกลุ่มสหกรณ์กรีนเนทได้จัดตั้งมูลนิธิสายใยแผ่นดินเพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ โดยทั้งกระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์และกระบวนการแปรรูปข้าวให้กับสมาชิก ซึ่งจะต้องรับการตรวจสอบและรับรองมาตรฐานการผลิตของสมาชิก โดยสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) ที่เป็นหน่วยงานตรวจสอบและรับรองทางกลุ่มทำการค้าส่งออกข้าวอินทรีย์โดยผ่านสหกรณ์กรีนเนท จำกัด ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำหน้าที่ด้านการตลาด เชื่อมประสานเครือข่ายเกษตรกรทางเลือกกลุ่มธุรกิจชุมชนและผู้บริโภคประเทศที่ส่งข้าวไปขายก็จะมี เยอรมัน สวิสเซอร์แลนด์ อิตาลี และสวีเดน ซึ่งเน้นตลาดแถบยุโรปเป็นหลัก เนื่องจากทางกลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐานข้าวที่กลุ่มประเทศยุโรปให้การยอมรับ อาทิ มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์ (IFOAM) มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์สหภาพยุโรป (EU) มาตรฐานระบบเกษตรอินทรีย์แคนาดาและ 9. **เครือข่ายแฟร์เทรด (FAIR TRADE)** หมายถึง ระบบการค้าที่เป็นธรรม มีผลทำให้เกิดเครือข่ายทางการจัดจำหน่ายผลผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่ม/องค์กร และสมาชิก ซึ่งสมาชิกจะขายข้าวเปลือกอินทรีย์ให้กับ โรงสีชุมชน ที่ชาวบ้านร่วมกันเป็นเจ้าของในราคาประกัน ซึ่งสูงกว่าราคาประกันข้าวปกติของรัฐ โรงสีชุมชนจะนำข้าวเปลือกไปสีได้ข้าวสารแล้วขายให้กับสหกรณ์ ซึ่งมีสมาชิกส่วนใหญ่คือเกษตรกรผู้ผลิต สหกรณ์ดำเนินการจัดจำหน่ายไปยังตลาดต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ภายใต้หลักการ การค้าที่เป็นธรรมซึ่งมีพันธะสัญญาที่ผูกพันกันยาวนานและเป็นธรรมต่อกัน สร้างตลาดที่ยั่งยืนและให้ผลตอบแทนสูงกว่าแก่สมาชิกในชุมชนที่ทำนาเกษตรอินทรีย์” (เกรียงศักดิ์ เวฬุวนารักษ์, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2561)

ดังนั้น เห็นได้ว่า เครือข่ายชุมชนมีหน้าที่ประสานงานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายติดต่อสื่อสาร สร้างกระบวนการเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ วางแผนการทำงาน ให้ความรู้ทางวิชาการด้านการเกษตร พัฒนาองค์ความรู้ สอดคล้องกับ (อนุชาติ พวงสำลี 2544: 44-45 อ้างถึงใน ทวี ศรีธิ 2553: 11-13) การมีเงื่อนไขการเป็นประชาสังคมก็จะต้องมีการสื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายความร่วมมือการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องความจำเป็นที่จะทำให้ประชาสังคมมีความเติบโตและขยายตัวออกอย่างมั่นคง ระบบการสื่อสารของประชาสังคมไม่ใช่เรื่องง่ายเพราะมิใช่องค์กรที่สั่งงานในแนวดิ่ง แต่เป็นการสื่อสารในแนวราบ ดังนั้น การคิดค้นรูปแบบใหม่ๆ การเชื่อมเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ นับว่าเป็นแนวทางของการสื่อสาร พร้อมกับ การมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ ด้านการสร้างจิตสำนึกประชาสังคม ด้านโครงสร้างองค์กรประชา

สังคมที่มีการรวมตัวกัน อาจจะรวมตัวกันในรูปขององค์กรที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ หรืออาจจะเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันชั่วคราวเฉพาะเรื่อง หรือต่อเนื่องกันก็ได้ โดยที่สมาชิกของกลุ่มที่มารวมตัวกัน อาจจะเป็นบุคคลในภาครัฐ ภาคธุรกิจหรือภาคเอกชน หรือประชาชนก็ได้ สำหรับจำนวนของสมาชิกโดยที่จำนวนสมาชิกไม่จำกัด อาจจะมีเพียง 2-3 ก็ได้

1.5 การมีส่วนร่วม

ศิลาบุญศักดิ์ ศรีมันตะ ให้สัมภาษณ์ว่า “ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันสงฆ์ ตลอดจนถึงชาวบ้านทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ภายในชุมชนคือ สมาชิกของกลุ่มเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเกื้อหนุนให้กลุ่มมีความเข้มแข็งเดินหน้าต่อไปได้ เพราะสมาชิกเป็นฝ่ายผลิตและเก็บเกี่ยวผลผลิต ส่งผลผลิตให้กับทางกลุ่มฯ หากสมาชิกกลุ่มไม่ให้การสนับสนุน ไม่มีส่วนร่วม การดำเนินงานกลุ่ม/องค์กร ก็ไปไม่ได้ไม่รอด ส่วนด้านภายนอกชุมชนจะเป็นหน่วยงานที่อยู่นอกชุมชน เช่น ธนาคารกรุงไทย (สาขากุดชุม) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธกส.(สาขากุดชุม) เกษตรอำเภอกุดชุม สหกรณ์จังหวัดยโสธร หรือองค์กรหรือหมู่บ้านอื่นที่มากเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงานทั้งจากในและนอกประเทศ

การมีส่วนร่วมในเวทีประชาคม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และทางองค์กรได้เปิดโอกาสให้สมาชิกเสนอความคิดเห็นและเสนอปัญหาตนเองในการทำงานเกษตรอินทรีย์หรือสมาชิกขาดปัจจัยใด อยากให้กลุ่มช่วยเหลืออะไร ก็สามารถเสนอได้ ภายในที่ประชุมก็จะมีการถกแถลงปัญหา แล้วนำปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสมาชิก นำมาจัดลำดับปัญหาก่อนว่าควรจะแก้ปัญหาคำก่อน ซึ่งเป็นวิธีการหาทางออกในการแก้ปัญหาร่วมกันของสมาชิกช่วยกันขับเคลื่อนดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย บุคคลทั้งในและนอกชุมชน

ในการทำกิจกรรมกลุ่ม จะร่วมเวทีประชาคมทุกครั้ง มีกิจกรรมกลุ่มที่หลากหลายได้รับการอบรม เสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นประจำและร่วมกิจกรรมจากกลุ่มอื่นๆ ในชุมชนเดียวกัน นำความรู้ที่ได้จากฝ่ายส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนที่อบรมให้ ไปปฏิบัติจริง ทำให้ได้ประโยชน์เห็นผลจริง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และการเข้าไปร่วมอบรม ร่วมสัมมนา ทำให้ทราบความเคลื่อนไหวของกลุ่ม องค์กรอยู่ตลอดเวลา รับการอบรมฟังการบรรยายจากฝ่ายส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน รับฟังข้อเสนอแนะ ทำตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม นำวัตถุประสงค์ของกลุ่มไปปฏิบัติ เสนอข้อคิดเห็นหรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวสมาชิกหรือเกิดขึ้นเกี่ยวกับแปลงนาพื้นที่ทำการเกษตรหรือระบบน้ำ ให้ทางคณะกรรมการได้รับทราบร่วมกัน ในการทำนาอินทรีย์ หาข้อเปรียบเทียบว่าการทำนาอินทรีย์กับการทำนาเคมีมีความแตกต่างกันอย่างไร ได้ผลต่างกันอย่างไร ในการจัดงานกิจกรรมต่างๆ ผ่านละครเวที โดยมีตัวแสดงและตัวประกอบ ซึ่งมีการเปิดเวทีสาธารณะในตำบลนาไผ่ ชื่อเวทีว่า “คาระวาน ข้าวปลอดสาร อาหารปลอดภัย ใสใจสุขภาพ” ซึ่ง

เป็นวิธีการสร้างจิตสำนึกชุมชนและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนอีกวิธีหนึ่งเช่นกัน นอกจากนั้น ทางกลุ่ม/องค์กรก็มีการจัดศึกษาดูงานจากกลุ่มอื่นๆ ภายนอกชุมชนหลายๆ ที่เช่นกัน ว่าเขามีวิธีการทำงานอย่างไร แล้วนำเอาองค์ความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานหรือนำความรู้ที่ได้มาแก้ไขปัญหาาร่วมกันในกลุ่มตนเองและอาชีพตนเอง เป็นการเปิดโลกทัศน์กว้างขึ้นกับทั้งนำความรู้มาถ่ายทอดให้แก่สมาชิกทำให้สมาชิกมีความรู้เพิ่มขึ้น ดังนั้น ทุกคนในชุมชนจึงมีส่วนสำคัญที่ต้องพัฒนาองค์กรชุมชนให้คงอยู่และพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง ผู้คนในชุมชนมีความสนใจเอาใจใส่ดูแลและรับผิดชอบร่วมกัน” (ศิลาบุญศักดิ์ ศรีมันตะ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมจะมีทุกภาคส่วน คนในชุมชนมีแนวคิดสร้างสรรค์มีวิธีการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับ (ถวิล วดี นุรีกุล 2548: 1-2) จะต้องเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้คิดริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายาม ตลอดจนความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความคิดริเริ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน (โกวิท พวงงาม อ้างอิงใน รัตนา ปัทมาชัย 2545: 8) ซึ่งจะกล่าวถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนาโดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) มีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรม โดยการแสวงหาทรัพยากรหรือความช่วยเหลือที่จะมาสนับสนุนกิจกรรมให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยบุคคลในชุมชนจึงจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทางเลือกเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา รู้จักวิถีคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่างๆ มาใช้ในการวางแผน 3) มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติงาน จะสร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของและได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เพราะการประเมินผลด้วยตนเอง จะทำให้บุคคลได้ตระหนักว่า กิจกรรมที่ตนมีส่วนร่วมในการดำเนินการทั้งหมดดีหรือไม่ อย่างไร สอดคล้องกับ (ทวี ศรีธิ: 2553) คือการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ความร่วมมือในการให้ข้อมูลของครัวเรือน ร่วมจัดเวทีประชาคม ร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางแก้ไข ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมได้แก่ ศักยภาพของผู้นำสมาชิกกลุ่มองค์กร ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน การได้รับการสนับสนุนทุกภาคส่วนและทุนทางสังคม

ตอนที่ 2 กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมของกลุ่มภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินชุมชนท้องถิ่น

การมีวิสัยทัศน์กลุ่ม “ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์อินทรีย์ที่มีคุณภาพและมาตรฐานบริหารจัดการด้วยความเป็นธรรม เพื่อความยั่งยืนของเกษตรกร เกษตรอินทรีย์คือวิถีชีวิต ผลผลิตที่หลากหลาย เหลือกินขายสร้างรายได้ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม รับรองมาตรฐานสากล บริหารจัดการด้วยความเป็นธรรม นำสู่ความยั่งยืนร่วมกัน”

2.1 กระบวนการดำเนินงาน

พงษ์มรินทร์ แก้วใส ให้สัมภาษณ์ว่า “กระบวนการดำเนินงานต้องมีการริเริ่มปฏิบัติตามแผน มีการตรวจสอบ ประเมินผล และถอดบทเรียนให้กับชุมชน การมีกฎระเบียบของกลุ่ม กลุ่ม/องค์กร นอกจากนี้ยังมีแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้องค์กรชุมชนบรรลุตามเป้าหมาย โดยมีวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่สมาชิกและองค์กรจะต้องปฏิบัติร่วมกัน จึงจะสำเร็จประโยชน์ได้ คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อยู่ในสังคมได้อย่างปรกติสุข มีพลังต้านทานจากผลกระทบจากภายนอก มีพลังต่อรองสูง ทำให้ชุมชนมีการพัฒนา ส่งเสริมการพึ่งตนเอง องค์กรบริหารส่วนตำบลนาโสนั้นเรื่องการรวมกลุ่ม การประชาสังคมและอาศัยเครือข่ายความร่วมมือ” (พงษ์มรินทร์ แก้วใส, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2561)

นางชุติมา ม่วงมัน ให้สัมภาษณ์ว่า “ในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มจำเป็นต้องจัดลำดับขั้นตอนในการทำงาน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความคล่องตัวในการดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กระบวนการดำเนินงานต้องปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ มีดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อจัดหาสินค้ามาจำหน่ายให้กับสมาชิกและบุคคลทั่วไป พร้อมทั้งโรงสีข้าวยังเป็นกลไกในการรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาด้วยความเป็นธรรม
- 2) เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรทำนาโดยไม่ใช้สารพิษและสารเคมีทุกชนิด เพื่อเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นเกษตรกรรมยั่งยืนที่คำนึงถึงเรื่องสุขภาพและความปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม
- 3) เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนระบบการผลิตที่หลากหลาย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมทั้งเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ข้าวและวัฒนธรรมพื้นบ้าน
- 4) เพื่อเป็นกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ในการทำงาน การจัดการในธุรกิจและการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน เพื่อสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน

5) เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มของชาวบ้าน อันเป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

6) เพื่อแปรรูปข้าวเปลือก ให้เป็นข้าวสาร ข้าวกล้องเพื่อจัดจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศในระบบแฟร์เทรด (FAIR TRADE)

ในส่วนของวัตถุประสงค์ของกลุ่มนั้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งได้มาจากการนำเสนอของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี เมื่อคณะกรรมการรับทราบแล้วนำมาพิจารณาร่วมกัน แล้วแจ้งให้สมาชิกทราบ หลังจากนั้นแล้วสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ฉะนั้น ทิศทางการดำเนินงานจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของกลุ่มเป็นสำคัญ โดยเน้นการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ สร้าง โอกาสให้สมาชิกมีความเท่าเทียม สามารถพัฒนาดำเนินการอย่างต่อเนื่อง นางชุติมา ยังกล่าวอีกว่า ในกระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมของกลุ่มมีการจัดการตนเองเรื่องงบประมาณและทรัพยากรวัตถุดิบ ซึ่งในแต่ละปีจะต้องมีการวางแผนงานและประมาณการรายรับ-รายจ่าย ซึ่งประธานในที่ประชุมได้มอบหมายให้ผู้จัดการเสนอแผนงานเพื่อให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณาร่วมกันในการวางแผนงาน เพราะว่าแผนการดำเนินงานจะต้องมาพร้อมกับงบประมาณเสมอ ผู้วิจยนำแผนการดำเนินงานประจำปี 2559/2560 มาประกอบการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ

ตารางที่ 4.2 แผนการดำเนินงานประจำปี 2559/2560 ของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติ

แผนการดำเนินงานประจำปี	งบประมาณดำเนินการ
รับสมาชิก	100.00
ระดมทุน	200,000.00
เพิ่มหุ้น	100,000.00
ซื้อหุ้นใหม่	100,000.00
จัดหาสินค้ามาจำหน่าย	3,200,000.00
ปุ๋ยอินทรีย์	3,000,000.00
ข้าวสารเหนียว	200,000.00
ซื้อมาเพื่อจำหน่าย	18,300,000.00
ซื้อข้าวเหนียวมะลิทั่วไป	15,000,000.00
ซื้อข้าวเปลือกมะลิไรซ์เบอร์รี่	3,000,000.00
ซื้อข้าวเปลือกมะลิอินทรีย์	300,000.00
ซื้อมาเพื่อแปรรูป	33,500,000.00

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

แผนการดำเนินงานประจำปี	งบประมาณดำเนินการ
ข้าวเปลือกหอมมะลิทั่วไป	15,000,000.00
ข้าวเปลือกอินทรีย์	15,000,000.00
ข้าวเปลือกปลอดสารพิษ	2,000,000.00
ข้าวเปลือกปรับเปลี่ยน	1,000,000.00
ข้าวเปลือกมะลิแดง	400,000.00
น้ำมันรำข้าว	100,000.00
แหล่งเงินทุน	50,000,000.00
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	30,000,000.00
ธนาคารกรุงไทย	8,000,000.00
สถาบันการเงินอื่น	6,000,000.00
ธนาคารออมสิน	5,000,000.00
กรมส่งเสริมสหกรณ์	1,000,000.00
แผนลงทุน	25,000.00
ซื้อคอมพิวเตอร์	25,000.00

ข้อมูลจาก : กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติตำบลนาโไ้ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

นอกจากนี้ นางชุติมา ยังกล่าวอีกว่า การดำเนินงานหรือกิจกรรมของกลุ่มมิได้หวังผลกำไรมากเพราะเป็นธุรกิจเพื่อชุมชนหรือธุรกิจเพื่อสังคมและอีกอย่างหนึ่งทางกลุ่มมิได้มีนโยบายกักตุนสินค้าเหมือนกับพ่อค้าคนกลาง เพราะเนื่องจากว่าถ้าหากมีลูกค้าสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ข้าวเมื่อใด ทางกลุ่มโรงสีก็สามารถแปรรูปส่งให้ทันที สำหรับกระบวนการส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์ของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาตินั้น ยังมีเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

2.1.1 ต้นน้ำ (เกษตรกร)

1) การพัฒนาแนวความคิด

(1) กระบวนการสร้างการเรียนรู้ให้เกษตรกรรับทราบปัญหา เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า ปัญหาต้นทุนการผลิต ผลกระทบจากสารเคมี และปัญหาหนี้สิน

(2) การพัฒนาแนวคิดให้กับสมาชิกในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเคมีมาเป็นอินทรีย์

(3) การพัฒนาแนวคิดให้กับสมาชิกในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเพื่อการค้าเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ มีการผลิตที่หลากหลาย

2) การหนุนเสริม

(1) การอบรมเสริมความรู้และพัฒนาองค์ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์และสิ่งทดแทนสารเคมี ปุ๋ยเคมี

(2) สนับสนุนปัจจัยการผลิต เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยพืชสด

(3) กองทุนหมุนเวียนเพื่อการปรับเปลี่ยนระบบการผลิต (เงินกู้ยืมดอกเบี้ยต่ำ) ได้รับงบประมาณจาก Oxfam (อ็อกแฟม)

2.1.2 กลางน้ำ (กลุ่มและการจัดการตนเอง)

1) การพัฒนาคน

(1) พัฒนาผู้นำให้มีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อส่วนรวม

(2) พัฒนาศักยภาพผู้นำในเรื่องการจัดการ การทำธุรกิจ เพื่อสร้างรายได้

ให้กับกลุ่ม

(3) มีการสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรและองค์กรชุมชนในระดับจังหวัดเพื่อการเรียนรู้ เชื่อมโยงธุรกิจ

2) การจัดการผลผลิต วัตถุประสงค์

(1) มีการขอการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) มาตรฐาน (International Federation of Organic Agriculture Movements, IFOAM.) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ยุโรป (EU.) มาตรฐานเกษตรอินทรีย์แคนาดา (Canada Organic Regime, COR.) เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค

(2) ดำเนินการรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกและแปรรูปข้าว

3) การจัดการด้านการเงิน

(1) ระดมหุ้นจากสมาชิก ให้เป็นธุรกิจของชาวบ้าน

(2) เงินกู้ยืมจากสถาบันการเงิน

2.1.3 ปลายน้ำ (การตลาด)

1) ทำการตลาดในประเทศ

2) ทำการตลาดต่างประเทศในระบบแฟร์เทรด (FAIR TRADE) เป็นระบบการค้าที่เป็นธรรม” (สุทธิมา ม่วงมัน, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2561)

เกรียงศักดิ์ เวฬุวนารักษ์ ให้สัมภาษณ์ว่า “เกี่ยวกับการบริหารงานทั่วไปภายในกลุ่ม/องค์กร เพื่อปรึกษาหารือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยมีการวางแผนงานและปฏิบัติ

1) มีประชุมคณะกรรมการบริหารทุกเดือน 2) ประชุมเจ้าหน้าที่และคณะกรรมการดำเนินงานทุกฝ่าย ในเรื่องมาตรฐานการรับรอง ขั้นตอนการทำงาน การรักษาพยาบาลและสุขลักษณะส่วนบุคคล การบันทึกระบบเอกสารและเรื่องอื่นๆ 4) ประชุมใหญ่สามัญประจำปีสมาชิกผู้ถือหุ้นปีละ 1 ครั้ง 5) ประชุมสมาชิกเกษตรอินทรีย์ปีละ 2 ครั้ง ในส่วนกิจกรรมกลุ่ม มีการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดภัย ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ในจังหวัดยโสธรทั้งหมด 4 อำเภอคือ อำเภอกุดชุม อำเภอทรายมูล อำเภอป่าดัว และอำเภอเมือง ซึ่งโดยทางกลุ่มได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นผู้รับผิดชอบและคอยประสานงานติดต่อเพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารกับสมาชิกภายนอกด้วยเช่นกันกับการดำเนินการภายในชุมชน สำหรับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มมีการเรียนรู้ชุมชนและพัฒนาสมาชิกให้มีความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกภายในชุมชนและมีการปฏิบัติงานจริง” (เกรียงศักดิ์ เวฬุวนารักษ์, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2561)

สมหมาย สามสี ให้สัมภาษณ์ว่า “ในการปฏิบัติงานภายในชุมชนนั้นหรือทำงานภายในกลุ่มเปรียบเหมือนทำงานที่บ้านของตนเอง การพบกลุ่มได้พบปะพูดคุยและที่สำคัญการเข้าร่วมกลุ่มจะได้รับสวัสดิการจากกองทุนสวัสดิการชุมชนและสวัสดิการจากกองทุนแฟร์เทรดด้วยสำหรับสมาชิกของกลุ่ม ที่ทำอย่างนี้เพราะว่าเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน เช่นช่วยเหลือครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิต ช่วยเหลือค่าพยาบาลสำหรับสมาชิกที่เจ็บป่วย ช่วยเหลือเรื่องเงินงบประมาณคือ ให้เงินกู้ยืมได้ แต่จ่ายคืนดอกเบี้ยต่ำ เพื่อนำไปปรับเปลี่ยนระบบการผลิตหรือการจัดการระบบน้ำ หรือช่วยเหลือสมาชิกที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งและน้ำท่วม หรือจัดสวัสดิการบริจาคข้าวกล่องให้กับศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนในพื้นที่ที่มีสมาชิก” (สมหมาย สามสี, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2561)

ธวัช ทองน้อย ให้สัมภาษณ์ว่า “ในการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กร คนที่ช่วยขับเคลื่อนงานที่สำคัญอีกก็คือคณะกรรมการบริหาร ซึ่งคณะกรรมการบริหารจะได้มาจากการเลือกตั้งจากสมาชิก ดังนั้น คณะกรรมการจึงมีบทบาทในการดำเนินงานต่างๆ 1) ประชุมสมาชิกผู้ถือหุ้นใช้ชื่อเวทีว่า “คาราวานข้าวปลอดภัย อาหารปลอดภัย ใส่ใจสุขภาพ” บูรณาการร่วมกับเครือข่ายภาคีความร่วมมือภายในชุมชน คือ ศูนย์สมุนไพรวัดท่าลาด โรงพยาบาลกุดชุม องค์กรบริหารส่วนตำบลนาโสี 2) จัดทำทะเบียนข้อมูลการเกษตร และผู้ประกอบการเกษตรในท้องที่ที่กลุ่มเกษตรกรดำเนินการ 3) ให้ข้อมูลการเกษตร วางแผนพัฒนาอาชีพการเกษตรของตำบล หมู่บ้าน ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4) ส่งเสริมด้านอาชีพแก่สมาชิก จัดหาปัจจัยการผลิตเพื่อบริการสมาชิก รวมทั้งการรวบรวมผลผลิตการเกษตรออกขายหรือแปรรูปออกขาย 5) จัดให้สมาชิกและกลุ่มกิจกรรมต่างๆ มาประชาคมและแจ้งปัญหาความต้องการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสานงานกับส่วนราชการเพื่อดำเนินการ 6) สร้างความมั่นคงด้านผลผลิตเกษตรและรายได้ โดยดำเนินการด้านการผลิตและแปรรูป 7) รักษาผลประโยชน์เกษตรกรในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม 8) จัดให้มีบริการแก่สมาชิกในด้านต่างๆ เช่น จัดหาปัจจัยพื้นฐาน/จัดหาทุน/

จัดหาโครงการ กิจกรรม เพื่อการพัฒนาชีวิตและสิ่งแวดล้อม/ให้ความรู้วิชาการและเทคโนโลยี/ข้อมูลข่าวสารการผลิตและการตลาด/การสงเคราะห์และสวัสดิการแก่สมาชิกและครอบครัว/ส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น” (ธวัช ทองน้อย, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2561)

มา ลาพังและบุญมา มาตขาว ให้สัมภาษณ์และกล่าวตรงกันว่า “ได้ปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัด โดยการเป็นสมาชิกเกษตรอินทรีย์ ลำดับแรกเลยต้องมีความซื่อสัตย์ ไม่โกหกตนเองและผู้อื่น โดยระเบียบต่างๆ ตามมาตรฐานอินทรีย์โดยมีแนวทางทดแทนการใช้สารเคมี เช่น ให้ไกลบตอซังข้าว การทำปุ๋ยพืชสดในนาข้าว ทำน้ำหมักชีวภาพทดแทนการใช้สารเคมี ไม่ให้มีการเผาหญ้าและตอซังข้าวในพื้นที่ทำการเกษตร ห้ามใช้ยาฆ่าหญ้าหรือยาคุมหญ้าทุกชนิด ในการปฏิบัติงานจริงจะทำให้ได้ผลผลิตที่ดี ส่งผลผลิตให้กลุ่มได้ การทำงานในระดับครอบครัวเริ่มต้นคือ การทำเกษตรพอเพียง โดยการปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูก เช่น ข้าว พริก หอม กระเทียม ผัก ผักกอก มัน กระจับแดง ถั่ว งา อ้อย ไข่ ปลา หมู ต้นไม้ก็ปลูกพืชหัวไร่ปลายนาสมนไพรต่างๆ เป็นต้น ที่ทำเช่นนี้ได้ก็เพราะได้รับความรู้และการถ่ายทอดประสบการณ์ที่เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันจากการพบกลุ่ม ดังนั้น ผลผลิตที่ได้รับก็จะส่งกลับคืนเข้ามาสู่กลุ่มเหมือนเดิม” (มา ลาพัง, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2561 และบุญมา มาตขาว, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

พรจิตร์ เวฬุวนารักษ์ ให้สัมภาษณ์ว่า “กระบวนการหรือการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กร ส่วนสำหรับในระดับสมาชิกเรียกว่าระบบการตรวจสอบ/ควบคุมภายใน เนื่องจากว่ากลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ สมัครเข้ารับการรับรองมาตรฐานจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ในโครงการในนามของกลุ่มเกษตรกร จึงจำเป็นต้องสร้างระบบการตรวจสอบ/ควบคุมมาตรฐานภายในโครงการขึ้น โดยมีมาตรฐานสอดคล้องกับมาตรฐานของ มกท. ทั้งนี้การตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ให้กับกลุ่มๆนั้น มกท. จะใช้วิธีตรวจระบบควบคุมมาตรฐานภายในของกลุ่ม ดังนั้นเกษตรกรจึงจำเป็นต้องดูแลสมาชิกด้วยตนเองให้อยู่ในมาตรฐาน โดยนักส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนของชมรมรักษ์ธรรมชาติ จะมอบหมายให้ตัวแทนเกษตรกรในกลุ่มๆเป็นผู้ตรวจแปลงของสมาชิกร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริม ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ติดตามดูแลสมาชิกได้อย่างใกล้ชิดมากขึ้นและยังช่วยสร้างระบบตรวจสอบกันเองในชุมชน โดยเน้นหลักการให้ผู้ตรวจแปลงเป็นผู้ช่วยดูแล ให้ข้อมูลที่ต้องการของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เช่น สิ่งใดควรทำ สิ่งใดห้ามทำ สิ่งใดต้องทำ และแสดงออกด้วยความปรารถนาดี เพื่อให้สมาชิกทุกคนผ่านมาตรฐานมิใช่การติดตามดูเพื่อการจับผิด ดังนั้น ระบบการตรวจสอบภายใน จึงเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยให้คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม อันเป็นพื้นฐานของชุมชนเข้มแข็งอีกทางหนึ่งเช่นกัน” (พรจิตร์ เวฬุวนารักษ์, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

ภาพที่ 4.2 สรุปกระบวนการดำเนินงานและการจัดการตนเองของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์
ธรรมชาติชุมชนท้องถิ่น

ข้อมูลจาก : กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติตำบลนาโสี อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

จะเห็นได้ว่า ประชาสังคมในมิติที่เน้นเป็นพิเศษในบริบทสังคมไทย ประชาสังคม จะพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง กล่าวคือ เกิดชุมชนท้องถิ่นที่สมาชิกมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันเป็นบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทร มีความรักมีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการขับเคลื่อนบางสิ่งบางอย่างและมีระบบการจัดการของตนเอง โดยการขับเคลื่อนประชาสังคมเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น (ปิยะพงษ์ บุญบงก์ 2561: 11) การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเป็นการจัดระเบียบของกิจกรรมในลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นหลัก (Self Sufficient) โดยที่มีการพึ่งพาชุมชนอื่นค่อนข้างน้อยหรือชุมชนอาจต้องมีการพึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการชุมชนอื่นๆ หรือกับองค์กรทางสังคมภายนอกชุมชน เช่นรัฐ แต่ภายใต้ความสัมพันธ์ชุมชนจะต้องดำรงรักษาหน้าที่สำคัญในการตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันและช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาที่มีอยู่ร่วมกันได้ เป้าหมายหลักคือการทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน การส่งเสริมให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ (โกวิทย์ พวงงาม 2553: 50) ในการดำเนินงานหรือกิจกรรมกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัวัฒนธรรมชาติที่เป็นระบบระเบียบโดยมีกระบวนการจัดการข้าวอินทรีย์ ขั้นตอนการขายข้าว การรวบรวมผลผลิตการจัดซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิก การจัดการด้านการตลาด การจัดสรรกำไร การมีผู้ตรวจสอบกิจการ การเงินการบัญชี ธนาคารชุมชน กิจกรรมที่ทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ที่ใช้ทดแทนปุ๋ยเคมี กิจกรรมสาธารณะประโยชน์เพื่อสังคมและกิจกรรมอื่นๆที่มีความหลากหลายภายในชุมชน และสอดคล้องกับ (กานต์ชนก ประภาสวุฒิสาร: 2552) การเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาสังคม พบว่า มีเป้าหมายการทำงานร่วมกันคือ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาให้เป็นไปอย่างมีทิศทางที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยการมีส่วนร่วมต้องเป็นการมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูล โครงการพัฒนาต่างๆ อย่างโปร่งใสชัดเจน มีส่วนร่วมในการนำเสนอ ข้อเสนอแนะ และตัดสินใจ ซึ่งกลุ่มประชาสังคมส่วนใหญ่จะทำงานในลักษณะที่ยืดหยุ่น

2.2 กระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มได้จัดทำขึ้นนั้น มีการดำเนินการจัดการเรียนรู้หรือถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนด้วยรูปแบบของการฝึกภาคปฏิบัติที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ภายในชุมชนนาโสี เช่น กลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์ กลุ่มปลูกข้าวอินทรีย์ไรซ์เบอร์รี่ กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ โดยพิจารณาความเหมาะสมว่าผู้ที่มีความรู้ที่ทำให้แต่ละหมู่บ้านมีกิจกรรมเพื่อดำเนินการ เพื่อเป็นฐานฝึกการปฏิบัติและการดำเนินการถ่ายทอดความรู้ของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัวัฒนธรรมชาติ สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ

2.2.1 การถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการ ในการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการนั้น เป็นการถ่ายทอดความรู้โดยการจัดฝึกอบรมแบบทางการขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนในรูปแบบของกลุ่ม และในการดำเนินการนั้นจะมีทั้งการถ่ายทอดความรู้โดยการจัดอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งในการฝึกอบรมภาคทฤษฎีทางกลุ่มชมรมรักษารัฐธรรมนูญจะมีการเชิญนักวิชาการจากทางสำนักงานเกษตรอำเภอหรือสำนักงานเกษตรจังหวัดมาทำการฝึกอบรมให้ความรู้ทางด้านทฤษฎีและวิชาการแก่สมาชิกกลุ่ม ในส่วนการฝึกอบรมภาคปฏิบัตินั้นจะเป็นการดำเนินการถ่ายทอดความรู้โดยการลงสู่ภาคปฏิบัติในพื้นที่ โดยมีวิทยากรซึ่งเป็นผู้รู้ในชุมชน เป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์หรือภูมิปัญญาในเรื่องนั้นๆ เป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องดังกล่าว

2.2.2 การถ่ายทอดความรู้อย่างไม่เป็นทางการ เป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวบ้านที่สนใจในกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะของการบอกกล่าวหรือพูดคุยอย่างเป็นกันเอง ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนในรูปแบบของปัจเจกบุคคล โดยชาวบ้านที่มีความสนใจในเรื่องนั้นๆ สามารถที่จะเข้าไปพูดคุยสอบถามกับผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมได้โดยตรง เนื่องจากชุมชนมีลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน ทำให้ชุมชนสามารถที่จะเข้าไปเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรมได้อย่างเป็นกันเอง ทำให้เกิดความสะดวกและง่ายต่อการเข้ามาเรียนรู้ในกลุ่มและในแต่ละกิจกรรมได้

มัน สามสี่ ให้สัมภาษณ์ว่า “การเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำธุรกิจขนาดเล็กและเป็นแรงสำคัญในการก่อตั้งกองทุนร้านค้าประจำหมู่บ้าน โสภขุมปูนเพื่อลดการเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางและยังเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกกองทุนร้านค้าประจำหมู่บ้าน เป็นผู้ดำเนินการล้มเลิกการทำนาที่ใช้สารเคมีมาเป็นการทำนาระบบเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 และเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชนและนอกชุมชน ปัจจุบันมีผู้สนใจไปศึกษาเรียนรู้เรื่องการทำนาระบบเกษตรอินทรีย์ การปลูกข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพและปลอดภัยที่โรงสีข้าวชมรมรักษารัฐธรรมนูญอยู่เป็นประจำ ในการศึกษาเรียนรู้จึงใช้พื้นที่บ้าน โสภขุมปูนและหมู่บ้านอื่นที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับกลุ่มใช้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ตามที่มีผู้สนใจ โดยตนเองร่วมกับทุกคนในชุมชนร่วมกันถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้โดยไม่ปิดบังกลุ่มผู้เรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้านสมาชิกกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษารัฐธรรมนูญ นักวิชาการ นักศึกษา ผู้สนใจทั้งในและต่างประเทศ ครูมันถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สนใจในเรื่องการทำนาระบบอินทรีย์ การทำปลอดสารพิษ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร กองทุนธนาคารหมู่บ้าน การผลิตยาสมุนไพรเพื่อสุขภาพ การทำธุรกิจโรงสีข้าวชมรมรักษารัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ ครูมันสนใจในการร่วมกิจกรรมกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชนอย่างหลากหลายทำให้เกิดองค์ความรู้ต่างๆ จำนวนมาก โดยเฉพาะการทำนาระบบเกษตรอินทรีย์ ที่มี

ส่วนสำคัญทำให้เกษตรกรสามารถกำหนดราคาขายข้าวได้ด้วยตนเอง องค์กรความรู้ทั้งหมดที่ได้จาก ครุมนัน ที่เป็นปราชญ์ชุมชนด้วย ทำให้เกษตรกรและคนในชุมชนมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น สำหรับ ผู้บริโภคก็บริโภคข้าวที่ปลอดภัยปลอดจากสารเคมี” (มัน สามสี, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2561)

ศีลธนูศักดิ์ ศรีมันตะ ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการเกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนว่า “การมีระบบสหกรณ์ เพราะว่าการทำธุรกิจชุมชนเพื่อส่งข้าวออกต้องปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ ของกลุ่มในระบบสหกรณ์เพื่อให้ได้คุณภาพข้าว นอกจากนี้ กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติดี การส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มในชุมชน ในด้านการสร้างงานสร้างอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มตลาดสีเขียว กลุ่มสมุนไพรวัดท่าลาด กลุ่มผลิตนมข้าวกล้อง/นมถั่วเหลือง กลุ่มทำน้ำหมักชีวภาพ การทำ ปุ๋ยพืชสด การทำปุ๋ยฮอร์โมนไข่ และการทำปุ๋ยคอกระเบิด ชุมชนนาไต่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้คือ สมาชิกร่วมกันเรียนรู้หรือเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ทำให้รับรู้ข่าวสารในด้านต่างๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การมีองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือ ประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกัน ผ่านการ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆและแสดงความคิดเห็นร่วมกันแล้วนำองค์ความรู้ไปใช้ในการดำเนิน กิจกรรมของชุมชนร่วมกันไม่ใช่การดำเนินการโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง” (ศีลธนูศักดิ์ ศรีมันตะ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

ทองพลู กรองทอง ให้สัมภาษณ์ว่า “การเรียนรู้ในเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรรมยั่งยืน สร้างความหลากหลายในชุมชน ระบบนิเวศน์ก็ดีมีความอุดมสมบูรณ์ของดิน และน้ำ และการทำงานอินทรีย์จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติใน ท้องถิ่น ลดปริมาณขยะในครัวเรือน เพราะเอาเศษอาหารไปทำปุ๋ยทำน้ำหมักอินทรีย์ใส่หน้าข้าวและ เป็นการลดต้นทุนการผลิต ซึ่งการทำงานอินทรีย์มีแต่ได้กำไร ส่วนการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ มีปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นประชาคม คือเวทีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ โดยทุกๆ เดือนหรือสองเดือนจะมีการประชุมร่วมกัน ซึ่งเป็นเวทีการประชุมที่ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่าง อิสระ เช่น การประชุมประจำเดือนของกลุ่ม คณะกรรมการจะมอบหมายให้ฝ่ายส่งเสริม เกษตรกรรมยั่งยืนทำหน้าที่แจ้งข่าวสารไปยังสมาชิกเพื่อทราบวันนัดพบกลุ่ม สำหรับกระบวนการ เรียนรู้การดำเนินงานของสมาชิกเกษตรอินทรีย์ สมาชิกทุกคนรอบครัวจะต้องมีแฟ้มบันทึกเก็บข้อมูล ทุกรายละเอียดเกี่ยวกับการทำนาอินทรีย์โดยสมาชิกจะต้องให้ความร่วมมือกันกับฝ่ายส่งเสริม เกษตรกรรมยั่งยืน” (ทองพลู กรองทอง, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

พิทักษ์ ศรีวะสุทธิ์ ให้สัมภาษณ์ว่า “กระบวนการเรียนรู้เป็นแนวทางในการพัฒนา ตนเองและพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็ง เนื่องจากว่ากลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติส่วนมากจะ เน้นด้านเศรษฐกิจชุมชน การรักษาสีสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือการทำนา

เกษตรอินทรีย์ คือ นายพิทักษ์เล่าว่าเมื่อ 2 ปีที่แล้วยังทำนาเคมีอยู่ แต่เนื่องจากว่าเพื่อนบ้านใกล้เคียงทำนาอินทรีย์ เพื่อนบ้านคนนี้ก็เลยชักชวนให้ทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเพื่อนบ้านทำมาก่อนแล้ว จึงเห็นว่าผลดีต่อสุขภาพ ไม่ต้องกังวลว่าจะมีสารเคมีอยู่ในร่างกาย หายใจก็สะดวก ปุ๋ยใส่หน้าข้าวก็ทำใช้เอง โดยไม่ต้องสิ้นเปลืองเสียค่าใช้จ่าย ด้วยการที่เพื่อนบ้านชักชวนบ่อยๆ จึงได้ตัดสินใจทำนาเกษตรอินทรีย์ มีการปรับพื้นที่ ทำคูกั้นน้ำและมีการจัดการทำระบบน้ำในแปลง ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ตนเองผลิตขึ้น และมีเปรียบเทียบรายรับ – รายจ่ายในครัวเรือน ปรากฏว่าการทำเกษตรอินทรีย์ดีกว่าการทำเกษตรเคมีแน่นอน” (พิทักษ์ ศรีวะสุทธิ์, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2561)

พระครูวิสุทธิปัญญาาคม ให้สัมภาษณ์ว่า “ลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนที่ดี จะต้องศึกษาหาความรู้จากการเรียนรู้แบบการถ่ายทอดจากประสบการณ์จริงที่เป็นกลุ่มต้นแบบ เมื่อได้องค์ความรู้แล้วก็สามารถนำองค์ความรู้ไปปฏิบัติ ดังเช่นการเกิดขึ้นของเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติหนองขอ ตำบลกำแมด อำเภอภูซุ้ม จังหวัดยโสธร โดยการนำของนายสุวิษ ธนาคุณ เป็นผู้นำกลุ่มและเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์เพื่อสังคม ตำบลกำแมด อำเภอภูซุ้ม จังหวัดยโสธร โดยการนำของ นายบุญส่ง มาตขาว เป็นผู้นำกลุ่ม ซึ่งบุคคลทั้งสองท่านนี้เคยมาเป็นสมาชิกที่กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติมาก่อน แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาขยายผลในพื้นที่ชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ให้เกิดขึ้นในชุมชนใกล้เคียงได้อีกด้วย อันเป็นผลในการสืบทอดแนวคิดและประสบการณ์ จึงนำไปสู่การสร้างเครือข่ายชุมชนและขยายฐานเครือข่ายการเรียนรู้ออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยผ่านการแลกเปลี่ยนแนวคิดกับคนอื่น การเรียนรู้ของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนในวิถีทางที่ทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ชุมชนที่อุดมไปด้วยชีวิตที่มีสุขภาพดีหรือชุมชนที่มีประชาสังคมเข้มแข็ง ที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้” (พระครูวิสุทธิปัญญาาคม, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2561)

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น การจัดกระบวนการเรียนรู้ (สำนักงานมาตรฐานการศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย 2545: 118 อ้างอิงใน รัตนา ปีชมาชัย 2558: 40) ได้กล่าวถึงว่าในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือมีจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่างๆและลงมือปฏิบัติจริง พร้อมกับการพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความสามารถที่มีจะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหาหรือกิจกรรมการพัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้โดยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน กับสนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สนับสนุนข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้และดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน สอดคล้องกับประชาสังคมระดับชุมชน (ชรินทร์เพชร พลบูรณ์: 2551) กล่าวถึงลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่อง พบว่า ประชา

สังคมเป็นเรื่องกระบวนการที่ต้องอาศัยเวลาและเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้

2.3 กลุ่มที่มีพลังต่อรอง

ทิพยเนตร แก่นจำปา ให้สัมภาษณ์ว่า “การดำเนินการของกิจกรรมกลุ่มองค์กรมีการจัดระบบบริหารจัดการเป็นฝ่ายต่างๆ ร่วมกันดำเนินการและสมาชิกมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เช่น การประชุม การเลือกประธานกลุ่ม การเลือกคณะกรรมการบริหาร การเลือกผู้ตรวจสอบกิจการ การเสนอวัตถุประสงค์ต่อคณะกรรมการบริหาร เพราะว่าวัตถุประสงค์เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการและงานทุกแผนก ทุกคนต้องปฏิบัติงานให้สอดคล้องกัน มีการเชื่อมโยงกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน” (ทิพยเนตร แก่นจำปา, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

มงคล อ่างแก้ว ให้สัมภาษณ์ว่า “เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาไปทุกด้านพร้อมๆ กันทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมประเพณี การยอมรับและรักษา กฎระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มที่ร่วมกันกำหนดขึ้นและชุมชนมีทุนทางสังคมที่เพียบพร้อม เช่นการมีปราชญ์ชาวบ้าน การมีทรัพยากรในท้องถิ่นที่อุดมสมบูรณ์” (มงคล อ่างแก้ว, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

สายตา ทองน้อย ให้สัมภาษณ์ว่า “สมาชิกมีความเชื่อมั่นในการดำรงอยู่ของกลุ่มองค์กร หากร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยภายในกลุ่มเอง ภายในชุมชนเองก่อน ชุมชนก็มีความเคลื่อนไหวและพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้สังคมภายนอกมองเห็นความสำคัญหรือมองเห็นความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เห็นความเข้มแข็งของกลุ่มจึงเกิดพลังต่อรองคืออยู่ในฐานะที่ได้เปรียบภายนอกชุมชน เกิดพลังต่อรองทั้งทางด้านเศรษฐกิจ งบประมาณ และการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนตนเองได้” (สายตา ทองน้อย, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

บัวทอง บุญศรี ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกลุ่มที่มีพลังต่อรอง “เป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดการภายในชุมชนท้องถิ่นได้ดี ทำให้มีพลังด้านจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน หน่วยงานภายนอกชุมชนรู้สึกว่าจะไม่ขัดขวางในด้านการทำกิจกรรมต่างๆ เพราะเห็นว่าการมีกลุ่มโรงสีข้าวทำให้ชุมชนตำบลนาโสนี่มีชื่อเสียงและทำประโยชน์ให้ชุมชน การรวมกลุ่มเกษตรกรการทำเกษตรอินทรีย์ การมีสัญลักษณ์ของกลุ่มข้าวหอมมะลิคัดพิเศษตรา “ทุ่งรวงทอง” ตรา “ทุ่งสีทอง” และข้าวกล้องหอมมะลินิเวศน์ตรา “FAIR TRADE” สินค้าที่ผลิตมานี้มีการกำหนดราคาเองได้ โครงการขุดเจาะน้ำบาดาลเพื่อจะได้น้ำมาทำการเกษตรก็ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและโครงการตรวจสุขภาพประจำปี ตรวจสารเคมีในเลือด ปีละ 1 ครั้ง” (บัวทอง บุญศรี, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

จะเห็นได้ว่า ในด้านการเมือง องค์กรชุมชนสามารถสร้างอำนาจต่อรองในการใช้ทรัพยากรจากภาครัฐ ศึกษาเรียนรู้กลไกตลาดและต่อรองกับภาคธุรกิจ รวมทั้งมีกฎหมายคุ้มครอง

การรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนแบบไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของรัฐ แต่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากร ด้านวิชาการ ด้านข้อมูลและเทคโนโลยีต่างๆ (กมรัตน์ สุธรรม 2546: 67) มีการรวมตัวกันในรูปแบบสหพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในหน่วยย่อย คือในหมู่บ้านและหมู่บ้านเหล่านี้ สามารถที่จะรวมกันเป็นสหพันธ์ กล่าวคือต้องพัฒนาให้เป็นเขต เขตควรมียุ้งฉาง โรงเรียน โรงเรียนและศูนย์วัฒนธรรม สามารถต่อรองกับสถาบันภายนอกได้ เช่น พ่อค้าและรัฐ ได้อย่างมีพลัง เพื่อก่อให้เกิดเครือข่ายหมู่บ้าน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา: 2529 อ้างอิงใน โกวิท พวงงาม 2553: 176) ในด้านธุรกิจชุมชน การมองรากฐานเดิมที่อยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ จำต้องได้รับการต่อเติมเสริมแต่งให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ภูมิปัญญาไทยกับเทคโนโลยียุคใหม่ จะต้องถูกผสมผสานให้พอเหมาะ เพิ่มความรู้ความชำนาญ และคุณภาพของชุมชนที่ต้องอยู่ในประเทศ ขณะที่ประเทศถูกร้อยรัดด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ หนึ่งครัวเรือนสองวิธีการผลิต วิธีการผลิตหนึ่งเพื่อกินเพื่อใช้ และอีกวิธีการผลิตหนึ่งเพื่อเพิ่มรายได้เป็นตัวเงิน บนวิธีการผลิตเช่นนี้ ชุมชนท้องถิ่นจะพึ่งตนเองได้และกลายเป็นฐานที่มั่นคงของระบบเศรษฐกิจในที่สุด

ตอนที่ 3 ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหากระบวนการดำเนินงานของภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย

3.1 ปัญหากระบวนการดำเนินงานของภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย กลุ่มโรงเรียนชาวมรรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

มัน สามสี ให้สัมภาษณ์ว่า “ปัจจุบันนี้การทำธุรกิจโรงเรียนชาวมรรักษ์ธรรมชาติมีเยอะจึงทำให้เกิดการแข่งขันจากกลุ่มนักธุรกิจใหญ่และจากพวกพ่อค้า นอกจากนั้นแล้วกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ก็แย่งสมาชิกกันเอง กับทั้งเครือข่ายบางกลุ่มก็ขาดการประสานงานที่ต่อเนื่อง แยกความสามัคคีกันเพราะภาครัฐ เพราะว่านโยบายของรัฐบางนโยบายไม่เอื้อต่อการดำเนินงานของกลุ่ม” (มัน สามสี, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2561)

พงษ์มรินทร์ แก้วใส ให้สัมภาษณ์ว่า “หากว่ามีประชาคม สมาชิกบางคนไม่สามารถมาประชุมได้ เพราะสมาชิกไม่มีเวลาเข้ามาประชุมเนื่องจากว่าบางคนต้องทำมาหากิน หรือบางครั้งอาจมีการประชุมไม่ถูกช่วง ไม่ถูกฤดูกาล ถ้าหากสมาชิกมาไม่ถึง 3 ใน 4 ก็ไม่สามารถประชาคมได้” (พงษ์มรินทร์ แก้วใส, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2561)

ชุติมา ม่วงมัน ให้สัมภาษณ์ว่า “ปัญหาในระดับนโยบายรัฐ ซึ่งนโยบายของรัฐบางนโยบายไม่เอื้อต่อการรวมกลุ่ม ไม่เอื้อต่อการพัฒนาเพราะอำนาจตัดสินใจรวมศูนย์ที่ส่วนกลางไม่มี

การกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน อีกส่วนหนึ่งเป็นเพราะโครงสร้างอำนาจทางการเมือง การบริหารและระบบเศรษฐกิจอยู่ในกลุ่มนายทุน ในระดับปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับขาดความรู้ความเข้าใจและขาดทักษะในเรื่องการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนขาดการประชาสัมพันธ์ การให้ข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่องประกอบกับความล่าช้าในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และขาดการประสานงาน กลุ่มประชาชนทั่วไป ประชาชนมีการประกอบอาชีพด้านครอบครัว ด้านสุขภาพร่างกายของประชาชนเอง บางคนขาดทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในด้านความคิดเห็น/ผลประโยชน์ จึงส่งผลให้ขาดความสามัคคี ขาดความรู้ทางด้านวิชาการต่างๆ ขาดความเชื่อมั่น ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นจึงทำให้ไม่สนใจ ไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม อีกทั้งบุคลากรก็ลดลง กับทั้งกระแสของวัฒนธรรมจากภายนอกจึงทำให้ผู้คนสนใจเรื่องอื่นๆ มากขึ้นและสมาชิกให้ความสำคัญในการรวมกลุ่มลดลง” (ชูธิมาม่วงมั่ง, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2561)

เกรียงศักดิ์ เวฬุนารักษ์ ให้สัมภาษณ์ว่า “การเข้าถึงข้อมูลใหม่ๆ เช่น การตรวจสอบหรือการรับรู้จริงของสมาชิกขาดความเชื่อมั่นไม่แน่ใจ เพราะโรงสีโตมาแบบก้าวกระโดด สิ่งก่อสร้างหลายล้านบาท ทำให้เกิดช่องว่างการให้ข้อมูล คาดว่าจะเป็นปัญหากับเรื่องระบบของโรงสีที่มีขนาดใหญ่มากขึ้น และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มโรงสีในการเข้าไปหาสมาชิกแบบเก่าที่เป็นต้นทุนเดิมหายไป” (เกรียงศักดิ์ เวฬุนารักษ์, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2561)

ศิลาธนูศักดิ์ ศรีมันตะ ให้สัมภาษณ์ว่า “หน้าฤดูการเก็บผลผลิตลานตากข้าวไม่เพียงพอ ทำให้สมาชิกขายข้าวสดให้พ่อค้ากลุ่มอื่น และกฎระเบียบของการทำเกษตรอินทรีย์มีเยอะ เกิดความยุ่งยาก” (ศิลาธนูศักดิ์ ศรีมันตะ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

สมหมาย สามสี ให้สัมภาษณ์ว่า “ในปี 2560 ที่ผ่านมาราคาข้าวตกต่ำมาก เนื่องจากเป็นเพราะกลไกการตลาดด้วย สมาชิกหลายคนเลยต้องลาออกไปเข้ากับกลุ่มเกษตรอินทรีย์จังหวัด เพราะวามนโยบายของรัฐสร้างแรงจูงใจให้กับเกษตรกร คือ ปีที่ 1 : 1 ไร่ 2,000 บาท ปีที่ 2 : 1 ไร่ 3,000 บาท ปีที่ 3 : 1 ไร่ 4,000 บาท ซึ่งนโยบายของรัฐเช่นนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มมากเช่นกัน ซึ่งทำให้ทางกลุ่มได้รับผลผลิตข้าวลดลง หรือถ้าเข้าสู่ฤดูการทำนา เช่นช่วงไถนา น้ำมันจะขึ้นราคา ก็เพราะกลไกการตลาด” (สมหมาย สามสี, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2561)

ธวัช ทองน้อย ให้สัมภาษณ์ว่า “ในเรื่องการดำเนินงานงบประมาณมีน้อย บางครั้งก็สะดุด เพราะต้องจ่ายค่าเสื่อมวัสดุอุปกรณ์เยอะ ค่าใช้จ่ายจึงเพิ่มขึ้น ในส่วนของการจัดการภายในองค์กรก็สามารถยืดหยุ่นให้กับกรรมการบริหารได้ ยังให้ออกาสในการบริหารต่อไป เพราะถือว่าบุคคลกลุ่มนี้เป็นคนที่เสียสละเพื่อส่วนรวม เพื่อชุมชนตนเอง” (ธวัช ทองน้อย, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2561)

มา ลาพัง ให้สัมภาษณ์ว่า “สมาชิกยังขาดความเข้าใจในเรื่องการจัดการด้านงบประมาณ ไม่ชัดเจน เพราะสมาชิก ไม่ได้รับเงินปันผลหุ้นทุกปี แต่ตนเองไม่ได้ติดใจอะไรเพราะคิดว่าการพึ่งตนเอง ทำงานของตนเอง การมีอาชีพที่ดี แล้วนำผลผลิตไปขายให้กับกลุ่มมีรายได้ที่เป็นของตนเองและได้มากกว่าเงินปันผลหุ้น มีพอยู่ออกกิน พอเพียงและพอประมาณ” (มา ลาพัง, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2561)

บุญมา มาตขาว ให้สัมภาษณ์ว่า “หน้าฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตทางกลุ่ม ไม่มีสถานตากข้าวที่เพียงพอให้กับสมาชิก ทำให้สมาชิกหลายคนต้องขายข้าวสดให้กับพ่อค้าเร่ที่มารับซื้อข้าวทั่วไป” (บุญมา มาตขาว, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

ทองพูล กรองทอง ให้สัมภาษณ์ว่า “สมาชิกกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติที่บ้านกุดแดงได้ลาออกไปแล้วประมาณ 30 คน ไปเข้ากับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จังหวัดยศฐาภรณ์ ทำให้สมาชิกกลุ่มเดิมลดลงกลุ่มก็ได้รับผลผลิตข้าวลดลงเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น จึงทำให้กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น” (ทองพูล กรองทอง, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

พิทักษ์ ศรีวสุทธิ์ ให้สัมภาษณ์ว่า “กลุ่มหรือองค์กรยังขาดการประสานงานกับทางสมาชิก อาจจะเนื่องด้วยเพราะว่าทางชมรมคงมีงานต้องรับผิดชอบมากขึ้น หรือการกระจายข่าวสารคงไม่ทั่วถึง ตนเองไม่เคยเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม แต่ว่าปัจจุบันนี้ภาครัฐมีนโยบายให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์ ชาวบ้านบางคนก็ไปเป็นสมาชิกกับกลุ่มเกษตรกรจังหวัดยศฐาภรณ์ บางคนเป็นเกษตรกรอินทรีย์แบบแฝง” (พิทักษ์ ศรีวสุทธิ์, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2561)

พรจิตร เวฬุวนารักษ์ ให้สัมภาษณ์ว่า “สมาชิกยังขาดความเข้าใจในระเบียบของมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ และขาดการบันทึกแฟ้มข้อมูลรายละเอียดประวัติฟาร์ม” (พรจิตร เวฬุวนารักษ์, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

ทิพยเนตร แก่นจำปา ให้สัมภาษณ์ว่า “ฤดูกาลรวบรวมผลผลิต สมาชิกไม่มีที่ตากข้าว เนื่องจากลานตากข้าวไม่เพียงพอ จึงทำให้สมาชิกขายข้าวสดให้กับพ่อค้ากลุ่มอื่น” (ทิพยเนตร แก่นจำปา, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

มงคล อ่างแก้ว ให้สัมภาษณ์ว่า “สมาชิกบางคนยังขาดความเข้าใจในเรื่องสวัสดิการเงินปันผลหุ้น ไม่มีความชัดเจนในเรื่องการบริการให้กับสมาชิก และสมาชิกบางคนไม่ได้เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง เนื่องจากระยะทางเป็นอุปสรรค” (มงคล อ่างแก้ว, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

สายตา ทองน้อย ให้สัมภาษณ์ว่า “สมาชิกของกลุ่มเดิม ไปเข้ากับกลุ่มเกษตรอินทรีย์จังหวัดชัยโสธร เพราะภาครัฐสร้างแรงจูงใจได้มากกว่า จึงทำให้สมาชิกกลุ่มเดิมลดลง” (สายตา ทองน้อย, สัมภาษณ์, 22 พฤษภาคม 2561)

บัวทอง บุญศรี ให้สัมภาษณ์ว่า “เงินทุนหมุนเวียนมีน้อย ทำให้ขาดงบประมาณไม่พอจ่าย เพราะสมาชิกในกลุ่มทำประกันราคาข้าว เนื่องจากต้องซื้อข้าวในราคาที่สูงกับสมาชิกแต่เวลาขายๆ ในราคาต่ำ จึงทำให้เกิดปัญหาภายในกลุ่ม กลุ่มก็ไม่มีนโยบายกักตุนสินค้าไว้เพื่อเก็งกำไร” (บัวทอง บุญศรี, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

ปัญหากระบวนการดำเนินงานของภาคประชาสังคมกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติด้านงบประมาณมีน้อยและมีจำกัด การจัดซื้อข้าวเปลือกเพื่อมาแปรรูปเป็นข้าวสารต้องลงทุนสูง สอดคล้องกับ (ณัฐพงษ์ คันทรส: 2552) พบว่า ปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรมในด้านการรวมกลุ่มประชาสังคม พบว่า เกิดจากความหลากหลายของประชาชนในเขตพื้นที่ และข้อจำกัดในด้านงบประมาณการสนับสนุนในการทำกิจกรรมภาคประชาสังคมและสอดคล้องกับ (พานิชย์ บุญบรรลุ: 2550) ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของกลุ่มประชาสังคม พบว่า ทุกกลุ่มยังมีปัญหาต่อการมีส่วนร่วมคือ กลุ่มประชาสังคมไม่ทราบถึงสิทธิของตนในการเข้ามีส่วนร่วมต่อการพัฒนาท้องถิ่นและโอกาสที่จะเข้ามีส่วนร่วมก็น้อย

3.2 แนวทางการแก้ไขปัญหากระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมภาคประชาสังคม เพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

พงษ์มรินทร์ แก้วใส ให้สัมภาษณ์ว่า “คนในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความรับผิดชอบ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน คนต้องเข้าใจงาน มีความรักความสามัคคี ความเอื้ออาทรต่อกัน ชาวบ้านควรมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานให้มากขึ้น” (พงษ์มรินทร์ แก้วใส, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2561)

ชุติมา ม่วงมัน ให้สัมภาษณ์ว่า “กลุ่มหรือองค์กรต้องรักษามาตรฐานของตนเองให้มีความมั่นคงและประสานงานกับสมาชิกให้มีความเข้าใจสิทธิของตนเอง ให้สำนึกรักชุมชนให้รู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของชุมชน และทางเจ้าหน้าที่ของรัฐควรที่จะประสานงานให้กับทางกลุ่มได้ รับทราบ และเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ให้กับประชาชนเพื่อความถูกต้อง ตรงกัน มีคุณภาพ นอกจากผลิตข้าวอินทรีย์แล้ว ต่อไปคิดว่าควรให้ฝ่ายส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนส่งเสริมให้สมาชิกปลูกพืชตระกูลถั่วด้วย เพราะเป็นพืชเศรษฐกิจเลยทีเดียว” (ชุติมา ม่วงมัน, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2561)

พระครูวิสุทธิปัญญาาคม ให้สัมภาษณ์ว่า “ต้องประชุมนอกรอบหรือประชุมพิเศษ นำเอาหลักธรรมมาปฏิบัติ อปทานิยธรรม เป็นหลักธรรมใช้สำหรับการปกครอง เพื่อป้องกันมิให้

การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย แต่กลับเสริมให้เจริญ สามารถนำไปใช้ได้ทั้งหมู่ชนและผู้บริหารบ้านเมือง สำหรับหมู่ชนและการบริหารบ้านเมือง เป็นหลักในการปกครองโดยปฏิบัติตามหลักการร่วมรับผิดชอบ โดยหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่างๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หาแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน โดยสม่ำเสมอ เอาหัวหน้าแต่ละแผนกมาคุยกันเพื่อหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม อย่าปล่อยให้ปัญหาหมักหมมนานที่สุด เมื่อมีปัญหาต้องรีบประชุมทันที ให้ความเคารพและรับฟังความคิดของผู้อาวุโสเพราะว่าผู้อาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์ยาวนาน ดังนั้นต้องให้เกียรติในฐานะที่เป็นผู้รู้และมีประสบการณ์” (พระครูวิสุทธิปัญญาาคม, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2561)

เกรียงศักดิ์ เวฬุวนารักษ์ ให้สัมภาษณ์ว่า “ต้องสร้างฐานการเรียนรู้หลังจากฟังนโยบายของกลุ่มโรงสีหรือรับรู้ทิศทางแล้ว การแบ่งฐานการเรียนรู้ เช่น การทำน้ำยาล้างจาน แล้วแบ่งกันไปใช้ แล้วจะเกิดความเป็นที่เป็นนื่อง ความคุ้นเคยกันและอีกประเด็นหนึ่งต้องสร้างรูปธรรมในแปลง ปลูกแต่ข้าวอินทรีย์อย่างเดียวไม่ได้ ต้องทำวนเกษตร เกษตรผสมผสานเน้นการสร้างตลาด แปรรูปและเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะชุมชนนาโสมีอัตลักษณ์เด่นหลายอย่าง ตัวโรงสีเป็นศูนย์กลางในการสร้างเครื่องมือให้คนเข้ามาในชุมชน แล้วเชื่อมกับหน่วยงานอื่น เพื่อให้หน่วยงานต่างๆ เข้ามาศึกษาในเรื่องประสบการณ์การสร้างโรงสี กระจายไปสู่ชาวบ้านที่มีความเด่นหรือกระจายออกสู่ชุมชน เพราะโรงสีจะตั้งรับแต่ข้าวอย่างเดียวไม่ได้ ในปัจจุบันนี้โรงสีมีขนาดใหญ่เกินไป ควรลดขนาดของโรงสีลงมา แล้วสร้างกระบวนการเรียนรู้กับชุมชน เพื่อที่จะนำเอาคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงานร่วมกัน” (เกรียงศักดิ์ เวฬุวนารักษ์, สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2561)

ศีลธนูศักดิ์ ศรีมันตะ ให้สัมภาษณ์ว่า “ภายในองค์กรไม่ค่อยจะมีปัญหาอะไร หรือว่าถ้าหากมีก็ไม่ใช่ปัญหาใหญ่โต ปัญหาที่เกิดขึ้นก็เป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ ปรับเปลี่ยนแก้ไขไปตามสถานการณ์ในแต่ละวัน เนื่องจากว่า กิจการธุรกิจโรงสีข้าวจึงต้องรู้วิธีการจัดการด้านตลาด ต้องมีความสามารถคิด วิเคราะห์การตลาดได้ด้วย กลุ่มจึงจะไม่เสียเปรียบพวกพ่อค้านายทุน องค์กรจึงจะอยู่รอดได้” (ศีลธนูศักดิ์ ศรีมันตะ, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2561)

จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ยึดโยงภาคประชาสังคมอย่างสำคัญก็คือ “ความร่วมมือ” เป็นอันดับแรก ดังเห็นได้ว่าลักษณะที่โดดเด่นประการหนึ่งก็คือ การรวมกันเป็นกลุ่ม ชุมชน องค์กร ยังรวมถึงเครือข่ายอีกชั้นหนึ่ง บรรทัดฐานแห่งความร่วมมือจึงเป็นหัวใจประการหนึ่งของประชาสังคม และประชาสังคมอาศัยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งนี้ก็โดยการเน้นจุดร่วม ได้แก่ ประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์ร่วม (ประเวศ วะสีและสุลักษณ์ ศิวรักษ์ 2543: 271) สอดคล้องกับ (อาแว มะแส 2553 อ้างถึงใน อภิชาติ พิบูลย์ 2554: 67) พบว่า สังคมชนบท สมาชิกของชุมชนมักจะมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ใกล้ชิดผ่านระบบเครือญาติและยัง

ยึดโยงด้วยวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนามักจะดำเนินการในรูปของ การทำกิจกรรมร่วมด้วยเสมอการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่สำคัญต่อการ ยกระดับคุณภาพสังคมในชุมชน ทั้ง 4 ด้านด้วยกันคือ ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ด้านความ ครอบคลุมทางสังคม ด้านความสมานฉันท์ทางสังคมและด้านการสร้างความเข้มแข็ง สอดคล้องกับ (ธีรยุทธ บุญมี และอเนก เหล่าธรรมทัศน์ อ้างอิงใน โกวิทช์ พวงงาม 2553: 323) สองนักคิดคน สำคัญ ที่ได้ให้ความสนใจ กับเรื่อง ประชาสังคม ธีรยุทธ มองว่าการแก้ปัญหาพื้นฐานทางสังคมนั้น ควรให้ความสำคัญกับ “พลังที่สาม” หรือพลังของสังคม หากแม้สังคมโดยรวมมีความเข้มแข็ง นัก ธุรกิจ นักวิชาชีพ นักศึกษา ปัญญาชนกลุ่มชาวบ้านที่สามารถร่วมแรงร่วมใจกันผลักดันสังคมและ พัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตน ปัญหาต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้สังคมที่ เข้มแข็งจะเน้นลักษณะที่กระจายกระจาย พลังทางสังคมที่มาจากทุกส่วน ทุกวิชาชีพ ทุกระดับ รายได้ ทุกภูมิภาคของประเทศและธีรยุทธ บุญมี ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ประชาสังคมคือสังคมที่มี ความกระตือรือร้น เองงานมาดกแถลงร่วมกันในประเด็นร่วมของสังคมในสิ่งที่เป็ผลประโยชน์ โดยรวมของสาธารณะหรือส่วนรวม ซึ่งบุคคลทั้งสองยังมีความเห็นพ้องกันว่าจะต้องปลูกฝังให้ ประชาสังคมเป็นอุดมการณ์ใหม่ ที่เน้นการเป็นนอกภาครัฐและความหลากหลาย แตกต่างจากกลุ่ม ต่างๆ ในสังคม การให้การศึกษายอบรมเพื่อสร้างประชาชนให้เป็นพลเมือง กระจายการเติบโตทาง เศรษฐกิจมากขึ้นจนเกิดเป็นเมือง มีเกษตรกรรมที่ทันสมัย และให้ความสำคัญในด้านบทบาทความ เป็นประชาสังคมเช่นมียุทธศาสตร์การรวมกลุ่มของกลุ่มทางสังคม (มัสลิน รัตนภูมิ: 2554) ควรให้ ความสำคัญบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นด้านกฎหมาย รวมถึงบทบาทด้านการเมืองเพิ่มมากขึ้น ด้านการสร้างกลุ่มประชาสังคมด้านการแสวงหาความรู้เพื่อนำมาในการพัฒนาท้องถิ่น การสร้าง กลุ่มประชาสังคมด้านความรับผิดชอบต่อสาธารณะในฐานะพลเมือง สอดคล้องกับ (สายัญ จิตตา: 2553) การให้ความรู้ทางการเมืองคือ ให้ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิ ทางการเมืองตามแนวทางในระบอบประชาธิปไตย เพื่อเป็นการเสริมสร้างแนวทางการเมืองภาค ประชาชน เป็นการพัฒนาด้านสิทธิของประชาชน เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชน ชุมชน มีพลังเข้มแข็งเพียงพอที่จะไปคานอำนาจกับพรรคการเมือง ที่จะมาแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและ ผลประโยชน์ของประชาชน การสร้างความสำนึกทางการเมืองเช่น มีการวางแผนตามขั้นตอน โดย ขั้นตอนการดำเนินการใดๆ ก็ตามจะต้องให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นอย่างเป็นทางการ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชน ชุมชน สร้างจิตสำนึกในชุมชนให้เห็นความสำคัญใน หน้าที่และความเป็นเจ้าของชุมชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย : กรณีศึกษากลุ่มโรงเรียนวิชาชีพมัธยมศึกษาในชุมชนท้องถิ่น ตำบลนาโถ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ผู้วิจัยจะสรุปการวิจัยตามวัตถุประสงค์ อภิปรายผลและข้อเสนอแนะตามลำดับ

1. สรุปการวิจัย

1.1 ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในชุมชนท้องถิ่น

ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนากลุ่มโรงเรียนวิชาชีพมัธยมศึกษาในชุมชนท้องถิ่น มีความเด่นชัด ผู้นำชุมชนหรือผู้นำกลุ่ม เป็นผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดี ทุ่มเทกับการทำงานและมีความเสียสละ มีความรับผิดชอบ ทำอะไรทำจริง มีเหตุมีผล เปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น ช่วยกันคิดตัดสินใจ และแนวทางแก้ไขปัญหาที่จะเกิดประโยชน์ต่อชุมชน เป็นที่เคารพและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและภายนอกชุมชน เป็นผู้นำในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐหรือกลุ่มเครือข่ายได้ดี มีแต่อยากให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดี มีรายได้ มีแนวคิดในการพัฒนาคืออยากสร้างงานสร้างอาชีพไว้ให้ลูกหลานภายในชุมชนในอนาคตด้วย รวมทั้งยังมี ทูตทางสังคม ชรรมนูญตำบล การสื่อสารเทคโนโลยี ที่ยังเป็นปัจจัยเกื้อหนุนในการส่งเสริมประชาสังคมนั้นด้วย

ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า สมาชิกมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากเงินปันผลตามหุ้นกับทั้งเงินเฉลี่ยคืนให้กับสมาชิก และเงินส่วนต่างตามปริมาณข้าวที่นำมาขาย ทำให้ผลประโยชน์กระจายไปยังสมาชิก การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม/องค์กรเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพันและมีความเป็นเจ้าของ คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สำหรับสมาชิกบ้านนาโถ โสภขุมปุณ ทำลาด ป่าหวาย โลกสวาท ดงเย็น หนองแคน หนองผือน้อยและสันติสุข มีความเข้าใจในสิทธิของคน มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมอบรม มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

สำหรับสมาชิกที่บ้านกุดแดงหมู่ 5 และสมาชิกบ้านนาซิมบางส่วนหมู่ 6 ได้ลาออกไปเข้ากับกลุ่มอื่นคือกลุ่มเกษตรอินทรีย์จังหวัดยศธร เพราะเนื่องจากว่านโยบายของรัฐส่งเสริมให้เกษตรกรทำนาเกษตรอินทรีย์ แต่หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องมิได้มีการประสานงานไปยังองค์กร/กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ โดยสมาชิกบ้านกุดแดงและสมาชิกบ้านนาซิมในส่วนนี้จึงขาดความเข้าใจในสิทธิของตนเองที่ตนเองจะได้รับจากกลุ่มและขาดการมีส่วนร่วมในรับผลประโยชน์จากการเป็นสมาชิกกลุ่ม ดังนั้น จึงทำให้กลุ่ม/องค์กรไม่มีสมาชิกจากกุดแดงทุกครอบครัวและนาซิมเป็นบางส่วน

ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า องค์กรชุมชน การมีโครงสร้างขององค์กรมีความชัดเจน การบริหารงานเป็นรูปแบบคณะกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการได้มาจากการเลือกตั้งจากสมาชิกในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีมีวาระ 3 ปี องค์กรชุมชนประกอบด้วย สมาชิก/คณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการที่ปรึกษา/ผู้จัดการ/ฝ่ายส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน/ฝ่ายสีข้าว จัดซื้อ แปรรูป/ฝ่ายสำนักงาน ธนาคารชุมชน/กองทุนสวัสดิการ/ฝ่ายตรวจสอบ/ฝ่ายสีข้าว/ฝ่ายคัดคุณภาพข้าว/ฝ่ายขนส่ง/เวรยาม/แม่บ้าน ซึ่งแต่ละฝ่ายจะปฏิบัติตามหน้าที่ที่ทางกลุ่มได้มอบหมายให้และตามความถนัดของตนเอง เมื่อคนในชุมชนมีความรักความสามัคคีจะทำกิจกรรมใดก็สำเร็จ กลุ่ม องค์กรร่วมมือกันทำงานเพื่อชุมชน ตอบสนองความต้องการของสมาชิก

ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า เครือข่ายชุมชน เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงประสานความร่วมมือ โดยมีการติดต่อสื่อสารที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่ร่วมมือกันคือ ศูนย์สมุนไพรวัดท่าลาด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาโส โรงพยาบาลกุดชุม เครือข่ายเกษตรอินทรีย์หรือตลาดสีเขียว เครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติหนองขอ เครือข่ายเกษตรอินทรีย์เพื่อสังคม เครือข่ายคนกล้ากินถิ่น เครือข่ายเกษตรกรทำนาปากเรือ เครือข่ายความร่วมมือภาครัฐ เครือข่ายสหกรณ์กรีนเนทและมูลนิธิสายใยแผ่นดิน เครือข่ายแฟร์เทรด จึงกล่าวได้ว่า ในบางเครือข่ายให้ความรู้ทางด้านการดูแลรักษาสุขภาพ บางเครือข่ายส่งผลผลิตกลับคืนสู่กลุ่ม บางเครือข่ายให้ความรู้ในด้านเชิงวิชาการ บางเครือข่ายก็เป็นตัวแทนส่งข้าวออกสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า การมีส่วนร่วม กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติได้เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกภาคีเครือข่ายโดยมีส่วนร่วมที่หลากหลาย ให้รู้จักการรวมกลุ่มร่วมรับผลประโยชน์ การแสดงออกด้วยความสมัครใจ ภาคประชาสังคมคือสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริง ซึ่งในเวทีประชาคมทางองค์กรชุมชนจะเปิดโอกาสให้สมาชิกเสนอความคิดเห็นและเสนอปัญหาตนเองในการทำเกษตรอินทรีย์ หรือถ้าหากสมาชิกขาดปัจจัยใด อยากให้กลุ่มช่วยเหลืออะไรในเรื่องการทำการเกษตรกรรม ก็สามารถเสนอได้ ภายในที่ประชุมก็จะนำ

ปัญหาที่เกิดขึ้น นำมาจัดลำดับปัญหาว่าควรจะแก้ปัญหาค่าก่อน เป็นการหาทางออกในการแก้ปัญหาร่วมกัน

1.2 กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า การมีวิสัยทัศน์กลุ่ม มีวัตถุประสงค์ มีแผนการดำเนินงานเป็นระบบระเบียบ มีกระบวนการดำเนินงาน เช่น การจัดการข้าวอินทรีย์ การรวบรวมผลผลิต การรับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกในราคายุติธรรม การจัดการด้านการตลาด การจัดสรรกำไรเป็นไปตามข้อตกลงของกลุ่มและกำไรที่ได้ในแต่ละปี กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติมีการส่งเสริมการพัฒนาแนวคิดให้กับสมาชิกในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเคมีมาเป็นอินทรีย์ ปรับเปลี่ยนระบบเพื่อการค้าเป็นการผลิตเพื่อยังชีพมีการผลิตที่หลากหลาย สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกษตรกรวิเคราะห์ปัญหา เช่น ปัญหาหนี้สิน สุขภาพ สิ่งแวดล้อม ปัญหาต้นทุนการผลิต พัฒนาศักยภาพผู้นำในเรื่องการจัดการ การทำธุรกิจเพื่อสร้างรายได้ให้กับกลุ่มและสร้างจิตสำนึกในการทำงานเพื่อส่วนรวม นอกจากนี้ ในกระบวนการดำเนินงานภายในองค์กรมีระบบการควบคุม มีการตรวจสอบจากสมาชิกกลุ่มและจากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ เพื่อความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน

1.3 ปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหากลุ่มภาคประชาสังคมกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

ปัญหากระบวนการดำเนินงานของภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า

1) นโยบายของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรัฐทำงานซ้ำซ้อน ขาดการประสานงานกับทางกลุ่มหรือองค์กร ซึ่งบางครั้งทำให้กลุ่มไม่มีเวลาในการปรับตัว ในด้านกฎระเบียบหรือมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไม่เหมือนกัน ทำให้สมาชิกบางคนเกิดความสับสนไม่เข้าใจในระเบียบที่จะนำไปปฏิบัติร่วมกัน

2) ภายในองค์กรชุมชนจริงๆ ยังขาดบุคลากรที่เป็นมืออาชีพ เข้ามาช่วยดูแลในเรื่องการจัดการภายในองค์กรชุมชนในการทำกิจกรรม “ด้านธุรกิจชุมชน”

3) ขาดการประชุมที่ต่อเนื่องหรือขาดการประชาสัมพันธ์กับหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง ไม่มีการอบรมประชามทุกเดือนเหมือนเมื่อก่อนและเวลามีการประชุมสมาชิกบางคนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เพียงแต่เข้ามาประชุมเพราะต้องการรับรู้หรือได้รับหนังสือแจ้งจากทางกลุ่มเท่านั้นหรือเข้ามาประชุมเพราะต้องการเบียดเบียน

4) สมาชิกบางคน บางกลุ่มยังขาดความเข้าใจในเรื่องการดำเนินงานและการปันผลหุ้น จึงทำให้เกิดความไม่พอใจในคณะกรรมการบริหาร จึงมีแนวคิดที่แตกต่างไปจากคนอื่น แต่ก็มีน้อยคน แต่โดยผู้คนส่วนมากก็จะเข้าใจกันจึงไม่ค่อยมีปัญหาอะไร ถ้าเกิดปัญหาขึ้นภายในกลุ่มก็สามารถแก้ไขได้

5) พื้นที่ (ลานตากข้าว) ไม่เพียงพอสำหรับฤดูกาลรวบรวมผลผลิต จึงทำให้สมาชิกขายผลผลิตให้กับพ่อค้าคนอื่นและมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มีหลายมาตรฐานทำให้สมาชิกเกษตรอินทรีย์เกิดความสับสน 6) ระเบียบภายในองค์กรหละหลวม ไม่มีวิธีการที่จะปรับหรือเอาผิดกับคนที่กระทำผิดมาลงโทษหรือมาจ่ายคืน

การแก้ปัญหากระบวนการดำเนินงานของภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า ผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐควรที่จะประสานงานกับทางกลุ่มก่อนจะมีนโยบาย คำสั่งออกมาเพื่อให้กลุ่ม องค์กรมีเวลาสามารถปรับตัวได้ ภายในองค์กรหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์เพื่อนำปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มมาปรึกษาหารือกันจะได้แก้ไขปัญหาได้ตรงประเด็น คิดหาหนทางที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยสม่ำเสมอ ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน ร่วมแรงร่วมใจ มีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย หรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอาจเป็นเพราะว่าขาดการประสานงานหรือ การประชาสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง ซึ่งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมีการปรึกษาหารือกันได้ในเวทีประชาคม เมื่อประชาสังคมเข้มแข็งก็ส่งผลให้องค์กรเข้มแข็งด้วย

2. อภิปรายผล

2.1 ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุมหะ จังหวัดยโสธรอย่างชัดเจน โดยเฉพาะ ผู้นำชุมชน เป็นทั้งปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้ที่จะนำพากลุ่มไปสู่เป้าหมายได้ดี เสียสละเพื่อส่วนรวม ใจเย็น ซื่อสัตย์ โปร่งใสมีความรับผิดชอบ ปฏิบัติงานจริงมีเหตุมีผล รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นและไม่ผูกขาดความเป็นเจ้าของชุมชน ในรูปแบบการบริหารงานผู้นำกลุ่มมีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี เมื่ออยู่ครบวาระในการดำรงตำแหน่ง 3 ปีแล้ว ผู้นำกลุ่มจะต้องมีการเลือกตั้งใหม่หรือมีการโหวตคะแนนเสี่ยงจากสมาชิก ถ้าหากบุคคลใดที่มีคะแนนเสี่ยงข้างมากก็จะได้เข้ามาเป็นผู้นำกลุ่ม หากแต่ว่าผู้นำกลุ่มได้

เคยมีการผลักดันเปลี่ยนหมุนเวียนกันหลายคน เช่น นายมั่น สามสี นายวิจิตร บุญสูงและนายทองหล่อ ขวัญทอง ที่เคยเข้ามาเป็นผู้นำกลุ่ม โรงเรียนข้าวชมรมรักษัธรรมชาติมาแล้ว ซึ่งล้วนเป็นคนในชุมชน ทั้งสิ้นและประกอบกับการมีทุนทางสังคม ประเพณีที่ชุมชนปฏิบัติกันมาทุกปี เช่น ประเพณีบุญคุณ ลานสู่ขวัญข้าว มีการช่วยเหลือกัน ในชุมชน การส่งเสริมให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำกิจกรรม ร่วมกันทั้งระดับสถาบันครอบครัว บุคคลและกลุ่มบุคคล เช่นคุยกันในขณะที่ทำบุญตักบาตรหรือดื่ม น้ำสมุนไพรหรือดื่มกาแฟทำให้เกิดความสัมพันธ์และเกิดประสบการณ์ จากสภาวะแวดล้อมที่ หลากหลาย ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความผูกพัน เอาใจใส่ซึ่งกันและกันมากขึ้น ที่สำคัญ กลุ่มนี้เติบโตขึ้นมาตามธรรมชาติมิใช่การแต่งตั้งแต่อย่างใด

ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า สมาชิกทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้ในเวที ประชาคม สำหรับสมาชิก ทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนจะมีการเรียกประชุมใหญ่ปี ละ 1 ครั้ง ประชุมย่อยอีกปีละ 2 ครั้ง ในเวทีประชาคมเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกเสนอปัญหาว่า มีปัญหาอะไร ขาดปัจจัยใด อยากให้กลุ่มช่วยเหลืออะไร ก็สามารถเสนอต่อที่ประชุมได้ ในเวที ประชาคมจะสรุปความคิดเห็นที่หลากหลายของสมาชิกมาเป็นผลของการประชุมได้ ลักษณะนี้มีใน เวทีประชาคมซึ่งเป็นการสร้างโอกาสให้กับผู้อื่น ไม่ได้คิดและตัดสินใจเฉพาะกลุ่มผู้นำหรือคณะ กรรมการบริหาร ยังเป็นการแสดงออกถึงการไม่ผูกขาดอำนาจและไม่ผูกขาดความเป็นเจ้าของกลุ่ม และเมื่อผลของการประชุมมีข้อตกลงร่วมกันเช่นไร จะยึดข้อสรุปของการประชุมไปสู่การปฏิบัติ โดยเคารพสิทธิของสมาชิก จุดแข็งของกลุ่ม โรงเรียนข้าวชมรมรักษัธรรมชาติคือ คุณภาพของ ผลิตภัณฑ์และวินัยของสมาชิก หรืออีกประเด็นหนึ่ง ถ้าหากสมาชิกที่ลาออกแล้ว เช่น สมาชิกบ้าน กุดแดงและบ้านนาซิม หรือถ้าจะกลับเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม โรงเรียนข้าวชมรมรักษัธรรมชาติ เหมือนเดิมก็ได้ ทางองค์กรชุมชนก็รับเข้าเป็นสมาชิกเหมือนเดิม แต่ต้องเริ่มต้นยื่นใบสมัครใหม่ เป็นสมาชิกใหม่ เพราะเนื่องจากว่าทางองค์กรชุมชนยังเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทุกคนได้เสมอ ซึ่ง องค์กรชุมชนมิได้มีการปิดกั้นแต่อย่างใด แต่ถ้าเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วจะต้องปฏิบัติตาม ระเบียบของกลุ่มอย่างเคร่งครัด เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกลุ่มประชาสังคม

ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า องค์กรชุมชน องค์กรชุมชนมีโครงสร้างชัดเจน โดย บริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการ การบริหารงานมีความยืดหยุ่นสูง มีความสามารถในการ ปรับตัว ปรับไปตามสถานการณ์ตลอดเวลาเพื่อความอยู่รอดขององค์กร/กลุ่ม ทางองค์กรชุมชนจะ ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม เช่น รับแจ้งปัญหาความต้องการของสมาชิก แลกเปลี่ยนความ คิดเห็นกับกลุ่มกิจกรรมต่างๆในชุมชนเพื่อมาประชุมร่วมกันและคณะกรรมการจะประสานงานกับ ส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการ กับทั้งจัดให้มีบริการแก่สมาชิก เช่นจัดหาปัจจัยพื้นฐาน จัดหา ทุน จัดหากิจกรรมเพื่อการพัฒนาชีวิตและสิ่งแวดล้อม ให้ความรู้เชิงวิชาการและข้อมูลข่าวสารการ

ผลิตและการตลาด กับทั้งสร้างความมั่นคงด้านผลผลิตทางการเกษตรเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ให้ข้อมูลการเกษตร วางแผนพัฒนาอาชีพของตำบลร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับทั้งรักษาผลประโยชน์เกษตรกรในชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า เครือข่ายชุมชน มีการพบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการติดต่อสื่อสารเชื่อมโยงกันในเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ซึ่งองค์กรที่จะอยู่ได้ จำเป็นที่จะต้องอาศัยเครือข่ายทั้งด้านข้อมูลข่าวสารและผลผลิตต่างๆ ที่ทางกลุ่มมีไม่เพียงพอ ก็สามารถนำผลผลิตจากเครือข่ายมาได้ เป็นการส่งเสริมซึ่งกันและกันระหว่างเครือข่าย เพื่อสร้างระบบในการแลกเปลี่ยนผลผลิตและผลิตภัณฑ์ระหว่างชุมชนในเครือข่าย หรือส่งออกผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายไปยังคนภายนอกต่อไป ที่สำคัญกลุ่มโรงเรียนวิชาชีพชุมชนศรีธรรมชาติดำเนินการขยายเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดยโสธร เป็นนโยบายของการพัฒนาจังหวัดคือ นโยบายยุทธศาสตร์ไขดาว ที่ให้กลุ่มโรงเรียนวิชาชีพชุมชนศรีธรรมชาติดำเนินการเปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ไขดาวที่อยู่ตรงกลางสำหรับช่วยขยายเครือข่ายการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ไปยังกลุ่มล้อมรอบที่เปรียบเสมือนพื้นที่ไขดาวให้กลายเป็นการรวมกลุ่มประชาสังคมที่ทำเกษตรอินทรีย์ได้ทั้งหมดในอนาคต

การมีส่วนร่วม เป็นแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนวิชาชีพชุมชนศรีธรรมชาติดำเนินการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า รู้จักการรวมกลุ่ม การแสดงออกด้วยความสมัครใจ ปลอดภัย รัฐและทุน รู้จักการณรงค์ รู้จักการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า รู้จักสิทธิตนเองหรือรับผลประโยชน์ตนเอง ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน การมีอำนาจต่อรอง

ประเด็นเรื่อง รู้จักการรวมกลุ่ม ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า คนในชุมชนนาโสได้รู้จักเข้ามารวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันภายในกลุ่มใหญ่คือกลุ่มโรงเรียนวิชาชีพชุมชนศรีธรรมชาติดำเนินการเจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนก็จะส่งเสริมให้มีกลุ่มย่อยๆ ภายในชุมชนคือกลุ่มตลาดสีเขียว กลุ่มสมุนไพร กลุ่มผลิตนมข้าวกล้อง กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มทำปุ๋ยหมักชีวภาพ กลุ่มปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ ที่กระจายไปตามหมู่บ้านต่างๆ เป็นการส่งเสริมด้านอาชีพแก่ชุมชนและเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจในชุมชน กิจกรรมดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์กลุ่ม

ประเด็นเรื่อง การแสดงออกด้วยความสมัครใจ ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า สมาชิกจะมี 2 รูปแบบคือ 1) สมาชิกที่ถือหุ้นกลุ่ม 2) สมาชิกถือหุ้นแล้วสมัครเข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งสมาชิกทั้ง 2 รูปแบบนี้จะเข้ามาร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยความสมัครใจ โดยเฉพาะสมาชิกเกษตรอินทรีย์มีสัญญาข้อตกลงร่วมกันต้องรักษากฎระเบียบร่วมกัน หรือการเข้ามาเป็นสมาชิกของแต่ละคนจะมาด้วยความสมัครใจหรือความเต็มใจ ทางองค์กรไม่ได้บังคับหรือจู่โจมมาแต่อย่างใด

แต่ถ้าหากสมาชิกเมื่อเข้ามาถือหุ้นแล้วก็เปรียบเสมือนตนเองเป็นเจ้าของกิจการ เจ้าของกลุ่มร่วมกัน ซึ่งการแสดงออกเช่นนี้เกิดจากความต้องการของภาคประชาสังคมเอง

ประเด็นเรื่อง ปลอดภัยรัฐและทุน ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่ม รัฐไม่ได้เข้าครอบงำหรือการดำเนินงานจะไม่มีนายทุนมาครอบงำ มีแต่คู่ค้า เพราะเนื่องจากว่า การมีกฎระเบียบของกลุ่มที่ยึดเป็นแนวทางดำเนินงานตามแผนงานที่คณะกรรมการขอ มติที่ประชุมใหญ่ทุกปี ในส่วนของข้อบังคับกลุ่มเกษตรกรเป็นของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพราะเนื่องจากว่าเป็นสินค้าบริโภคในชีวิตประจำวันจึงจำเป็นต้องได้รับมาตรฐานองค์การอาหาร และยา (อย.) และมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.) สำหรับเงินกู้ยืมจะนำมาจากโครงการของรัฐ เงิน กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เงินกู้ยืมจากธนาคารกรุงไทยและเงินกู้ยืมจากธนาคาร ชุมชน เพราะงบประมาณเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่มมีน้อยจึงจำเป็นต้องกู้ยืมจากแหล่งเงินทุน ใน ส่วนสำหรับเงินมัดจำค่าข้าวเปลือกได้มาจากลูกค้าจากต่างประเทศ ดังนั้นเพื่อความเข้มแข็งของ กลุ่มจึงมีการตรวจสอบจากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์

ประเด็นเรื่อง รู้จักการรณรงค์ ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า กลุ่มประชาสังคมได้มีการ รณรงค์ให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทดแทนปุ๋ยเคมี รณรงค์ให้ลด ละ เลิก สารเคมีทุกชนิด เช่น ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่า แมลง ช่วยสอดคล้องดูแลชุมชนร่วมกัน โดยปราศจากพ่อค่านายทุนที่นำเข้าปุ๋ยเคมีและสารเคมีทุก ชนิด ห้ามนำมาค้าขายในชุมชนนาโใส่ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมากสำหรับชุมชนนาโใส่เลย ทีเดียวก ภาคประชาสังคมชี้แจงให้เห็นถึงโทษถึงภัยภัยที่ตามมาสำหรับคนใช้สารเคมี เช่น ป่วยเป็น โรคมืดหนัง ป่วยเป็น โรคมะเร็ง รณรงค์ให้ปลูกพืชที่หลากหลายพืชหัวไร่ปลายนาทนการปลูกพืช เชิงเดี่ยว รณรงค์การใช้ยาสมุนไพรพึ่งตนเอง เช่น ฟ้าทลายโจร แก้วไธ่แก้วเก็บคอ ยาชาคอบเชย แก้ว ปวดท้องจุกเสียด ขมิ้นชัน รักษาโรคกระเพาะอาหาร เป็นต้น รณรงค์ให้บริโภคข้าวปลอดสาร อาหารปลอดภัย ใส่ใจในเรื่องการรักษาสุขภาพและเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน

ประเด็นเรื่อง รู้จักการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัด ว่า ชุมชนนาโใส่เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรหลักคือข้าวหอมมะลิ ทรัพยากรบุคคล และการ นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน โดยมิได้ ทำลายระบบนิเวศน์ กลุ่มประชาสังคมรู้จักนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ประหยัด เพิ่มรายได้และลดรายจ่ายในครัวเรือน มีการทำกิจกรรมที่หลากหลาย ให้รู้จักนำมา ประยุกต์ใช้ทั้งภูมิปัญญาเดิมและภูมิปัญญาใหม่ที่ผสมผสานกันได้อย่างลงตัว

ประเด็นเรื่อง การรู้จักสิทธิของตนเองหรือรับผลประโยชน์ ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า สิทธิของสมาชิกที่จะได้รับ มีตรวจสุขภาพประจำปีๆ ละ 1 ครั้งคือตรวจสารเคมีในร่างกาย ทาง องค์การจะมีการจัดโครงการตรวจสุขภาพร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนาโใส่ เพื่อให้

สมาชิกมีความปลอดภัย ด้วยความห่วงใยจากคณะกรรมการบริหารจึงจัดโครงการนี้ขึ้นมาและมีสวัสดิการชุมชนเมื่อสมาชิกเจ็บป่วยเบิกได้ ครั้งละ 1,000 บาท หรือเมื่อคนในครอบครัวของสมาชิกเสียชีวิตเบิกได้ 1,000 บาท และเงินปันผลหุ้นตามกำไรที่ได้ หรือเงินสวัสดิการอื่นเช่นเงินส่วนต่างของสมาชิกและเงินเฉลี่ยคืน จึงทำให้สมาชิกมีความกระตือรือร้นในการที่จะได้รับประโยชน์ตน

ประเด็นเรื่อง การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า ภาคประชาสังคมมีการรวมตัวตั้ง “ธนาคารชุมชน” เพื่อออมทรัพย์สำหรับสมาชิก และการเรียนรู้เรื่อง “ธุรกิจชุมชน” ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ระบบบริหารจัดการร่วมกัน “การทำเกษตรอินทรีย์” เช่น ปลูกข้าวอินทรีย์ ปลูกผักอินทรีย์ เลี้ยงสัตว์อินทรีย์ ให้อูฐจักสร้างอาชีพ ให้อูฐจักการค้าขาย โดยกิจกรรมต่างๆมีความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน กิจกรรมเหล่านี้ได้ถูกพัฒนามาเพื่อเปิด โอกาสให้ภาคประชาสังคมได้มีโอกาสพบปะเพื่อร่วมคิด ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกันมากขึ้น ตอบสนองความต้องการของชุมชน ทั้งยังช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งซึ่งกันและกัน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ เป้าหมายกระบวนการเรียนรู้คือ เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงเป็นต้นแบบในการพัฒนาให้กับกลุ่มอื่นๆ ที่สนใจได้เรียนรู้และเป็นแบบอย่างในการดำเนินงานได้ดี

ประเด็นเรื่อง การสร้างอำนาจต่อรอง ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า ชุมชนที่มีพลังต่อรองสูง เป็นกลุ่มที่ทำกิจกรรมต่อเนื่องมาตลอด มีประเพณี มีเอกลักษณ์ กลุ่มมีตราสัญลักษณ์ สินค้าเป็นของตนเองคือ ข้าวหอมมะลิ “ตราทุ่งรวงทอง” “ตราทุ่งสีทอง” และ “ตรา FAIR TRADE” เน้นผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานมีคุณภาพ เพราะว่าถ้ามีมาตรฐานจะนำไปจำหน่ายที่ใดก็ได้ การเจรจาต่อรองภาคประชาสังคมเป็นตัวแทนไปเจรจากับผู้รับผิดชอบ สำหรับการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมคือการนำเสนอปัญหาความเดือดร้อนในเวทีสาธารณะ เป็นการรวมพลังเพื่อแก้ปัญหา ร่วมที่กระทบกับทุกคน การเคลื่อนไหวในลักษณะนี้ กล่าวได้ว่าเป็นการเพิ่มอำนาจของกลุ่มประชาสังคม อีกทั้งยังช่วยรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของประชาชนและชุมชน ในการต่อรองทางด้านกรทำธุรกิจชุมชน กลุ่มภาคประชาสังคมจะเจรจากับกลุ่มธุรกิจที่เป็นกลุ่มธุรกิจเพื่อสังคม เพราะสามารถต่อรองเรื่องราคาได้ดีกว่า

2.2 กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

ผลการศึกษาวิจัยได้ชี้ชัดว่า ประชาสังคมมีบทบาทในการจัดการชุมชนท้องถิ่นและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกันด้วยการสร้างความตระหนัก ผ่านการคิด การวางแผนการดำเนินงาน มีเป้าหมายของกลุ่มชัดเจนเพราะว่าเป้าหมายการ

ดำเนินงานจะเป็นสิ่งที่นำพาให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มเป็นหลัก มีการวิเคราะห์แผนงานภายในกลุ่ม เป็นระบบระเบียบ มีการควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานจากสมาชิกภายในชุมชนด้วยกัน ปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มที่ตั้งขึ้นร่วมกัน ปฏิบัติเหมือนกันหมด มีความเท่าเทียมของภาคประชาสังคม ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น คำเนื่งถึงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป็นหลัก การดำเนินงานอาศัยความเป็นเครือญาติ ความเป็นบ้านเดียวกัน ชุมชนเดียวกัน จึงมักจะช่วยเหลือเกื้อกูล รักใคร่ผูกพันฉันพี่น้อง การมีแผนการดำเนินงานที่เป็นตัวขับเคลื่อนในกิจกรรมของกลุ่ม และการดำรงคนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้กลุ่ม หมู่บ้าน ตำบล มีความมั่นคงให้เกิดขึ้นในชุมชน มีความสงบร่มเย็น ทั้งนี้ชุมชนนาโตะเป็นชุมชนที่ให้ความเคารพผู้อาวุโส มีประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี เป็นที่ไว้วางใจสำหรับผู้คนที่เข้ามาศึกษาดูงานที่โรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติ ที่มีทั้งคนไทยและคนต่างชาติ

2.3 ปัญหาและการแก้ปัญหากระบวนการดำเนินงานภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า ปัญหากระบวนการดำเนินงาน พบว่า 1) นโยบายของรัฐบาลนโยบายไม่เอื้อต่อการทำงานระบบกลุ่ม 2) ปัญหาความไม่เข้าใจกันในเรื่องการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานและส่งผลถึงความไม่พอใจแก่สมาชิกบางกลุ่มในเรื่องการปันผลหุ้น 3) การจัดการภายในองค์กรปีนี้ได้กำไรน้อย เนื่องจากว่าต้นทุนการผลิตที่สูงกว่าโรงสีข้าวเอกชนอีกอย่างหนึ่งคือกลุ่มต้องแบกรับภาระในงานส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืนที่เป็นต้นทุนที่ไม่ก่อให้เกิดกำไร 4) ในองค์กรชุมชนยังขาดนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำปรึกษา เสนอแนะ ให้ความรู้ ข้อมูลทางวิชาการด้านการทำธุรกิจชุมชน 5) ข้าวไม่เป็นราคา ได้กำไรน้อย ผลผลิตล้นตลาด

ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า การแก้ปัญหากระบวนการดำเนินงานของภาคประชาสังคม จากปัญหาข้าวไม่เป็นราคา ได้กำไรน้อย ผลผลิตข้าวล้นตลาดทำให้ราคาตกต่ำไม่คุ้มทุน ภาคประชาสังคมได้แสดงบทบาทอย่างเด่นชัดในการเข้าไปดูแลช่วยเหลือ รวบรวมผลผลิตข้าวขายให้กับพ่อค้า ร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม ตลาดสีเขียวหรือสหกรณ์กรีนเนท การรวมกลุ่มกันขาย ทำให้สมาชิกขายผลผลิตข้าวได้ในราคาที่สูงกว่าท้องตลาดทั่วไป คุณภาพการผลิตที่ปลอดภัย สารเคมีตกค้าง การผลิตผักปลอดสารหลังการเก็บเกี่ยวข้าว การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า ใช้การจัดการแบบมีส่วนร่วมที่มุ่งให้เกิดการเข้าใจ การเรียนรู้และพัฒนางานร่วมกัน เป็นที่ยอมรับในศักยภาพในความสามารถ หรือการที่ผู้ประสบปัญหาได้มาทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดการรู้จักมักคุ้นกันมากขึ้น มีพื้นที่ให้ใช้ความสามารถมาแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมจากการทำงานร่วมกันสามารถขยายผลไปสู่ความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชนต่อไป

บทบาทของภาคประชาสังคมในการเข้ามาทำงานเพื่อส่วนรวม โดยมีการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นทั้งทางด้านงบประมาณ บุคลากร ทรัพยากรและภายในองค์กรชุมชน สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ที่เกิดขึ้นร่วมกันในแต่ละวัน เนื่องจากว่าเป็นกิจกรรมโรงสีข้าวชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มพูดคุย ประชุมหารือ ทำงานร่วมกัน เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน ได้เรียนรู้และรู้จักกันมากขึ้น มีการพึ่งพาตนเองอย่างมีศักยภาพ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือในการทำงาน เพื่อสร้างให้เกิดความสามัคคี ความรัก ความผูกพันระหว่างภาคประชาสังคมในชุมชนท้องถิ่น

3. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย: กรณีศึกษากลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษาระบบชาติในชุมชนท้องถิ่น ตำบลนาโสน อำเภอกุดชุม จังหวดยโสธร ผลการศึกษาวิจัยชี้ชัดว่า

3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

3.1.1 ควรเพิ่มบทบาทภาคประชาสังคมในเวทีประชาคม ให้ส่งเสริมสนับสนุนและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นและสมาชิก เห็นความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมหรือสร้างแนวคิดการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นกับภาคประชาสังคมในการกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น

3.1.2 กลุ่ม/องค์กร ส่งเสริมการจัดเวทีประชาคมรูปแบบต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ประชาสังคมได้มีโอกาสฝึกฝน ให้ความรู้ ความเข้าใจ เช่น เรื่องการจัดทำแผนการดำเนินงาน การวิเคราะห์กลุ่มและกระบวนการกลุ่ม ให้เกิดขึ้นในเวทีประชาคมด้วยเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม/องค์กรเอง

3.1.3 ในองค์กรชุมชนควรที่จะประสานให้มีนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำปรึกษา เสนอแนะ หรือส่งเสริมความรู้ข้อมูลทางวิชาการในด้านการทำธุรกิจชุมชนเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินกิจการที่กำลังขยายใหญ่ให้เติบโตเพิ่มขึ้น

3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 เพื่อศึกษาบทบาททางการเมืองของภาคประชาสังคมในชุมชนท้องถิ่น

3.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยใน จังหวดยโสธร

3.3 ข้อเสนอแนะในด้านนโยบาย

3.3.1 เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของภาคประชาสังคมร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้าใจในหลักการการทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชนท้องถิ่น

3.3.2 หน่วยงานที่รับผิดชอบและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมมือกันจัดอบรมกับภาคประชาสังคมและประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องประชาสังคม เพื่อที่จะแสดงบทบาทได้อย่างถูกต้อง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กานต์ชนก ประกาศวุฒิสาร. (2552). “การเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในเมืองเชียงใหม่ต่อประเด็นปัญหาที่เกิดจากความเป็นเมือง ระหว่างปี พ.ศ. 2540 - 2552.” *วารสารทางวิชาการสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 21 (1), 173-213.
- เกรียงศักดิ์ เวฬุวนารักษ์. (2561, 18 พฤษภาคม). ตัวแทนเครือข่ายชุมชน สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- โกวิท พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- _____. (2553). *แนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ขรรค์เพชร พลบูรณ์. (2551). *ประชาสังคมในระดับชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- จุนวีรัตน์ นวลละออง. (2550). *ประชาสังคมในจังหวัดเพชรบุรี : กรณีศึกษากลุ่มคนรักเมืองเพชร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- จิต นิลพานิช และกฤษณ ชนพงศธร. (2552). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชูริมา ม่วงมัน. (2561, 27 พฤษภาคม). ตัวแทนองค์กรชุมชน สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- ณรงค์ บุญสวขวัณ. (2552). *การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน*. กรุงเทพฯ: เอดี สันเพรส โปรดักส์.
- ณัฐพงษ์ คันทรส. (2552). *กระบวนการประชาสังคมในเขตเทศบาลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตการเมืองการปกครอง ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2556). “แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประชาสังคม.” (พิมพ์ครั้งที่ 5). *ในประมวลสาระชุดวิชาประชาสังคมและชุมชนท้องถิ่น*. หน่วยที่ 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2548). *การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

- ทวี ศรีธิ. (2553). *การพัฒนาประชาสังคมเพื่อสร้างชุมชนทางการเมืองเข้มแข็ง: กรณีศึกษา หมู่บ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ทวีศักดิ์ นพเกษตร. (2542). *วิกฤตสังคมไทย 2540 กับบทบาทวิทยาการกระบวนการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- ทองพูล กรองทอง. (2561, 22 พฤษภาคม). ตัวแทนสมาชิกหมู่ที่ 5 บ้านโสกขุมปูน สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- ทิพย์เนตร แก่นจำปา. (2561, 19 พฤษภาคม). ตัวแทนสมาชิกหมู่ที่ 8 บ้านโสกขุมปูน สัมภาษณ์โดยสุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- ธวัช ทองน้อย. (2561, 23 พฤษภาคม). ตัวแทนสมาชิกหมู่ที่ 2 บ้านโสกขุมปูน สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- บุญมา มาตขาว. (2561, 22 พฤษภาคม). ตัวแทนสมาชิกหมู่ที่ 4 สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- บัวทอง บุญศรี. (2561, 19 พฤษภาคม). ตัวแทนสมาชิกหมู่ที่ 4 สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2552). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- ประเวศ ะสี. (2536). *แนวคิดและยุทธศาสตร์ สังคมสมานุภาพและวิชา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ประพันธ์ การดี. (2554). *การเมืองภาคประชาสังคมกับการต่อต้านแพขนานยนต์ข้ามฟากระหว่างตำบลเกาะกลางกับตำบลเกาะลันตาน้อย อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ปิยะพงษ์ บุญบงก์. (2561). “การวิเคราะห์การเมืองตามแนวคิดประชาสังคมกับชุมชนนิยม.” *ประมวลสาระชุดวิชาการวิเคราะห์การเมือง*. สาขาวิชารัฐศาสตร์ นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 -2564). จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- พระครูวิสุทธิปัญญาาคม ปัญญาคม นามสกุล (ท่าเลดี). (2561, 16 พฤษภาคม). ตัวแทนผู้นำชุมชนคนที่ 3 สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- พานิชย์ บุญบรรลุ. (2550). *การพัฒนาท้องถิ่นในทัศนะของกลุ่มประชาสังคม: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลท่าเสา อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร*. (การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- พิทักษ์ ศรีวะสุทธิ. (2561, 21 พฤษภาคม). ตัวแทนผู้นำชุมชนคนที่ 6 สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- พรจิตร เวฬุวนารักษ์. (2561, 19 พฤษภาคม). ตัวแทนผู้นำชุมชนคนที่ 7 สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- พงษ์มรินทร์ แก้วใส. (2561, 29 พฤษภาคม). ตัวแทนผู้นำชุมชนคนที่ 2 สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 บ้านทรัพย์สมบูรณ์ ตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- ภมรรัตน์ สุธรรม. (2546). *พลวัตชุมชนกับการพึ่งตนเองในภาคตะวันตก*. สมุทรสาคร: พิมพ์ดี.
- มา ลาพัง. (2561, 17 พฤษภาคม). ตัวแทนสมาชิกหมู่ที่ 3 บ้านท่าลาด สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- มัสลิน รัตนภูมิ. (2554). *บทบาทของประชาสังคมในการพัฒนาท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเคา จังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- มงคล อ่างแก้ว. (2561, 22 พฤษภาคม). เป็นตัวแทนสมาชิกหมู่ที่ 9 บ้านดงเย็น สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอง อำเภอสอย ดาว จังหวัดจันทบุรี.
- มัน สามสี. (2561, 23 พฤษภาคม). เป็นตัวแทนผู้นำชุมชน คนที่ 1 สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- ยุทธการ หัวหาญ. (2552). *การเมืองภาคประชาสังคมกับการพัฒนาประชาธิปไตย : กรณีศึกษา สัมชชาคนจน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.

- รัตนา ปัชฌาย์. (2558). *บทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลกับการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่น : กรณีศึกษาในพื้นที่ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี*. (ภาคนิพนธ์ปริญญา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, จันทบุรี.
- วิจิตรา ศรีสอน. (2553). *บทบาทของประชาสังคมที่มีต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน*. (ปริญญา รัฐศาสตรดุษฎีนิพนธ์ ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, กรุงเทพฯ.
- เว็บไซต์ www.greennet.or.th/article/1843.net ออนไลน์ สืบค้นเมื่อ วันที่ 8 ธันวาคม 2560.
- ศีลธนูศักดิ์ ศรีมันตะ. (2561, 19 พฤษภาคม). *ตัวแทนผู้นำชุมชนคนที่ 4 สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร*. บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- สายัญ จิตตา. (2553). *กระบวนการสร้างการเมืองภาคประชาสังคมของเทศบาลตำบลชัยสมรภูมิ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- สาวินี รอดสิน. (2554). *ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- สายตา ทองน้อย. (2561, 22 พฤษภาคม). *ตัวแทนสมาชิกกลุ่มหมู่ที่ 11 บ้านนาไผ่ สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร*. บ้านเลขที่ 91 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- สุลักษณ์ ศิวลักษณ์, ประเวศ ะสี. (2543). *วิถีสังคมไท สรรนิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่ง ศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สมหมาย สามสี. (2561, 18 พฤษภาคม). *ตัวแทนสมาชิกกลุ่มหมู่ที่ 1 บ้านนาไผ่ สัมภาษณ์โดย สุมารีย์ ชูจิตร*. บ้านเลขที่ 92 / 2 หมู่ที่ 6 ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี.
- อนุชาติ พวงสำลี และ กฤตยา อาชวนิจกุล. (2542). *ขบวนการประชาสังคมไทย : ความเคลื่อนไหว ภาคพลเมือง*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- อาภรณ์ จันสมวงศ์ และ พีรพัฒน์ โกศลศักดิ์สกุล. (2542). *บทสังเคราะห์ความเคลื่อนไหวของภาคี อันหลากหลายในขบวนการประชาสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

- อภิชาติ พิบูลย์. (2554). *บทบาทของการเมืองภาคประชาชนในการเสริมสร้างความสมานฉันท์
ศึกษากรณีตำบลในวงใต้ อำเภอละอุ่น จังหวัดระนอง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตร
มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- อภิชาติ สวานประเสริฐ. (2553). *บทบาทของประชาสังคมในการจัดทำแผนชุมชน ศึกษา
เปรียบเทียบชุมชนในเขตเมืองและเขตชนบท ในอำเภอเมืองนครปฐม จังหวัด
นครปฐม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนใน
การพัฒนา*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.).
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2543). *การเมืองภาคพลเมือง : ผู้สืบทอดใหม่*. กรุงเทพฯ:
โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- อำภรณ์ ช่างเกวียน. (2540). *ปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่า
ชายเลนชุมชน ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอลิเกา จังหวัดตรัง*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- Cohen and Uphoff. (1980). "Participation's place in Rural Development : Seeking Clarify
Through Specificity". World Development. P.8.
- William W. Reeder. (1974). *Some Aspects of The Informal Social Participation of Farm Families
In New York State*. NewYork, Comell University.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

สภามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ปัจจัยส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย : กรณีศึกษา
กลุ่มโรงเรียนชาวมรรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น ตำบลนาไผ่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

ตอนที่ 1 ปัจจัยที่ส่งเสริมภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนชาวมรรักษ์
ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

1. การสร้างจิตสำนึกของประชาชนที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มโรงเรียนชาวมรรักษ์
ธรรมชาติ มีวิธีการอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม เครือข่ายชุมชน กลุ่มโรงเรียนชาวมรรักษ์ธรรมชาติ
มีลักษณะอย่างไร
3. ผู้นำชุมชนท้องถิ่น มีวิธีการส่งเสริมภาคประชาสังคมอย่างไร

ตอนที่ 2 กระบวนการดำเนินงานหรือกิจกรรมของกลุ่มภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนา
ประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนชาวมรรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

1. การดำเนินการของกลุ่มโรงเรียนชาวมรรักษ์ธรรมชาติ องค์กรชุมชน มีการสร้าง
กติกาหรือระเบียบภายในกลุ่มอย่างไร
2. ในด้านการเตรียมทรัพยากรในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มโรงเรียนชาวมรรักษ์
ธรรมชาติมีวิธีการดำเนินการอย่างไร
3. การจัดการตนเองภายในกลุ่มโรงเรียนชาวมรรักษ์ธรรมชาติ องค์กรชุมชน มีวิธีการ
อย่างไร

ตอนที่ 3 ปัญหาและแนวทางการแก้ไขกระบวนการดำเนินงานของภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนา
ประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนชาวมุสลิมในประเทศไทยในชุมชนท้องถิ่น

1. ปัญหา ในกระบวนการดำเนินงานภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของกลุ่ม
โรงเรียนชาวมุสลิมในประเทศไทยในชุมชนท้องถิ่น มีอะไร

2. แนวทางการแก้ไขปัญหา ในกระบวนการดำเนินงานภาคประชาสังคมเพื่อพัฒนา
ประชาธิปไตยของกลุ่มโรงเรียนชาวมุสลิมในประเทศไทยในชุมชนท้องถิ่น อย่างไร

ปิดการสัมมนา

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ

ศุมารีย์ ชูจิตร

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์

1. ดร. มั่น ตามลี

- อายุ 64 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านโสกชุมพล ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก เป็นประธานกลุ่มโรงเรียนข้าวหอมมณีธรรมชาติ เป็นผู้นำกลุ่มมีแนวคิดด้านการพัฒนา เป็นปราชญ์ชาวบ้านและมีความสามารถติดต่อประสานงานกับเครือข่ายภายนอกได้ดีทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อดีตเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 – 2551 รวมระยะเวลา 18 ปี

2. ดร. พงษ์มรินทร์ แก้วใส

- อายุ 58 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านป่าหวาย ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร เป็นผู้นำด้านการปกครองส่วนท้องถิ่นและเป็นสมาชิกกลุ่มในการทำเกษตรอินทรีย์

3. นางชุติมา ม่วงมัน

- อายุ 45 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านโสกชุมพล ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก เป็นผู้จัดการกลุ่มโรงเรียนข้าวหอมมณีธรรมชาติ จัดการเรื่องต้นทุนเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่าย จัดการเรื่องตลาด เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ขยายขีดความสามารถในการแข่งขันและหาตลาดรับซื้อรายใหม่ๆ เพื่อรองรับปริมาณข้าวจากสมาชิกกลุ่มที่เพิ่มขึ้น

4. พระครูวิสิฐปัญญาคม ประพันธ์ ปัญญาโคโม (นามสกุล ท่าเลดี)

- อายุ 43 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านห้วยแก้ว ตำบลกำแพง อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้าน โสกชุมพล เป็นผู้นำทางพระพุทธศาสนา สืบสานวัฒนธรรมประเพณีภายในชุมชน ให้คำแนะนำปรึกษา แต่ไม่มีตำแหน่งในการจัดการกลุ่มโรงเรียนข้าวหอมมณี ซึ่งทำหน้าที่สืบสานงานต่อจาก พระครูสุภาจารวัฒน์ (สีหา สุภาจาโร) ปัจจุบันมรณภาพแล้ว

5. นายเกรียงศักดิ์ เวฬุวนารักษ์

- อายุ 46 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านท่าลาด ตำบลนาโไ้ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการปลูกสมุนไพรเขตอำเภอกุดชุม อำเภอทรายมูล มูลนิธิส่งเสริมสุขภาพไทย กรรมการมูลนิธิแพทย์แผนไทยโรงพยาบาลกุดชุม ประธานชมรมหมอยาพื้นบ้านและผู้สนใจ รพ.สต.นาโไ้ ประธานศูนย์สุขภาพและพัฒนาวัตถุเสพติดสมุนไพรวัดท่าลาด

6. นายศีลธนูศักดิ์ ศรีมันตะ

- อายุ 58 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านสันติสุข
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก เป็นกำนันตำบลนาโไ้ มีอาชีพเกษตรกรกรรม ทำนาเกษตรอินทรีย์ เป็นสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 – ปัจจุบัน

7. นายสมหมาย สามลี

- อายุ 64 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านนาโไ้ ตำบลนาโไ้ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- หน้าที่หลักมีอาชีพ เกษตรกรรม ทำนาเกษตรอินทรีย์ เป็นสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 – ปัจจุบัน

8. นายธวัช ทองน้อย

- อายุ 62 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านโสกชุมพูน ตำบลนาโไ้ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก เป็นรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาโไ้ เป็นรองคณะกรรมการการจัดการกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ มีอาชีพ เกษตรกรรม ทำนาเกษตรอินทรีย์ เป็นสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน

9. นางมา ลาพัง

- อายุ 62 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านท่าลาด ตำบลนาโไ้ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- หน้าที่หลัก มีอาชีพ เกษตรกรรม ทำนาเกษตรอินทรีย์ เป็นสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 – ปัจจุบัน

10. นางบุญมา มาตขาว

- อายุ 56 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านป่าหวาย ตำบลนาโถ่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- หน้าที่หลักอาชีพเกษตรกรรม ทำนาเกษตรอินทรีย์เป็นสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.

2545 – ปัจจุบัน

11. นายทองพูล กรองทอง

- อายุ 62 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านกุดแดง ตำบลนาโถ่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- หน้าที่หลักอาชีพเกษตรกรรม ทำนาเกษตรอินทรีย์ เป็นสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.

2557 – ปัจจุบัน

12. นายพิทักษ์ ศรีวะสุทธิ

- อายุ 54 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านนาซิม ตำบลนาโถ่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีอาชีพ เกษตรกรรม ทำนาเกษตรอินทรีย์

13. นางพรจิตร เวฬุวนารักษ์

- อายุ 44 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านหนองแคน ตำบลนาโถ่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) อาสาพัฒนาความมั่นคงสังคมและมนุษย์ (อพม.) มีอาชีพ เกษตรกรรม ทำนาเกษตรอินทรีย์ เป็นสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 – ปัจจุบัน

14. นางทิพยเนตร แก่นจำปา

- อายุ 46 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านหนองฝื่อน้อย ตำบลนาโถ่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก มีอาชีพเกษตรกรรม ทำนาเกษตรอินทรีย์ เป็นสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 – ปัจจุบัน

15. นายมงคล อ่างแก้ว

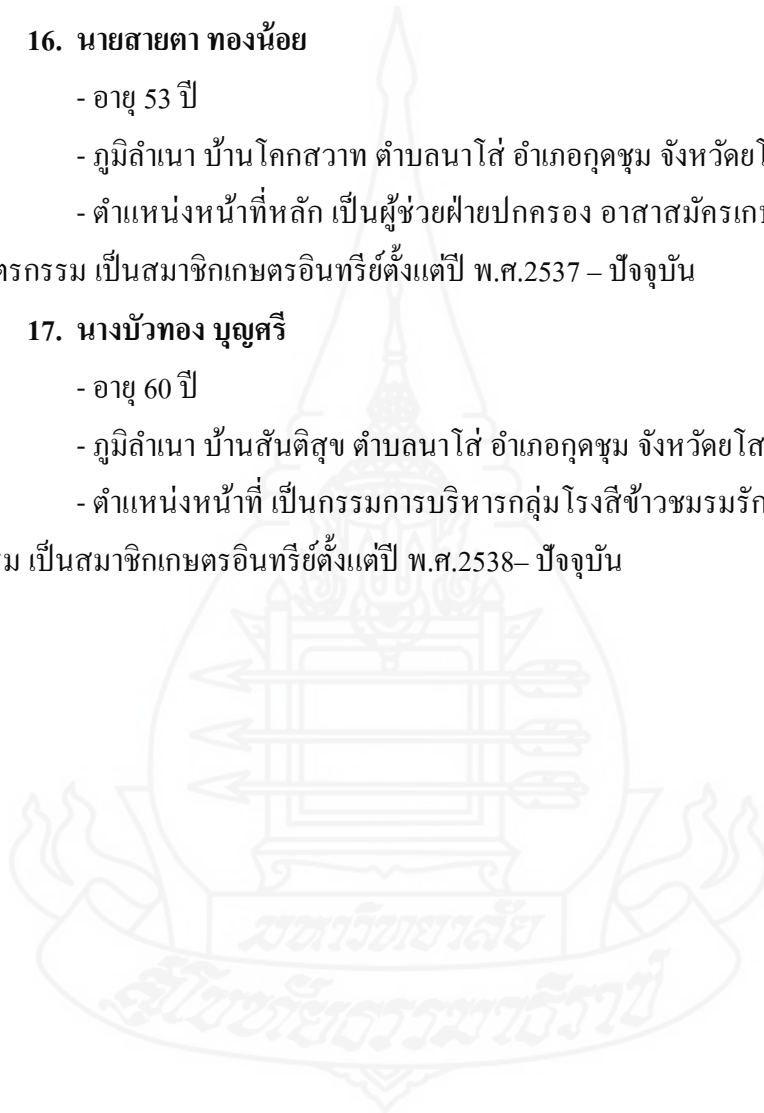
- อายุ 57 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านคงเย็น ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีอาชีพเกษตรกร เป็นสมาชิกทั่วไปตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 – ปัจจุบัน

16. นายสายตา ทองน้อย

- อายุ 53 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านโคกสวาท ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่หลัก เป็นผู้ช่วยฝ่ายปกครอง อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน (อกม.) อาชีพเกษตรกร เป็นสมาชิกเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 – ปัจจุบัน

17. นางบัวทอง บุญศรี

- อายุ 60 ปี
- ภูมิลำเนา บ้านสันติสุข ตำบลนาโเส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- ตำแหน่งหน้าที่ เป็นกรรมการบริหารกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติ มีอาชีพเกษตรกร เป็นสมาชิกเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่ปี พ.ศ.2538– ปัจจุบัน

ภาคผนวก ค

ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มโรงเรียนข่าวชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น

ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินชุมชนท้องถิ่นตำบลนาโส อำเภอกุดชุม ชุม จังหวัดยโสธร

บริบทในชุมชนประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาในอดีต ลักษณะภูมิประเทศกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินชุมชนท้องถิ่น (กลุ่มเกษตรกรทำนา นาโส) สภาพภูมิประเทศและการตั้งถิ่นฐาน ข้อมูลด้านประชากร ข้อมูลด้านสังคม ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

1. ประวัติความเป็นมาในอดีต

ชุมชนนาโสเป็นชุมชนที่เกิดจากการย้ายถิ่นฐานของราษฎรส่วนหนึ่งมาจากบ้านไผ่สร้างช้าง อำเภอยายมุลจังหวัดยโสธร ทั้งนี้เพราะพื้นที่เดิมมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ต้องมีการอพยพแหล่งทำมาหากินใหม่ ซึ่งสมัยนั้นต้องอาศัยการเดินทางจากพื้นที่เดิม ชาวบ้านจึงได้มาพบพื้นที่แห่งนี้ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ มีทั้งลำห้วยและหนองน้ำ ในป่ามีสัตว์ป่าซึ่งเป็นแหล่งอาหารได้ กลุ่มชาวบ้านที่อพยพจึงตัดสินใจตั้งถิ่นฐานที่นี่ โดยมีการช่วยกันสร้างบ้านสร้างชุมชนกันขึ้นมาที่บ้านนาโส เป็นหมู่บ้านแรก สาเหตุที่เรียกว่า “บ้านนาโส” เพราะถ้าในปีไหนที่มีน้ำหลากก็จะไหลโสร่วมกันจนทำความเสียหายให้กับไร่นาดังนั้นจึงเรียกบ้านนี้ว่า บ้านนาโส ต่อมาเมื่อมีคนมากขึ้นจึงขยายออกไปในบริเวณอื่นๆ ที่ไม่ห่างกันมากนัก จึงกลายเป็นหมู่บ้านต่างๆ ทั้ง 11 หมู่บ้านตามมา ต่อมาหน่วยงานราชการได้จัดให้อยู่ในเขตปกครองเดียวกัน จึงเรียกว่า “ตำบลนาโส” ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านนาโส หมู่ที่ 2 บ้านโสกชุมปูน หมู่ที่ 3 บ้านท่าลาด หมู่ที่ 4 บ้านป่าห้วย หมู่ที่ 5 บ้านกุดแดง หมู่ที่ 6 บ้านนาซิม หมู่ที่ 7 บ้านหนองแคน หมู่ที่ 8 บ้านหนองฝื่อน้อย หมู่ที่ 9 บ้านคงเย็น หมู่ที่ 10 บ้านโลกสวาท หมู่ที่ 11 บ้านสันติสุข

2. ลักษณะภูมิประเทศกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินชุมชนท้องถิ่น

ลักษณะที่ตั้งของโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาตินชุมชนท้องถิ่นนี้ ที่เป็นสถานที่ประกอบการของกลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษัธรรมชาติน ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 2 บ้านโสกชุมปูน ตำบลนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน โสกชุมปูน ระยะทางห่างจากหมู่บ้านประมาณ 200 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ 8 ไร่ 3 งาน ซึ่งในบริบทโดยรอบๆ ของพื้นที่ทั้งหมดจะมีที่ตั้งสำนักงาน 1 หลัง มีอาคารโรงสีข้าว 1 หลัง (สำหรับแปรรูปจากข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ซึ่งพนักงานจะสีข้าวได้วันละประมาณ 60 ตันต่อวัน) อาคารเก็บข้าวเปลือก 2 หลัง อาคารเก็บข้าวสาร 2 หลัง (สำหรับทำการบรรจุภัณฑ์) อาคารขายผลิตภัณฑ์ร้านค้าชุมชน 1 หลัง โรงครัว 1 หลัง รถบรรทุกสำหรับส่งสินค้า 2 คัน รถโฟล์คลิฟ 1 คัน เครื่องสกัดน้ำมันรำข้าว 1 เครื่องและยังมีโครงการที่สร้างอาคารโรงอบข้าวเปลือกเพิ่มอีก 1 หลัง

3. สภาพภูมิประเทศและการตั้งถิ่นฐาน

ตำบลนาโสอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอกุฉุขุม อยู่ห่างจากอำเภอกุฉุขุมไปทางทิศใต้ประมาณ 10 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดยโสธรเป็นระยะทางประมาณ 38 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับตำบลกุฉุขุม ตำบลห้วยแก้ง ตำบลโนนเปือย อำเภอกุฉุขุม จังหวัดยโสธร

ทิศใต้ ติดกับตำบลไผ่ อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร

ทิศตะวันออก ติดกับตำบลกำแมด อำเภอกุฉุขุม จังหวัดยโสธร

ทิศตะวันตก ติดกับตำบลทรายมูล ตำบลไผ่ จังหวัดยโสธร

สภาพภูมิประเทศของตำบลนาโส อำเภอกุฉุขุม จังหวัดยโสธรที่มีลักษณะทั่วไปเป็นทุ่งนา เป็นที่ราบสูง ขนาดพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 21,430 ไร่ (34.28 ตารางกิโลเมตร) มีป่าไม้ล้อมรอบ พื้นที่ทำเกษตรอินทรีย์ ร้อยละ 60 ทำการเกษตรทั่วไป ร้อยละ 40 มีป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า จำนวนร้อยละ 60 พื้นที่ป่าที่เป็นสมุนไพรสามารถนำมาใช้ได้ จำนวน ร้อยละ 40 แบ่งเป็นที่อยู่อาศัยประมาณ 500 ไร่ พื้นที่ทำนาและทำการเกษตรอื่นๆ ประมาณ 5,000 ไร่ พื้นที่ป่าไม้ต้นน้ำลำธารมีลำห้วยโพง ห้วยบง หนองบึงประมาณ 20 แห่ง ฝาย 26 แห่ง สระน้ำหมู่บ้าน 26 แห่ง ประปา 16 แห่งพื้นที่สาธารณะประโยชน์กระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ประมาณ 3,800 ไร่ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ข้าวหอมมะลิ มันสำปะหลัง ถั่วลิสง ถั่วเหลือง กระเทียม หัวหอม

4. ข้อมูลด้านประชากร ตำบลนาโสมีจำนวนประชากร ณ มีนาคม 2559 คือ

ชาย จำนวน 2,099 คน

หญิง จำนวน 2,094 คน

รวม จำนวน 4,193 คน

โดยมีลักษณะโครงสร้างประชากรทั่วไปเป็นลักษณะผู้ชายมากกว่าผู้หญิงและมีความหนาแน่นของ ประชากร จำนวน 123 คน/ตารางกิโลเมตร

5. ข้อมูลด้านสังคม

สถานศึกษา ศาสนา ประเพณีศิลปวัฒนธรรม การจัดการศึกษาในเขตตำบลนาโสมี ดังนี้

1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน จำนวน 1 แห่ง

2) โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 5 แห่ง

- 3) โรงเรียนมัธยมศึกษา (ขยายโอกาส) จำนวน 1 แห่ง
 - 4) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง
 - 5) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ตำบลนาโเส่ จำนวน 3 แห่ง
 - 6) วัด จำนวน 8 แห่ง
6. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

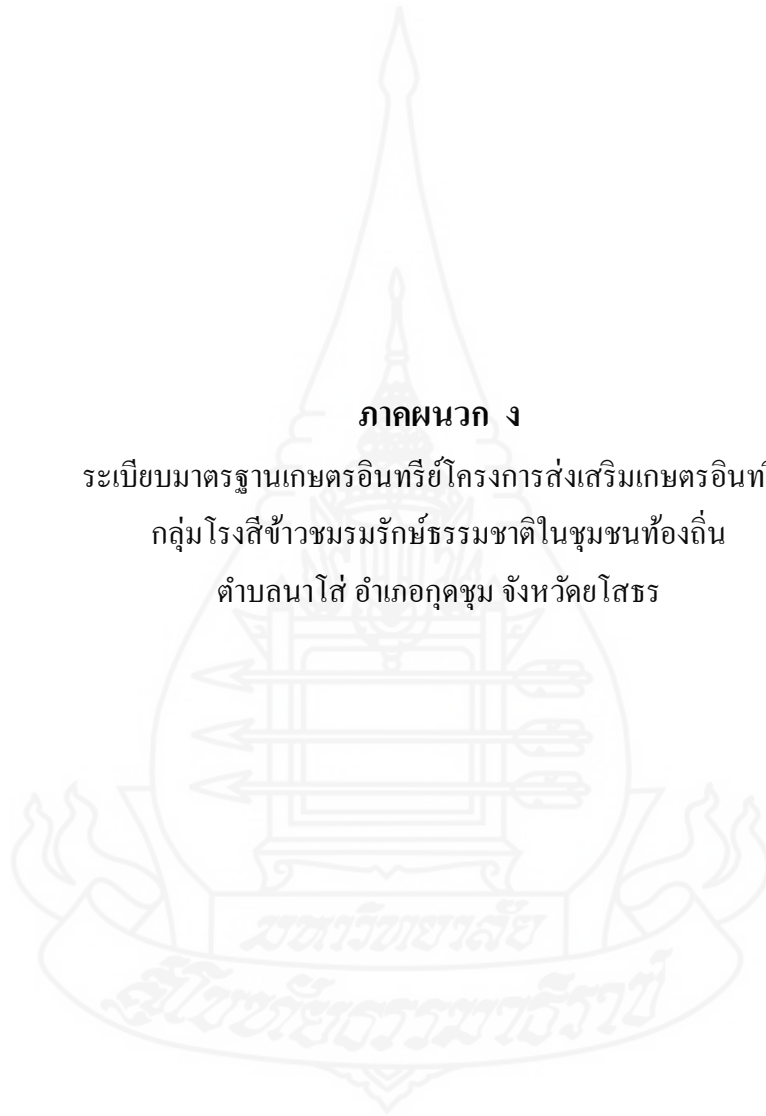
ในบริบททางด้านเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นคือบริบทท้องถิ่นที่ประกอบด้วย โรงงานอุตสาหกรรมโรงสีข้าว เพราะเนื่องจากตำบลนาโเส่มีลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวหอมมะลิ และมีลักษณะการประกอบอาชีพตลอดจนวิถีชีวิตของผู้คนที่หนีไม่พ้นที่จะต้องเกี่ยวพันกับการเกษตรเป็นหลัก

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนตำบลนาโเส่ ทำให้คนในตำบลนาโเส่มีรายได้และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในขณะเดียวกันพวกเขาก็ต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและการทำมาหากินตลอดจนการเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่ที่ชุมชนนาโเส่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน โดยเริ่มเรียนรู้สิ่งใหม่ร่วมกันร่วมกับทุกภาคส่วนอื่น อาทิเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงนักธุรกิจที่เข้ามาติดต่อธุรกิจในพื้นที่วิถีชีวิตของชุมชนนาโเส่จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการผสมผสานจากภูมิปัญญาเดิมและภูมิปัญญาใหม่ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างภายในและภายนอกชุมชนได้

เศรษฐกิจของชุมชนตำบลนาโเส่ที่เกิดขึ้นประกอบด้วย การสร้างอาชีพ ทั้งในลักษณะอาชีพหลักที่มีความยั่งยืน ได้แก่ การทำเกษตรอินทรีย์ เช่น ปลูกข้าวหอมมะลิ ปลูกผักสวนครัว ปลูกพืชสมุนไพร การประมง และการเลี้ยงสัตว์ รวมถึงผลผลิตทางการเกษตรอื่นๆ จำพวกเมล็ดพันธุ์ผักและผลไม้ที่มีหลายชนิด ในลักษณะเป็นอาชีพเสริม เช่น การปลูกพืชสมุนไพร การทอเสื่อกก การทอผ้าฝ้ายย้อมสี โดยสมาชิกในชุมชนเอง รวมถึงการดำรงชีวิตโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการผลิตสินค้าที่หลากหลายโดยไม่ใช้สารเคมีเพื่อบริโภคในครัวเรือน เหลือจึงขายสร้างรายได้ทำให้คุณภาพชีวิตของคนตำบลนาโเส่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มขึ้นในชุมชนท้องถิ่น ดังกล่าวเป็นการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้มีรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัว และเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกเพียงเท่านั้น นอกจากนั้นแล้ว ยังทำให้ชุมชนนาโเส่มีความเจริญและมีชื่อเสียงในด้านการทำนาเกษตรอินทรีย์อีกด้วย

ภาคผนวก ง

ระเบียบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์โครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์
กลุ่มโรงสีข้าวชมรมรักษ์ธรรมชาติในชุมชนท้องถิ่น
ตำบลนาไต่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

**ระเบียบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์โครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์กลุ่มโรงสีข้าวชมรม
รักษัธรรมชาตินชุมชนท้องถิ่นตำบลนาโถ่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร**

1. การเตรียมการ

- 1) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการต้องแจ้งพื้นที่ทางการเกษตรที่ครอบครองทั้งหมดไม่ว่าจะปลูกพืชชนิดใดก็ตาม
- 2) แปลงเกษตรอินทรีย์ต้องแยกออกจากแปลงเคมีอย่างชัดเจน และอยู่ห่างกันไม่น้อยกว่า 1 เมตร
- 3) ถ้าแปลงข้างเคียงมีดินปนสารเคมี แปลงเกษตรอินทรีย์ต้องมีแนวกันลม โดยปลูกต้นไม้ที่สูงกว่าพืชเคมีข้างเคียง ซึ่งพืชแนวกันลมไม่ถือว่าเป็นพืชอินทรีย์
- 4) เกษตรกรจะต้องปลูกพืชตามแนวเขต เพื่อป้องกันการปนเปื้อน หากมีน้ำไหลผ่านนาให้หาพืชน้ำ (ต้นกก ผักตบชวา ผักกะเฉด) มาปลูกกั้นน้ำเพื่อป้องกันสารเคมีจากแปลงเกษตรเคมีซึ่งพืชตามแนวกันชน ไม่ถือว่าเป็นพืชอินทรีย์
- 5) เกษตรกรที่ทำการปลูกพืชหลังนาในแปลงเกษตรอินทรีย์ไม่ว่าจะเป็นพืชชนิดใดก็ตาม จะต้องทำในระบบเกษตรอินทรีย์เท่านั้น
- 6) ห้ามเปิดป่าสาธารณะ เพื่อทำเกษตรอินทรีย์
- 7) พืชล้มลุก (ข้าว) มีระยะปรับเปลี่ยนขั้นต่ำ 36 เดือน (3 ปี) พืชล้มลุกที่ปลูกระยะหลังปรับเปลี่ยนจึงถือเป็นพืชอินทรีย์
- 8) พืชยืนต้นมีระยะปรับเปลี่ยนขั้นต่ำ 36 เดือน (3 ปี) ผลผลิตพืชยืนต้นที่เก็บเกี่ยวหลังระยะปรับเปลี่ยนจึงถือเป็นผลผลิตเกษตรอินทรีย์
- 9) พื้นที่ทำการเกษตรที่ปลูกพืชเพื่อบริโภคทั้งหมดจะต้องปรับเปลี่ยนมาเป็นเกษตรอินทรีย์ นับจากที่สมัครเข้าร่วมโครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์
- 10) ในพื้นที่การเกษตรทั้งหมด จะต้องมีการอนุรักษ์ความหลากหลายไม่น้อยกว่า 7% ของพื้นที่ทำการผลิตไว้เพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น ทุ่งหญ้า ผักสวนครัว
- 11) ในปีที่ 2 ของการเข้าร่วมโครงการฯ เกษตรจะต้องปลูกพืชไว้บริโภคในครอบครัวอย่างน้อย 10 ชนิด
- 12) พืชที่ปลูกในแปลงเคมี แปลงอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยนและแปลงอินทรีย์ ควรเป็นพืชต่างพันธุ์ ซึ่งสามารถจัดแยกได้ง่าย เช่น รูปร่างต่างกันหรือเป็นพืชต่างชนิดกัน

13) ควรหลีกเลี่ยงการใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ หากจำเป็นต้องใช้เครื่องจักร ให้ใช้อย่างเหมาะสม

2. การเพาะปลูกโดยรวม

1) เกษตรกรต้องบันทึกข้อมูลแหล่งที่มาของปัจจัยการผลิตทุกชนิดและรายละเอียดในการผลิต

2) ห้ามใช้ปุ๋ยเคมีในพื้นที่ใช้บริโภคไม่ว่าชนิดใดก็ตาม (หญ้า มันสำปะหลัง อ้อย ปาล์ม) ถือว่าเป็นพืชที่ใช้บริโภค

3) ห้ามใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและยาฆ่าแมลงและห้ามใช้เมล็ดพันธุ์คลุกสารเคมีทุกชนิด

4) ห้ามใช้ฮอร์โมนสังเคราะห์ทุกชนิด (ยกเว้น ฮอร์โมนจากพืช ที่เกษตรกรผลิตเอง หรือเรียกว่า น้ำหมักชีวภาพ)

5) ห้ามใช้เครื่องมือปะปนกันระหว่างแปลงเคมีและแปลงอินทรีย์ เช่นถังฉีดยาเคมีไปใช้ฉีดสมุนไพรในแปลงเกษตรอินทรีย์

6) ห้ามใช้เมล็ดพันธุ์ GMO หรือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรมในกระบวนการผลิตและการแปรรูปเกษตรอินทรีย์

7) พืชที่บริโภคต้องใช้พันธุ์จากระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์เท่านั้น ไม่ว่าพืชชนิดใดก็ตาม (หากมีกรณียกเว้นขึ้นอยู่กับพิจารณาของกรรมการรับรอง) ในกรณีปลูกพืชอื่นที่ไม่ใช่ข้าว และไม่สามารถหาเมล็ดพันธุ์และส่วนขยายพันธุ์พืชจากระบบเกษตรอินทรีย์ได้ แต่กรณีที่ไม่ได้อนุญาตให้ใช้เมล็ดพันธุ์ที่มีการคลุกยาได้ แต่ต้องล้างเมล็ดพันธุ์ด้วยน้ำเปล่าและน้ำล้างสารคลุกเมล็ดพืชนำไปเทในหลุมหรือห้องน้ำ และปิดไปจะต้องพัฒนาการผลิตเมล็ดพันธุ์อินทรีย์ใช้เอง หรือแลกเปลี่ยนกันระหว่างสมาชิกที่ทำเกษตรอินทรีย์

8) ควรใช้ปุ๋ยอินทรีย์อย่างผสมผสานระหว่าง ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด

9) ห้ามเผาตอซัง หรือวัสดุในแปลง เพื่อทำการเตรียมดิน ก่อนการปลูก ยกเว้นกรณีการกำจัดแหล่งระบาดของศัตรูพืชโรคพืช

10) ห้ามใช้อุจจาระคนเป็นปุ๋ย เพราะอาจทำให้เกิดเชื้อโรคต่อผู้ผลิตเองและผู้บริโภค รับไม่ได้

11) ห้ามใช้มูลไก่จากฟาร์มที่ขังไก่เป็นกรงตับ ควรใช้มูลไก่จากฟาร์มที่เลี้ยงไก่รวมฝูง ทั้งระบบปิดและระบบเปิดก็ได้ และควรมีการหมักเป็นปุ๋ยชีวภาพก่อนนำไปใช้

12) ห้ามใช้ปุ๋ยหมักจากขยะเทศบาลเพราะมีปัญหาการปนเปื้อนจากโลหะหนัก

13) เกษตรกรต้องมีมาตรการป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน และดินเค็ม

14) การใช้สารสมุนไพรในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชควรใช้อย่างระมัดระวัง ให้พยายามใช้วิธีการไล่ ดีกว่าการฆ่าหรือทำลาย (ในกรณีเหตุสุดวิสัยจริงๆ ที่ต้องการใช้สมุนไพรที่มีฤทธิ์รุนแรง เช่นการระบาดของโรค การใช้ทางไหล และยาสูบ ฯลฯ) ควรปรึกษาเจ้าหน้าที่ ที่รับผิดชอบหรือกรรมการรับรองของโครงการฯก่อน

15) การใช้ปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ สมุนไพรกำจัดแมลง ที่เป็นสินค้า ยี่ห้อ (ไม่ว่าจะได้รับแจกฟรีหรือต้องซื้อหามา) จะต้องมีการสอบถามหรือได้รับการอนุญาตจาก เจ้าหน้าที่โครงการฯก่อน มิฉะนั้น ถ้าโครงการตรวจพบภายหลัง อาจยกเลิกการรับรองมาตรฐาน ของสมาชิกได้

16) ห้ามใช้ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน สารเคมีจับใบสังเคราะห์ทุกชนิด มาผสมกับ สารสมุนไพรเพื่อใช้เป็นสารจับใบ ในระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์

17) ควรทำและใช้น้ำหมักชีวภาพในระบบการเกษตร

18) พื้นที่การผลิตที่ได้รับการรับรองเป็นอินทรีย์แล้ว จะต้องไม่ปรับเปลี่ยน กลับไป กลับมา

19) ควรเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความต้านทาน ต่อโรคและแมลง

20) ต้องใช้ปุ๋ยคอก ก่อนเก็บเกี่ยว 90 วัน สำหรับพืชที่ไม่สัมผัสดิน เช่น ข้าว ผัก (ก่อน 15 ส.ค. ของทุกปี) แต่สำหรับพืชที่สัมผัสดิน 120 วันก่อนการเก็บเกี่ยว เช่น มันแกว เผือก ปุ๋ยหมักต้องหมักให้ได้ความร้อน 80 องศา สามารถใช้ได้

3. การปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นๆ

1) พืชเศรษฐกิจจำพวก หนุ่ย มันสำปะหลัง อ้อย ปาล์ม ซึ่งเป็นพืชที่ใช้บริโภค ไม่ อนุญาตให้ใช้ ปุ๋ยเคมี สารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิด

2) พืชเศรษฐกิจ เช่น ขางพารา ยูคาลิปตัส ตะกูหรือไม้ยืนต้นอื่นๆ เป็นพืชที่ได้รับการ อนุโลมให้ปลูกได้ แต่ต้องไม่ปลูกบนคันนาหรือถ้าปลูกต้องเป็นระบบการผลิตเกษตรอินทรีย์ หรือไม้อย่างนั้นต้องแยกปลูกในพื้นที่ต่างหาก แต่หากอยู่บริเวณ ใกล้เคียงกัน เช่น ปลูกตามหัวไร่ ปลายนา ต้องมีการสร้างแนวกันชนอย่างน้อย 3 เมตร หรือปลูกพืชกันชน ซึ่งพืชกันชนนี้ ไม่ถือว่าเป็นพืชอินทรีย์ และห้ามใช้ปุ๋ยยูเรีย เค็ดขาด ห้ามใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า โดยเด็ดขาด

3) หากมีความจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยเคมีสังเคราะห์ในพืชที่ไม่ใช่บริโภคน้ำในข้อ 35 ต้องมีการให้รายละเอียดการใช้ปุ๋ยเคมี สูตรอะไร ยี่ห้ออะไร จำนวนที่ใช้กี่กระสอบ ใช้ปีละกี่ครั้ง ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบทันที และปุ๋ยเคมีที่ใช้ ต้องไม่เก็บไว้ที่เถียงนาและที่บ้าน (อาจเก็บไว้ที่แปลงขางพาราหรือแปลงพืชอื่นๆ) หากมีการตรวจพบที่เถียงนาหรือที่บ้านถือว่าท่านมีการละเมิดมาตรฐาน

4. การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

1) ถูบ กระสอบ หรือภาชนะที่นำมาใส่ผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ต้องเป็นถูบหรือกระสอบ ที่โครงการจัดหาให้ ห้ามใช้กระสอบปุ๋ยเคมี (ห้ามใช้กระสอบปุ๋ยเคมีบรรจุปุ๋ยอินทรีย์หรือบรรจุวัสดุอื่นๆ ในครัวเรือน) และต้องเขียนรายละเอียดของผู้ผลิตทุกกระสอบ

2) ห้ามใช้สารพิษสารเคมีทุกชนิด ฉีดพ่นในโรงเก็บผลผลิต

3) การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร เช่น รถนวด หรือรถเกี่ยวนวดร่วมกันทั้งแปลงเคมีและแปลงอินทรีย์ ผู้ผลิตต้องทำความสะอาดเครื่องจักรก่อน โดยจะต้องจัดแยกข้าว 5-10 กระสอบแรกถือว่าเป็นข้าวทั่วไปอาจเก็บไว้บริโภคหรือไว้เลี้ยงสัตว์

4) ไม่ควรปล่อยที่ดินว่างเปล่าหลังการเก็บเกี่ยว ควรปลูกพืชตระกูลถั่วคลุมดินหรือพืชอื่นๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่

5) ในการแยกกองข้าวที่เป็นระบบคู่ขนานทั้งอินทรีย์, ปรับเปลี่ยน 1, ปรับเปลี่ยน 2, เกษตรกรต้องกองข้าวห่างกันอย่างน้อย 7 เมตร ในกรณี que เอาข้าวมารวมที่เดียวกัน

5. มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ Bio swiss และยุโรป (เพิ่มเติม)

1) ถ้ามีการปลูกข้าวทั้งเกษตรอินทรีย์และอินทรีย์ระยะปรับเปลี่ยน ผลผลิตข้าวต้องเป็นพืชคู่ขนาน (ถ้าปลูกพันธุ์เดียวกัน) ต้องมีการแยกผลผลิตอย่างชัดเจน ตรวจสอบได้

2) ในช่วงฤดูทำนา จะต้องมีพืชคลุมดินไม่น้อยกว่า 50% ของพื้นที่ทำนา (หญ้าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติถือว่าเป็นพืชคลุมดินได้ในทางปฏิบัติ)

6. มาตรฐานประเทศแคนาดาและ มกท. – เทียบเท่าข้อกำหนดสหภาพยุโรป (EU – Reg. 834/2007)

1) ห้ามใช้กากตะกอนในบ่อน้ำเสียจากโรงงานที่ไม่เป็นมิตรกับธรรมชาติมาทำเป็นปุ๋ยหมัก เช่น กากตะกอนจากโรงงานอุตสาหกรรม

2) ที่ดินจะต้องไม่ใช่สารเคมีต้องห้ามมาไม่น้อยกว่า 36 เดือน หรือ 3 ปี

3) เกษตรกรห้ามมีสารพิษ สารเคมีทางการเกษตรไว้ในครอบครอง

4) กรณีพื้นที่สวนที่มีความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนเคมี ต้องมีแนวกันชน กว้างอย่างน้อย 8 เมตร

5) ในส่วนพื้นที่ขยาย เมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอหาซื้อพันธุ์ที่เป็นอินทรีย์ไม่ได้ อนุโลมให้ใช้เมล็ดพันธุ์ทั่วไป แต่ไม่คลุกสารเคมี ในกรณีพืชบางชนิดที่ผลิตเองไม่ได้

6) จะต้องมีการวางแผนไม่ให้น้ำดินถูกชะล้างหรือพังทลาย ควรหาวิธีการป้องกัน

7. มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในการทำนาปริง

1) ถ้าเกษตรกรมีความประสงค์จะทำนาปริงต้องแจ้งให้เจ้าของโครงการฯ ทราบก่อนที่จะทำนาปริง

2) พันธุ์ข้าวที่นำมาปลูกต้องมาจากระบบเกษตรอินทรีย์เท่านั้น

3) มาตรฐานและการปฏิบัติ ข้อห้าม ทำเช่นเดียวกับนาปีทุกประการ

4) ถ้าพันธุ์ข้าวที่นำมาใช้เป็นข้าวทั่วไป พื้นที่ที่ทำนาปริงต้องถูกปรับลดสถานะทั้งหมด ทั้งการทำนาปีหรือนาปริง

5) ควรพิจารณาพืชชนิดอื่นๆ หลังการเก็บเกี่ยวนาปี เพื่อความหลากหลายและเกิดประโยชน์สูงสุด

8. มาตรฐานอื่นๆ

1) ต้องเข้าร่วมการประชุมของโครงการเกษตรอินทรีย์และประชุมในหมู่บ้านทุกครั้ง หากไม่มาร่วมประชุม 2 ครั้งติดต่อกันจะถูกตัดเดือน และขาดประชุม 3 ครั้งติดต่อกันอาจจะเชิญให้ออกจากสมาชิกโครงการฯ

2) ผู้สมัครเป็นสมาชิกต้องเป็นบุคคลที่ชุมชนยอมรับและเคารพในกติกากำหนดร่วมกันของโครงการเกษตรอินทรีย์

3) ควรมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นหลักประกันของแหล่งปุ๋ยอินทรีย์และมีความมั่นคงทางด้านอาหาร

4) ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงการผลิตจากที่ระบุไว้ในเอกสาร เกษตรกรต้องแจ้งให้ทางโครงการทราบทันที เช่น ลดหรือขยายพื้นที่ ก่อนการตรวจแปลงครั้งที่ 1

5) ผู้ที่สมัครเข้าร่วมโครงการ จะต้องไม่ประกอบอาชีพที่มีความเสี่ยงต่อโครงการในเรื่องการเกษตร เช่น ร้านค้าขายสารเคมี ปุ๋ยเคมี พืชค้าขายข้าวทั่วไป

9. เป้าหมายการทำเกษตรอินทรีย์

1) พัฒนาระบบการผลิตไปสู่แนวทางเกษตรผสมผสานที่มีความหลากหลายของพืชและสัตว์

2) พัฒนาระบบการผลิตที่พึ่งพาตนเองในเรื่องอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารในแปลงเกษตร

- 3) ฟื้นฟูและรักษาความสมบูรณ์ของดินด้วยอินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักและปุ๋ยพืชสดอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ทรัพยากรในแปลงมาหมุนเวียนใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
- 4) รักษาความสมดุลของระบบนิเวศน์ในฟาร์มและความยั่งยืนของระบบนิเวศน์โดยรวม
- 5) ป้องกันและหลีกเลี่ยงการปฏิบัติที่ทำให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม
- 6) สนับสนุนระบบการผลิตและกระบวนการจัดการทุกขั้นตอน ที่คำนึงถึงหลักมนุษยธรรม
- 7) ยึดหลักการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวและการแปรรูปที่เป็นวิถีการธรรมชาติ ประหยัดพลังงานและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวสุมารีย์ ชูจิตร
วัน เดือน ปีเกิด	7 สิงหาคม 2518
สถานที่เกิด	39 หมู่ที่ 2 บ้านโสกขุมปูน ตำบลนาโสี อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	91 / 2 หมู่ที่ 6 บ้านทรัพย์สมบูรณ์ ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
สถานที่ทำงาน	ศูนย์แพทย์แผนไทยวัดเขาแจ่มเบง อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
ตำแหน่ง	หมอแผนไทย ประจำศูนย์แพทย์แผนไทยวัดเขาแจ่มเบง ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
ประวัติการศึกษา	- พ.ศ. 2540 มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี - พ.ศ. 2544 บก.บว. กองการประกอบโรคศิลป์ กระทรวงสาธารณสุข - พ.ศ. 2556 รัฐศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช - พ.ศ. 2561 รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครองท้องถิ่น) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

